

TÜRKİYE'DE SİYASETTE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET

NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Araştırmaı yürüten ve raporu hazırlayan:**Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi Proje****Koordinatörü**

İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Saha Koordinatörü

Cansu Dayan

Araştırmacılar

Çağıl ngen-Köse
Burcu Hatiboğlu-Kısat
Selda Taşdemir-Afşar
Özge Sanem zateş-Gelmez
Özlem Ersavaş

Destek Ekibi

Dilara Ycedal
Dilara Torun
Ecem Güneş Gmşer
Havva Nur Kafes
Kübra Altun
Muhammed Arslan
Nur Sinem Glle
Pınar Yaran-Dalgar
şevval Yurdakul
şeyhmus Baran Yetişmiş
Tuğçe Koçoğlu
Tuğçenur Küçük

Yayına Hazırlayanlar (BM KADIN BİRİMİ)

Ayşe Gültekin
Duygu Arığ
Melinda Demirel
Selin Zeyneloğlu
lkem nal-Kara
Zeliha nalđı

Referans Grup

Ahu Sumbas
Ebru Hanbay-Çakır
Gökalp İzmir
Nuray Karaoglu
Selma Acuner
Yasemin Elibol
Zehra Tosun

Teknik Ekip

Ionica Berevoescu
Rachel Weston-Eschenbacher

Tasarım

Asya Fatma Bağcı

Bu rapor İsveç tarafından İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) aracılığıyla finanse edilmiştir. Bu yayında ifade edilen görüşler yazar(lar)a aittir ve yayının içeriği Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının veya İsveç'in görüşlerini yansıtma zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

I Giriş 5

II Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımı 7

III Uluslararası ve Ulusal Mevzuat 9

Uluslararası Mevzuat

Ulusal Mevzuat

İnsan Hakları Kurumları

Siyasal Partiler

IV SKYŞ Alanında Seçilmiş Ülke Örnekleri 16

Yasal Düzenlemelere İlişkin Örnekler:
Kanunlar ve Protokoller

İzlemeye İlişkin İyi Uygulama Örnekleri:
Gözlemleri

Raporlama, Veri Toplama, Rehber Hazırlama ve
Eğitimsel İlişkin İyi Uygulama Örnekleri

V Nitel Araştırma Metodolojisi 19

VI Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet Eylemleri 21

Adaylık Süreci

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri:
Aile Üyeleri

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri:
Yakın Akrabalar ve Arkadaşlar

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri:
Üyesi Olunan Siyasal Partinin Diğer Üyeleri

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri:
Medya ve Sosyal Medya

Seçim Kampanyası Süreci

Seçim Kampanyası Sürecinde SKYŞ Failleri:
Aileler, Yakın Akrabalar ve Arkadaşlar

Seçim Kampanyası Sürecinde SKYŞ Failleri:
Üyesi Olunan Siyasal Partinin Diğer Üyeleri

Seçim Kampanyası Sürecinde SKYŞ Failleri:
Diğer Siyasal Partiler, Seçmenler ve Medya

Seçim Sonrası Süreç

Seçim Sonrasında SKYŞ Failleri:
Üyesi Olunan Siyasal Partinin Diğer Üyeleri

Seçim Sonrasında SKYŞ Failleri:
Diğer Siyasal Partilerin Üyeleri

Seçim Sonrasında SKYŞ Failleri:
Medya ve Sosyal Medya

Seçim Sonrasında SKYŞ Failleri:
Seçmenler ve Toplum

VII Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Etkileri 39

VIII Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Öneriler 45

Yasal düzenlemelere ilişkin öneriler

Parti içindeki Kadın Örgütlenmesinin Güçlenmesi/
Desteklenmesi

Partiler Üstü Kadın Dayanışmasının Desteklenmesi

Yeni Siyaset Yapma Biçimleri

IX Sonuçlar ve Öneriler 52

X Kaynakça 58

Ekler 55

Ek Tablo 1. Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddetle
Mücadele Edilmesine İlişkin Uluslararası
Sözleşmeler ve Diğer Politika Belgeleri

Ek Tablo 2. Türkiye'de Siyasette Kadınlara
Yönelik Şiddetle Mücadele Bağlamında Analiz
Edilen Ulusal Mevzuat

GİRİŞ

Siyasette kadınlara yönelik şiddet (SKYŞ), “kadınların siyasal haklarını ve diğer insan haklarını kullanmalarını engelleyen her türlü fiziksel, cinsel ve/veya psikolojik şiddet eylemi/tehdidi” olarak tanımlanır (UN Women, 2021a). Kadın olmaları nedeniyle maruz bırakıldıkları şiddet kadınları ağır bir biçimde etkiler. SKYŞ, seçimler ve sonrası dâhil olmak üzere fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ıstırapla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi veya eylem tehdididir. Bu şiddet türü; kadınların oy kullanma, kamu görevine gelme, oy hakkının gizliliği, özgürce kampanya yürütme, dernek kurma, toplanma, düşünce ve ifade özgürlüğünden yararlanma haklarını engelleme gibi birçok eylem ile ifadesini bulur. Bu şiddet eylemlerinin failleri, aile üyeleri de dâhil olmak üzere bireyler olabileceği gibi, kurumlar da olabilir (UN Women ve UNDP, 2017).

Kadınların siyasete katılımlarındaki artışa paralel olarak, SKYŞ'ye odaklanan araştırmaların sayısı da son dönemde giderek artmıştır.¹ Nitel araştırmalarla siyasette kadınların maruz bırakıldıkları şiddet eylemleri, şiddetin nedenleri ve etkileri ortaya konurken, nicel araştırmalarla da şiddetin boyutları ve yaygınlığına ilişkin bilgi üretilmektedir. Kadınların siyasete katılımlarına ilişkin dünya ortalaması, yerel yönetimlerde %36, ulusal parlamentoda da %26 düzeyindedir. Türkiye, yerel yönetimlerde %11 (Belediye Meclisleri), parlamentoda da %20 düzeyinde kadın katılımıyla dünya ortalamasının gerisindedir (UN Women, 2023; TBMM, 2023). Türkiye’de, kadınların siyasette karşılaştıkları engeller² ile kadınların ev içinde maruz bırakıldıkları şiddete ilişkin araştırmalar³ olmakla birlikte, SKYŞ’yi odağına alan bir çalışma yoktur. Nitel bir araştırmanın bulgularıyla da desteklenen bu çalışmanın amacı, Türkiye’de siyasette kadınlara yönelik şiddetin görünür olmasına ve ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmaktır.

Yeni bir kavram olan “siyasette kadınlara yönelik şiddet” (SKYŞ) olgusunu gündeme getiren bu çalışmada, Türkiye’de kadınların siyasete katılımı özetlenmiş, siyasette kadınlara yönelik şiddetle

mücadele için uluslararası mevzuat ve normlar ile dünyadan iyi uygulama örnekleri incelenmiş, normlar belirlenmiş ve bu normlar çerçevesinde yasal mevzuat ve politikalar değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında, konuyla ilgili deneyimler, algılar, görüşler ve önerilere odaklanan nitel bir araştırma yürütülmüştür. Ayrıca, bütün bu çalışmalardan üretilen bilgiyi temel alan bir soru kâğıdı oluşturularak nicel araştırmalara yönelik bir hazırlık yapılmıştır.

Çalışmanın nitel araştırma aşaması, siyasetin karmaşık ve geniş tanımının farkında olarak tasarlanmıştır. Araştırma kapsamındaki görüşmeler sadece seçilme hakkını kullanan kadınlar ile sınırlandırılmıştır; seçme hakkını kullanan ve diğer siyasal faaliyetlerde bulunan kadınlar nitel araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırma kapsamında, aktif olarak parlamentoda ve yerel yönetimlerde yer almış/yer alan kadınlar, siyaset ve kadınlara yönelik şiddet alanıyla ilgili kamu kurumlarından temsilciler, sivil toplum kuruluşları, siyasi partilerin kadın ve gençlik yapıları ve gençlik ağlarından gençler ile derinlemesine görüşmeler ve odak grup tartışmaları yürütülmüştür. Bu araştırma raporunda, görüşülen kişilerin üye oldukları siyasi parti, görev yaptıkları kurum, yaşadıkları il, yaşları ve mesleklerine ilişkin bilgiler özellikle paylaşılmamış, sadece görev yaptıkları pozisyonlara dair bilgiye yer verilmiştir.

¹Bu araştırmalardan bazıları için bakınız: UN Women ve CSR, 2014; IPU, 2018; UNDP, PA, CPD, Government of Sweden, 2021. Bunlar arasında, Parlamentolar Arası Birlik IPU'nun 45 Avrupa ülkesinde yürüttüğü araştırmada, parlamentodaki kadın görevli ve milletvekillerinin %85'inin psikolojik şiddete maruz bırakıldığı belirtilmektedir.

²Tekeli (1989; 1992; 1996), Çakır (2019), Sumbas (2020) ve Drechselova'nın (2020) çalışmaları, 1980'li yıllardan itibaren kadınların siyasetteki konumlarına ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır.

³Altınay ve Arat, 2008; HÜNEE, 2009; 2015.

Raporun ilk bölümünde Türkiye’de kadınların siyasete katılımına ilişkin kısa bir özet sunulmuş, ikinci bölümde SKYŞ alanına ilişkin uluslararası mevzuat ve bu mevzuat çerçevesinde ulusal mevzuata dair bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, farklı ülkelerdeki iyi uygulamalara ilişkin seçilmiş örnekler özetlenmiştir. Nitel araştırmanın metodolojisi dördüncü bölümde açıklanmaktadır. Raporun beşinci bölümünde, siyasetin adaylık, seçim süreci ve seçim sonrası aşamalarında kadınların farklı aktörler tarafından maruz bırakıldıkları şiddet eylemleri, aktarılmıştır. Altıncı bölümde, siyasette kadınlara yönelik şiddetin nedenleri ve etkileri, yedinci bölümde de siyasette kadınlara yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin önerilere yer verilmiştir. Raporun son bölümü, araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi ve tartışmaya ayrılmıştır.

TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASETE KATILIMI

Türkiye'de kadınların siyasal hak mücadelesi, Tanzimat dönemine kadar uzanmakla birlikte, kadınlar ilk kez, Belediye Kanunu (1930) ile belediye düzeyinde, Köy Kanunu (1933) ile muhtarlık düzeyinde ve 1934'teki Anayasa değişiklikleriyle de milletvekili düzeyinde seçme ve seçilme hakkını kazanmışlardır. Cumhuriyet döneminin otoriter siyasal rejimi, 1980'lere kadar kadınların siyasal yaşama katılımı önünde ciddi bir engel yaratmış, ancak bu tarihten sonra feminist hareketin de ivmesiyle 1990 ve 2000'li yıllarda kadınların haklarına ilişkin bazı ilerlemeler kaydedilebilmiştir (Tekeli, 1992; Ayata, 1995; Bora, 2002; Arat, 2005; Ayata ve Tütüncü, 2008; Arat 2010; Kancı, Bayraktar, Rumelili ve Keyman, 2010; Sancar, 2017; Keysan 2019; Gonzalez, 2021; KA.DER, 2022). Örneğin, (a) 1997'de Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER⁴)'in kurulması, (b) Anayasa (2001 ve 2010), (c) Medeni Kanun (2002) ve (d) Türk Ceza Kanunu (TCK, 2004)'nun, (e) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (CEDAW) ile uyumlulaştırılması, (f) TBMM bünyesinde Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK)'in kurulması ve (g) İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanarak bu çerçevede (h) 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un yürürlüğe girmesi önemli gelişmeler olarak sayılabilir. Ancak, 20 Mart 2021 tarihinde Türkiye, İstanbul Sözleşmesinden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından imzalanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çekilmiştir.

Bu alanda sağlanan başarılarla rağmen, kadınların yerel ve ulusal politikalara katılım oranları (%11 ve %20) ile kamusal alanın erkek egemen yapısı istenen ölçü ve nitelikte değişmiş değildir. Kadınlar için siyaset ve bürokrasideki zorluklar aşılamamıştır. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi ve Parlamentolar Arası Birlik (IPU) tarafından hazırlanan "Siyasette Kadınlar 2023" haritasına göre, dünya genelinde parlamentodaki kadın oranı sırasıyla %26,5, bakan oranı ise %22,8'dir. Türkiye'de, parlamentolardaki

kadın oranı açısından 186 ülke arasında 131'inci, bakanlık pozisyonlarında kadın oranı açısından ise 182 ülke arasında 173'üncü sıradadır (UN Women & IPU, 2023).

Türkiye'de kadınların siyasete katılımına ilişkin engeller ve katılım oranlarının düşük düzeylerde olması literatürde demokrasi ile cinsler arası eşitlik arasındaki sorunlu ilişki üzerinden (Tekeli, 1989, 1992; Acar-Savran, 2002; Sancar-Üşür, 2008, 2017) detaylı bir biçimde ele alınmaktadır. Türkiye literatüründe bu koşullara zemin hazırlayan engeller ve ayrımcılık pratikleri, genellikle iç içe geçmiş olan ve neden-sonuç ilişkisi içinde tanımlanan yapısal, kültürel ve kurumsal engeller çerçevesinde ele alınmaktadır (Alkan, 2004, 2009; Sancar, 2018; Çakır, 2019; Sumbas, 2020; İstanPol, 2021). Sancar (2000), kadınların siyasete eksik katılımlarının eşitsizlikleri pekiştirdiği, eşitsizliklerin de kadınların eksik temsiline yapılaşmasına neden olduğunu belirtir (Sancar-Üşür, 2000). Pınarcıoğlu, Tekeli'den ödünç aldığı "yokluk sendromu" kavramının, sadece kadınların sayısal olarak eksik temsili ile sınırlı olmadığını, ayrıca kadınların siyasal alandaki varlıklarının yok sayılması ve siyasal katılımlarının göz ardı edilmesi ile ilişkili olduğunu vurgular. Yokluk sendromu, bir başka deyişle, kadınların siyasal alandan ve siyasal olandan uzak tutulması, süreçlere katılımının ve bu süreçlerde söz sahibi olmasının engellenmesidir (Yıldırım, 2019). Yapısal engeller, daha çok kadınların ev içi emek yükünün eşitsiz dağılımı ile ilişkilenen ekonomik statüsü, medeni durumu ve yaşları itibarıyla karşılaştıkları engelleri ifade eder (Kalaycıoğlu, 1984; Soylu, 2017; Çakır, 2019; Arslan, 2019; Sumbas, 2020; İstanPol, 2021). Kültürel engeller, kadının özel alana erkeğin ise kamusal alana ait işlerden sorumlu olduğu fikrini dini kodlarla da bütünleştirerek destekleyen ataerkil cinsiyet rejiminin siyasal alana etkisiyle ilişkilidir (Tekeli, 1996; KA.DER, 2007; Sancar-Üşür, 2008; Deniz, 2009; Pınarcıoğlu, 2017; Sancar, 2018; Tali, 2019; İstanPol, 2021).

⁴KA.DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği), Türkiye'de kadınların siyasette ve karar alma süreçlerindeki eşit temsiliyi, bu süreçlerde etkin bir biçimde rol almasını ve ayrımcılığın önlenmesini savunan bir kadın örgütüdür. Siyasal alandaki erkek egemenliğine karşı çıkan KA.DER, kadınların siyasal bilincini ve hassasiyetini artırmayı hedeflemektedir.

Kurumsal engeller ise Türkiye’de seçim sisteminin “tek adaylı bölge sistemi”ne⁵ dayanması, siyasi partilerin aday gösterme süreçlerinde kararların kayırmacı ilişkiler içinde erkekler tarafından verilmesi, zorunlu kota ya da adaylık ücretinde kolaylık gibi olumlu eylem stratejilerinin bulunmaması, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme görevi üstlenen kurumların yetersizliği örneklerinde olduğu gibi, kadınların siyasete katılımını yeterince desteklemeyen kurumsal yapılarla ilişkilidir (Türk, 2006; Deniz, 2009; KONDA,2011; Çağlar, 2011; UNDP, 2012; Sallan Gül ve Altındal, 2015; Demir, 2015; Yıldırım ve Kocapınar, 2019; Tali, 2019; Sumbas, 2020; İstanPol, 2021). Kadınların sivil toplum katılımının düşük olması, rol model eksikliği, siyasetteki aktörlerin rant kapısı⁶ olarak gördükleri bu alana kadınları dahil etmek istememesi, kadınların mekânsal olarak dışlanması, kadınlardan beklentinin yüksek olması ve kadınların göstermelik temsiliyet açısından kullanılması gibi eril siyaset kültürü ve pratikleri de engeller çerçevesinde tanımlanmıştır.

Türkiye’de kadınların siyasete katılımının düşük oluşuna ilişkin çözüm önerileri arasında; toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan “eşit haklara sahip olma ilkesi”, “olumlu ayrımcılık”, “fırsat önceliği”, “kota”, “eğitimler”, “kampanya destekleri”, “ayrımcılığa karşı koruma sağlayan yasal düzenlemeler”, “fermuar sistemi” gibi olumlu eylem politikalarının anayasa ve diğer yasalar düzeyinde tanımlanmasının öneminden bahsedilmektedir. Türkiye’nin, CEDAW’ın 3. ve 4. maddesi kapsamında tanımlanan zorunlu kota ve geçici ve özel önlemlere ilişkin uygulamaları hayata geçirmesi gerekliliği özellikle vurgulanmaktadır (Alkan, 2004; KA.DER, 2007; Sallan Gül, 2007; Sancar-Üşür, 2008; Deniz, 2009; Yaraman, 2015; Tali, 2019; Sumbas, 2020; TÜSEV, 2022).

Son dönemde yapılan araştırmalar, kadınların siyasette maruz bırakıldıkları şiddete rağmen siyasette var olma çabası içinde olduklarını ve bunun özellikle gençler ve sivil toplum tarafından fark edildiğini göstermektedir. KONDA’nın yaptığı araştırmaya⁷ göre toplumun çoğunluğu (%74) kadınların siyasette daha fazla yer alması gerektiğini düşünmektedir. Bulgular aynı zamanda kadın siyasetçi sayısındaki artışın özellikle ev içi şiddet, çocuk bakımı, doğum izni ve eğitim gibi konularda olumlu etkileri olacağına inanıldığını da ortaya koymaktadır (KONDA, 2022). İstanPol tarafından gerçekleştirilen nitel araştırma, kadın siyasetçilerin maruz bırakıldığı şiddete odaklanmasa da araştırma bulguları, geleneksel rol ve beklentilerin kadın

siyasetçileri engellediğini, erkek siyasetçilerin kadınları “görmezden geldikleri”ni ve kendilerine siyasal rakip olarak karşı çıkan kadınlara sözlü şiddet uyguladıklarını göstermektedir (İstanPol, 2021).

⁵ Tek adaylı seçim bölgesi, yalnızca bir temsilciyi göreve getiren seçim bölgesidir. Bir bölgede, mutlak çoğunluğu elde etmemiş olsa bile, en çok oy alan aday seçilir. Buna karşılık, çok üyeli bir bölge, birden fazla temsilciyi göreve getiren bir seçim bölgesidir. Çoğunluğa dayalı sistemler genellikle tek üyeli bölgeler kullanırken, nispi temsil sistemleri çok üyeli bölgeler kullanır.

⁶ Bu raporda, rant terimi, kişinin konumunu ve gücünü kullanarak haksız kazanç, statü ve ayrıcalık vb. elde etmesine işaret etmek üzere kullanılmıştır.

⁷ KONDA Araştırma Şirketi bu araştırmayı “Ben Seçirim Derneği” için 2002 yılında gerçekleştirmiştir.

ULUSLARARASI VE ULUSAL MEVZUAT

Uluslararası Mevzuat

Ayrımcılık, eşitsizlik, kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması ve demokratik hakların etkin bir şekilde kullanılması için verilen mücadeleyi destekleyen uluslararası sözleşmeler⁸, SKYŞ'yle mücadelenin temel dayanaklarını oluşturmaktadır

Kadınların yaşamın birçok alanında karşılaştıkları ayrımcılık pratiklerinin ve eşitsizliklerin önlenmesinde en temel belge ise, *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme* (CEDAW) ve sözleşmenin Genel Tavsiye Kararlarıdır. CEDAW ile CEDAW Komitesinin aldığı Genel Tavsiye Kararları⁹, 1981 yılından bu yana, kadınların yaşamın her alanında eşit katılımının sağlanması ve şiddetin önlenmesi, kovuşturulması, cezalandırılması alanlarında devletlere yükümlülüklerini hatırlatmaktadır. Kadınlara yönelik birçok alanda ayrımcılık üreten engellerin tanımlanması ve bu engellerle mücadele edilmesine yönelik somut adımlar ve şiddetle mücadele, 1995 yılında, Pekin Eylem Planında da gündeme gelmiştir.

Siyasette kadınlara yönelik şiddet konusu, somut olarak ilk kez BM Genel Kurulunun 2012 tarihli *Kadınlar ve Siyasi Katılım Kararı*¹⁰ ile gündeme gelmiştir. Bu karar, siyasal haklarını kullanan kadınların maruz bırakıldıkları şiddetin önlenmesi için, devletlerin kadınların siyasal yaşama katılımlarını engelleyen yasalar, düzenlemeler ve uygulamaları hayata geçirmeleri ve ayrımcı tutumları ortadan kaldırmalarına yönelik sorumluluklarını tanımlar. Ayrıca devletlerin, yönetim organlarına seçilmiş ve/veya

aday kadınlara yönelik şiddet, saldırı ve taciz iddialarının soruşturulmasını sağlamak, bu tür suç eylemlerine karşı toleransın olmayacağı koşulları yaratmak ve bu eylemlerin faillerini kovuşturmak için gerekli bütün adımların atılması konusunda yükümlülükleri olduğu hatırlatılır. Bu Kararda, kadınların siyasete katılmalarını engelleyen, şiddet dâhil bütün etmenlerle mücadele etmek için önleyici çalışmalar yapılması gereği de vurgulanır. 2018 yılında yayımlanan BM raporunda¹¹ da SKYŞ'nin nedenleri, sonuçları ve önleme mekanizmalarına değinilmiş ve soruşturma, kovuşturma ve somut eylemler aracılığıyla önlemler alınması gündeme gelmiştir. Avrupa özelinde ise, Avrupa Konseyi tavsiye kararlarıyla¹² SKYŞ'nin önlenmesi için devletlere kapsamlı bir yol haritası çizilmiş ve parlamentolardaki cinsiyetçi tutumlar karşısında gerekli önlemlerin alınması önerilmiştir.

SKYŞ'yle ilgili uluslararası sözleşmeler ve politika belgelerinin (Ek 1) incelenmesi sonucunda "eşitlik", "ayrımcılık yasağı", "insan onuruna saygı", "şiddetsizlik", "kadınların güçlenmesi", "özen gösterme", "ayrımcılık pratiklerinin önlenmesinde devletlerin sorumlulukları" ve "toplumsal cinsiyet eşitliği" normları belirlenmiştir. Uluslararası normların belirlenmesinde, toplumsal cinsiyet ile kadınların siyasete katılımı ve kadınlara yönelik şiddet konularında hazırlanan haritalama ve izleme raporlarından yararlanılmıştır (Sancar, 2018; Yüksel-Kaptanoğlu, 2018).

⁸ BM Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme (1952) ile BM Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (1966) gibi.

⁹ CEDAW Komitesinin 12,19 ve 35 sayılı Genel Tavsiye Kararları şiddet konusuna odaklanırken, 23 ve 25 sayılı Kararlar, siyasete eşit katılım, kadın adayların desteklenmesi, cinsiyet kotasının getirilmesi, kurumların ve sistemlerin dönüştürülmesi vb. uygulamaları vurgular.

¹⁰ BM Genel Kurulu, Kadınlar ve Siyasal Katılım konulu A/RES/66/130 sayılı Kararı (2012).

¹¹ BM Genel Kurulu, A/73/301 Sayılı Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu (2018).

¹² 2274 Sayılı Parlamentoları Cinsiyetçilikten ve Cinsel Tacizden Arındırma Tavsiye Kararı (2019), 2157 Sayılı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için İddialı bir Avrupa Konseyi Gündemine Doğru Tavsiye Kararı (2019).

» İnsan haklarıyla ilgili belgelerle politika belgelerinde yer alan **eşitlik normu**, genel olarak, “kanun önünde eşitlik” ya da “yasal “eşitlik” olarak kavramsallaştırılır. Kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olması; siyasal yaşama katılım, kamu yaşamına/hizmetlerine katılım ile yasa karşısında eşit olarak korunma hakkı olarak tanımlanır.

» **Ayrımcılık yasağı**, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile gündeme gelmeye başlayan ve herkesin kanun önünde eşit ve ayrımcılığa maruz bırakılmadan haklardan yararlanmasına vurgu yapan bir norm olarak birçok sözleşme ve politika belgesinin temel ilkelerindedir. Tarihsel olarak ulusal azınlıklara referans veren bir norm olan ayrımcılık yasağı, zaman içinde değişerek farklı cinsel kimlikleri ve çoklu ayrımcılıkları içerecek biçimde daha geniş bir kapsamda ele alınmaya başlamıştır.

» **İnsan onuruna saygı**, birçok sözleşme ve politika belgesinde yer alan bir normdur. İnsanların doğuştan getirdikleri onur gereği eşit olmaları anlamında kullanılır. İnsanın değerine dikkat çeken bir norm olan insan onuruna saygı, uluslararası hukuk ilkelerinin dünya çapında kabul ettiği normlar arasındadır. Bu belgelerde, onur kavramı kadınlar ve erkekler için ayrıştırılmadan kullanılmıştır. CEDAW’da ise “kadınların bütünlüğü ve onuruna saygı” özel olarak vurgulanır.

» **Şiddetsizlik**, tarihsel olarak, “işkence, kötü muamele, zalimane, gayri insani ve küçültücü davranışlar, kölelik, zorla çalıştırma” gibi farklı biçimler alan ve daha çok zulümle ilgili, fiziksel ve cinsel şiddet başta olmak üzere birçok eyleme karşıtlık biçiminde gelişmiştir. Uluslararası belgelerde büyük oranda kadınlar ve erkekler için ayırım yapmadan kullanılmış ve bu nedenle de eleştirilmiştir. Özellikle ev içi şiddet, kadınlara yönelik şiddet, aile içi şiddet gibi farklı biçimlerde ifade edilen şiddet biçimleri belge ve politikalarda yer almamaktadır. Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitliğini gündeme alan politika belgelerinde özel olarak kadınlara ve toplumsal cinsiyete vurgu yapılır.

» Kadınların toplumsal yaşamın her alanına katılımını sınırlandıran, engelleyen, kadınların emeklerini sömüren ve onları baskı altında tutan ataerkil toplumsal yapının değişmesinde, **kadınların güçlenmesi** kavramı ön plana çıkar. Uluslararası belgelerde giderek daha çok yer almaya başlayan kadınların güçlenmesi normu, Bolivya’da SKYS’yi suç olarak tanımlayan bir yasayla ulusal mevzuat konusu da olmuştur.

» **Özen gösterme** normu, Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddet Özel Raportörlerinin özellikle gündeme getirdikleri bir normdur. Devletlere şiddetin faili kim olursa olsun engelleme, önleme, bundan doğan zararı tazmin etme ve bu yükümlülüğü başka kurumlara devretmeme sorumluluğunu yükler (Ertürk, 2006; 2015). İstanbul Sözleşmesinde de bu norma yer verilmiştir. Kadınlara yönelik şiddetle mücadele için önleme, koruma, kovuşturma ve cezalandırma açısından bundan sonra yapılacak çalışmaların gerekli özeni gösterme normu ile değerlendirilmesi önem taşır (Ertürk, 2015).

» **Ayrımcılık pratiklerinin önlenmesinde devletlerin sorumluluğu** normu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında devletlerin sorumluluklarıyla taahhütlerinin altını çizer. Kadınlara yönelik ayrımcılığı gündeme getiren CEDAW ve Pekin Eylem Planı gibi sözleşme ve belgelerde ve İstanbul Sözleşmesinde yer alır.

» **Toplumsal cinsiyet eşitliği** normu, sadece eşitlik normunun yeterli olmadığına dikkat çeken bir normdur. CEDAW’da, eşitliğin kadınlar ve erkekler açısından aynı anlama gelmediği, hukuk sisteminin de erkekler arasındaki eşitliği temel alacak biçimde düzenlendiği dikkate alınıp kanun önündeki eşitliğin ötesinde fiili eşitlikten söz edilir. Kanun önünde (de jure) eşitliğin yeterli olmadığı, kadınların maruz bırakıldıkları eşitsizliklerin altındaki nedenlere dikkat edilmemesi durumunda gerçek (de facto) eşitliğin sağlanmadığına dikkat çekilir. Hem aynılık hem de farklılık eşitliğini vurgulayan CEDAW ve Pekin Eylem Planında özellikle dile getirilen toplumsal cinsiyet eşitliği, tarihsel olarak sözleşmeler ve politika belgelerinde de artarak gündeme getirilmektedir.

Ulusal Mevzuat

Bu raporda, Türkiye'nin mevzuatı ve ilgili politika belgeleri (Ek 2) belirlenen uluslararası normlar temelinde değerlendirilmiştir. Türkiye'nin ulusal mevzuatında kadınlara yönelik şiddetle mücadeleyle yönelik yasal düzenleme 1998 yılından itibaren mevcut olmakla birlikte, doğrudan SKYŞ'ye yer veren bir yasal düzenleme birçok ülke gibi Türkiye'nin ulusal mevzuatında da henüz bulunmamaktadır. Siyasal hakları düzenleyen mevzuat ise, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, kadınların siyasal haklarını kullanmalarının önündeki engelleri ve bu engellerle mücadele edilmesine yönelik ayrıntılı adımları tanımlayan nitelikte değildir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda son dönemde yapılan düzenlemeler, uluslararası sözleşmelere uyum açısından önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Anayasanın Kanun önünde eşitliği düzenleyen 10. Maddesine 2004 yılında, "*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür*", 90. Maddesine de "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır*" hükümleri eklenmiştir. 2010 yılında da kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olmasıyla ilgili olarak 10. Maddeye, "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" hükmü eklenmiştir. Anayasa, "eşitlik", "ayrımcılık yasağı", "insan onuruna saygı", "şiddetsizlik", "ayrımcılık pratiklerinin önlenmesinde devletlerin sorumlulukları" ve "toplumsal cinsiyet eşitliği" normlarını içermektedir.

CEDAW'ın 1986 yılında yürürlüğe girmesinin ardından ulusal mevzuatta kadın erkek eşitliğine aykırı hükümlerin değiştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin yaşama geçirilmesine yönelik politikalara ağırlık verilmesi ve kurumsal yapılanmalara gidilmesi gündeme gelmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini yaşama geçirecek politikaların oluşturulmasından sorumlu ulusal mekanizma olarak, 1990 yılında, **Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurum, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)** adıyla halen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermektedir. KSGM'nin bugüne kadar hazırladığı kadınlara yönelik aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planları¹³ arasında SKYŞ'ye özel olarak yer verilmemiştir. Bununla beraber ilk Toplumsal Cinsiyet

Eşitliği Eylem Planında (2009-2013) ve Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planında (2018-2023), kadınların siyasete ve karar alma süreçlerine katılımı demokrasinin temel koşulu olarak belirtilmiştir. Bu eylem planlarında; yürürlükteki yasal mevzuatın gözden geçirilmesi, yasaların ve kamu politikalarının düzenlenmesi, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birlikleri yapılması, medya kampanyalarıyla toplumsal farkındalık yaratılması, örgün ve yaygın eğitim müfredatlarına ilgili içeriklerin eklenmesi kadınların siyasete katılımlarını artıracak temel stratejiler olarak belirlenmiştir. Kadınlara yönelik şiddetle mücadeleyi hedefleyen üç ulusal eylem planında kadınların adalete erişiminin güçlendirilmesi, ulusal mevzuat ve politikaların gözden geçirilmesi, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, kurumsal kapasitenin ve koordinasyonun artırılması, önleyici ve koruyucu hizmetlerin sunulması, kadınlara yönelik şiddet konusunda farkındalığın artırılması, sistematik, karşılaştırılabilir ve güvenilir verinin toplanması gibi stratejileri içermektedir. 2013'ten sonra toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bir ulusal eylem planı hazırlanmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin beş yıllık dönemler için hazırladığı Kalkınma Planlarının 7. 8. ve 9.sunda toplumsal cinsiyet eşitliği vurgulanmıştır. En güncel plan olan **On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)**'nda 2018 yılında %17,3 olan parlamentodaki kadın oranının %20'ye çıkarılması hedefine yer verilmiştir. Planda, kadınlara yönelik şiddet, erken yaşta ve zorla evlilikler ve her türlü istismarın önlenmesine ilişkin hedefler de bulunmaktadır.

Siyasal yaşamı, siyasal karar verme ve siyasete katılma süreçleriyle ilkelerini düzenleyen temel kanunlar; Siyasal Partiler Kanunu, Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Belediye Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu'dur. Bu düzenlemeler; kadınların siyasal yaşama katılımını destekleyici önlemler ve siyasal yaşamda kadınlara yönelik engeller, ayrımcılık ve şiddetle mücadele edilmesine rehberlik edecek normları büyük ölçüde içermemektedir.

¹³ Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları (2007-2010; 2016-2020;2021-2025); Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013; 2014-2018 basılmamış), Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023.

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun¹⁴; seçim esaslarını, seçim çevresini, seçim bölgesini, seçmenleri, oy kullanamayacak kişileri, seçim kurullarının görev ve yetkilerini, seçim öncesi, seçim sırası ve seçim sonrasındaki işleri, seçim suçlarını düzenler. Başkent Ankara'da Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçelerde de seçim kurulları bulunmaktadır. Seçimin düzenli yürütülmesi için gerekli önlemlerin alınması ve seçim işlerinin denetlenmesinden seçim kurulları sorumludur. Kanun, her vatandaşın seçme hakkının sağlanmasına ve seçim sürecinde güvenliğe ilişkin önlemlere yer vermesi dolayısıyla eşitlik ve şiddetsizlik normuyla uyumludur.

Siyasi Partiler Kanunu¹⁵; *“siyasi partilerin kurulmaları, teşkilatlanmaları, faaliyetleri, görev, yetki ve sorumlulukları, mal edinimleri ile gelir ve giderleri, denetlenmeleri kapanma ve kapatılmaları ile ilgili hükümleri kapsamaktadır.”* Siyasal partilere üye olma koşulları, disiplin suçları ve cezalar ile kadın ya da gençlik kolları gibi birimlerin kuruluşuna ilişkin düzenlemelere ilişkin esaslar bu Kanun ile düzenlenir. Kanun, eşitlik ve ayrımcılık yasağı normlarıyla uyumludur. Bununla birlikte Kanun, siyasi partilere kadınların katılımını ve partilerdeki kadın örgütlenmelerinin temsil gücünü artıracak ilke ve eylemler ile siyasal yaşamda kadına yönelik şiddete ilişkin önlemlere yer vermemektedir.

Milletvekili Seçimi Kanunu¹⁶; milletvekili seçim sistemi usulü, milletvekili sayısı ve dağılımı, seçim çevreleri ve çıkaracağı milletvekili sayısı, seçim dönemi ve zamanlarına ilişkin esaslar, aday olma gibi hususları düzenler. Kanuna göre, on sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir. Bir siyasi partiye üye olmamak milletvekilliğine adaylık koymaya engel değildir. Kanun kapsamında, belirtilen uluslararası normlara yer verilmemiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğüne göre, şiddet uygulayan milletvekillerine verilecek uyarma, kınama ve meclisten geçici olarak çıkarma biçimindeki disiplin cezalarını gerektiren durumlar belirlenmiştir. Kurullarda, toplantılarda ve görüşmelerde söz kesme, sükûneti ve çalışma düzenini bozma, şahsiyatla uğraşma uyarı cezası verilecek durumlar kaba ve yaralayıcı sözler sarf etmek ve hakaret etmek kınama cezası verilecek durumlar, fiili saldırıda bulunmak da meclisten geçici çıkarma gerektiren durumlar olarak tanımlanmıştır.

Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun¹⁷; yerel yönetim organlarının seçimlerine ilişkin esas ve usulleri düzenler. İl genel meclisi üyeleri, belediye başkanı ve belediye meclis üyeleri, köy ve mahalle muhtarları ile ihtiyar meclisi ve heyeti üyelerinin seçim sistemi ve usulü, seçim dönemi ve zamanlarına ilişkin esaslar, aday olma ve seçilebilme gibi hususlar bu kanunda yer alır. Bu Kanunda, eşitlik normuna atıfta bulunmaktadır.

Seçim güvenliğinin sağlanması, Valiliklere bağlı kolluk kuvvetlerinin sorumluluğundadır. 1985'te çıkarılan 3152 Sayılı **İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun** kapsamında seçimlere ve seçim güvenliğine ilişkin özel bir madde bulunmamakla birlikte, İçişleri Bakanlığı kendisine bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle “yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, Anayasa'da yazılı hak ve hürriyetleri koruma” görevine sahiptir. Kanun kapsamında, belirtilen uluslararası normlardan hiçbirine yer verilmemiştir.

2004 tarih ve 5216 sayılı **Büyükşehir Belediyesi Kanunu**, büyükşehir belediyesi yönetiminin hukuki statüsünü, görev, yetki ve sorumluluklarını, büyükşehir belediye başkanı ve büyükşehir belediye encümeninin görev ve yetkilerini, belediye meclisi ve ihtisas komisyonu gibi büyükşehir belediyesi organlarının çalışma, görev ve yetkilerine ilişkin esasları düzenler. 2005 tarihli 5393 sayılı **Belediye Kanunu'nda**, nüfusu 50.000'in üzerinde olan belediyelerde kadınlar ve çocuklar için konukevi açılmasına ilişkin bir hüküm yer almıştır. Ancak, 2012 yılında yapılan bir değişiklik ile nüfus sınırı 100.000'e çıkarılmış, büyükşehir belediyeleriyle nüfusu 100.000'den fazla olan belediyelerin şiddete maruz bırakılan kadınlar ve çocuklar için konukevi açması zorunlu hale getirilmiştir. Belediye Kanunu, şiddetsizlik normunu karşılamaktadır.

¹⁴ 1961 tarih ve 298 sayılı Kanun.

¹⁵ 1983 tarih ve 2820 sayılı Kanun.

¹⁶ 1983 tarih ve 2839 sayılı Kanun.

¹⁷ 1984 tarih ve 2972 sayılı Kanun.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu¹⁸, TBMM İctüzüğü¹⁹, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun²⁰, Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu²¹ ile Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun²² uluslararası normlara yer vermemektedir.

2012 yılında 6284 sayılı **Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**, 1998 yılındaki 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'a ilişkin sınırlılıkları aşmayı da hedefleyen, şiddetle mücadeleyle ilişkin kanundur. Kanunda başta Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi olmak üzere, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin esas alındığı vurgulanmıştır. Kanunda ev içi şiddet ve kadına yönelik şiddet tanımlanmış, şiddetin fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik boyutları da ele alınmıştır. Kanun kapsamında, şiddete uğrayan ve şiddete uğrama tehlikesi bulunanlar için alınacak önlemler ile şiddet uygulayanlara yönelik önlemler tanımlanmıştır. Yine bu Kanun kapsamında, şiddetin önlenmesi ve koruyucu önlemlerin uygulanmasına ilişkin destek hizmetlerinden ve şiddetin izlenmesinden sorumlu, yedi gün, yirmi dört saat hizmet veren Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) kurulması öngörülmüştür. Kanun; başta İstanbul Sözleşmesi olmak üzere uluslararası insan hakları sözleşmelerine referans göstermesi, kadına yönelik şiddeti kadınların insan haklarının ihlali olarak tanımlaması, kadın erkek eşitliğine duyarlılığın altını çizmesi, kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilişkin devlet tarafından alınacak önlemleri tanımlaması ve bu önlemlerin insan onuruna yaraşır biçimde yerine getirilmesine vurgu yapması dolayısıyla kadına yönelik şiddete ilişkin uluslararası normlarla uyum göstermektedir. Kanun; eşitlik, insan onuruna saygı, ayrımcılık yasağı ve toplumsal cinsiyet eşitliği normlarını içermektedir. Kanuna ilişkin **Uygulama Yönetmeliğinde²³** de şiddetsizlik, kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği normlarına yer verilmektedir. Benzer biçimde, **ŞÖNİM hakkındaki Yönetmelik** ile **Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik**'te de özen gösterme normu dışındaki normların tamamı yer almaktadır.

Kadın örgütlerinin kararlı çabaları sonucunda hem **Türk Medeni Kanunu**'nda hem de **Türk Ceza Kanunu (TCK)**'nda kadınlar ile erkekler arasındaki eşitliğe aykırı yasal düzenlemelerde değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin son örneği olarak, 2022 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle birlikte kasten öldürme suçunun kadına karşı işlenmesi sonucunda verilecek ceza "ağırlaştırılmış müebbet cezası" olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte kasten yaralama, işkence, eziyet ve tehdit suçlarının kadına karşı işlenmesi halinde verilecek cezanın alt sınırları da belirlenmiştir. Israrlı takip de bir suç fiili olarak tanımlanmıştır. TCK; bu haliyle, şiddetsizlik, insan onuruna saygı, özen gösterme, eşitlik ve ayrımcılık yasağı normlarını içermektedir.

¹⁸ 2011 tarih ve 6253 sayılı Kanun.

¹⁹ 1973 yılından bu yana yürürlüktedir.

²⁰ 2011 tarih ve 6216 sayılı Kanun.

²¹ 2012 tarih ve 6271 sayılı Kanun.

²² 2017 tarih ve 7062 sayılı Kanun.

²³ 2013 yılında çıkarılmıştır.

İnsan Hakları Kurumları

SKYS'ye ilişkin başvurulabilecek mekanizmalar arasında Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu sayılabilir. KEFEK²⁴, TBMM'de toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık yasağı normlarıyla uyumlu çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuştur. Komisyon, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa ilişkin olarak kendisine iletilen şikâyetleri inceleyip çözümü için ilgili mercilerle iletişim kurar. Komisyona bağlı olarak kurulan alt komisyonlar, yasama yılı içerisinde, geçici süreyle faaliyet gösterip toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık bağlamında özel olarak belirlenmiş alanlara ilişkin çalışmalar yürütür. Kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarından gelen uzmanlarla bu alanlara ilişkin bilgi paylaşır ve söz konusu kurum ve kuruluşlara inceleme ziyaretlerinde bulunur. Alt komisyonlar, bu çalışmalarını raporlaştırıp ilgili kamu kurumlarına politika önerileri sunarlar. KEFEK tarafından bugüne kadar hazırlanan raporlar arasında kadınların siyasal yaşama katılımlarını ele alan çalışma, *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Parlamento İhtiyaç Analizi Çalıştayı ve Öz Değerlendirme Uygulaması Raporu*'dur. 2012 tarihli rapor, 2011 - 2014 tarihleri arasında İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansının (SIDA) finansman desteğiyle yürütülen "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Elverişli Ortamın Geliştirilmesi Ortak Programı" kapsamında, BM Kadın Birimi ve IPU ortaklığında hazırlanmıştır. Rapor, kadınların parlamentolarda daha fazla yer almalarına yönelik hedefler belirlemiş olmakla birlikte, kadınların siyasal haklarını kullanmalarının önünde duran ayrımcılık ve şiddetle mücadele edilmesine yönelik somut adımlara yer vermemiştir.

TİHEK²⁵, insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve hak ihlallerinin önlenmesine ilişkin çalışmalar yürütmek üzere kurulmuştur. TİHEK, hak ihlali iddialarını şikâyet başvurusu üzerine veya resen inceleme, araştırma, değerlendirme ve sonrasında değerlendirmelerini ilgili kurum ve kuruluşlara bildirme, takip etme, sorumlular hakkında yasal işlemlerde bulunma sorumluluğunu taşır. Ayrıca işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı ve kötü muamelenin önlenmesine yönelik çalışmalar da yapar. Türkiye'nin taraf olduğu insan hakları sözleşmelerinin uygulanması ile insan hakları alanındaki gelişmeleri takip etmek ve eğitim faaliyetleri yürütmek de kurumun görevleri arasındadır.

TİHEK kuruluş kanununda, "herkesin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşit olduğu" vurgulanarak eşitlik normuna referans verilmiştir. "[İ]nsan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi" vurgusuyla da hem insan onuruna saygı hem de ayrımcılık yasağı normuna atıf yapılmıştır. Kurumun görevleri arasında işkence ve kötü muamele ile mücadelenin sayılması da şiddetsizlik normunu kapsamaktadır.

KDK²⁶ (Ombudsmanlık), kamu hizmetlerinin işleyişine yönelik bağımsız bir şikâyet mekanizması olarak faaliyet gösterir. Gerçek ve tüzel kişilerin kamu idarelerinin işleyişiyle ilgili şikâyetleri üzerine, idarenin işlemleri, eylemleri, tutum ve davranışlarını insan haklarına dayalı adalet anlayışı çerçevesinde ve hukuka uygunluk açısından inceleme, araştırma ve önerilerde bulunma sorumluluğunu yerine getirir. Kurumun kuruluş kanununda ayrımcılık yasağı normuna vurgu yapılmıştır.

²⁴2009 tarihinde 5840 sayılı Kanun ile kurulmuştur.

²⁵2012 yılında 6701 sayılı Kanun ile kurulmuştur.

²⁶2012 yılında 6328 Sayılı Kanun ile kurulmuştur.

Siyasal Partiler

Türkiye’de faaliyet gösteren siyasi partiler, kendi tüzüklerinde siyasette kadınların karşılaştıkları ayrımcılık ve şiddetle mücadeleyle yönelik eylemlerde bulunmayı taahhüt ederek toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleye katkı vermeyi ilke edinebilmektedirler. Siyasal partilerin tüzüklerinde özel ya da kamusal alanda kadınlara, çocuklara, LGBTİQ+’lara yönelik şiddeti parti suçu olarak tanımlayarak, şiddet eyleminde bulunan parti üyelerinin cezalandırılmasına yönelik adımlar atılabilmektedir. Siyasal partiler, parti disiplin kurullarında kadınlara, çocuklara ve LGBTİQ+’lara karşı işlenen suçların ele alınmasını öncelik olarak belirleyebilirler. Yine parti tüzüklerinde, cinsiyet kotası, fermuar sistemi gibi olumlu eylem uygulamalarına ve parti içindeki kadın örgütlenmelerinin güçlendirilmesine yer verebilmektedir. Öte yandan, bazı partiler içinde var olan “kadın meclisi”, kadın sorunlarıyla mücadele edilmesine olanak veren güçlendirici bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, partilerin uymakla yükümlü oldukları Siyasi Partiler Kanunu’nda kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılıkla ilgili herhangi bir hüküm yer almadığı için, partilerin tüzüklerinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele edilmesine ve kadınların siyasi partilerde erkeklerle eşit olarak yer alabilmelerine yönelik taahhütte bulunup bulunmaması partilerin tercihi olarak kalmaktadır.

Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetle mücadele açısından ulusal mevzuat mevcut olsa da, kadınların siyasi karar alma mekanizmalarına ve liderlik konumuna erişimini kolaylaştıracak yasal düzenlemeler konusunda önemli eksiklikler bulunmaktadır.

SKYŞ ALANINDA SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ

Şiddet birçok ülkede siyasetin doğal bir parçası olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, geleneksel sosyal ve siyasal yapıyı devam ettirme beklentisi baskındır. Bu iki unsur, SKYŞ sorununun dile getirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası kuruluşların yeni bir kavram olarak siyasete dahil olan SKYŞ alanındaki çabalarına paralel bir biçimde, ülkeler düzeyinde de önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Sınırlı sayıda olsa da bu alandaki iyi uygulamaların bilinip yaygınlaştırılması, SKYŞ'yle mücadeleye ilişkin farkındalığın ve mücadele gücünün artmasına katkıda bulunması açısından önemlidir. BM Kadın Birimi ve IPU bu alanda ülkelere yasal düzenlemelerden eğitimlere ve farklı mücadele yöntemlerinin tanıtımına kadar geniş bir yelpazede önemli bir destek sunmaktadır. Bu bölümde, farklı ülkelerden örneklere ilişkin kısa bir özete yer verilmektedir (UN Women, 2021a; 2018a; 2018b; IPU, 2016).

Yasal Düzenlemelere İlişkin Örnekler: Kanunlar ve Protokoller

SKYŞ'ye ilişkin özel yasa çıkaran ilk ülke Boliviya'dır. **Boliviya**'da 243 sayılı Kadınlara Yönelik Siyasal Şiddet ve Tacize Karşı Mücadele Kanunu 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunda, 17 farklı şiddet eylemi ve bu eylemlere yönelik yaptırımlar tanımlanmıştır. Bu Kanunla; kamu görevine seçilen veya kamu görevini yerine getiren, herhangi bir siyasal veya kamusal rol üstlenen kadınlara ve aile üyelerine yönelik her türlü fiziksel, psikolojik veya cinsel saldırganlığa veya herhangi bir baskı, zulüm, taciz veya tehdit eylemine karşı önleme, izleme ve yaptırım mekanizmaları oluşturularak, kadınların siyasal haklarını tam olarak kullanmalarının güvence altına alınması hedeflenmiştir. Söz konusu Kanunla Yüksek Seçim Mahkemesi'nin uyumunun sağlanması, davacı kadınların desteklenmesi, toplumsal cinsiyete dayalı tacizi ve/veya siyasal şiddeti önlemek için sosyal ağlar aracılığıyla sözlü ve yazılı iletişim stratejilerinin tasarlanması ve uygulanması için devletin sorumluluklarının belirlenmesi amacıyla 2016 yılında bir Kararname çıkarılmıştır. Çevrimiçi SKYŞ de Kanun kapsamına dâhil edilmiştir. Adalet Bakanlığı, kadınlara yönelik şiddet geçmişi olan kişilerin siyasal göreve aday

olmasını yasaklamıştır. Yüksek Seçim Mahkemesi, 2017'de, SKYŞ davaları kapsamında şikâyetlerin işleme konması ve istifaların kabulü ile ilgili özel düzenlemeler yapmıştır. Bunu takip eden yıl, Boliviya Meclisi taciz ve siyasal şiddet konusunda bir soruşturma komitesi kurmuştur. Siyasal partilerin kadın üyelerinden oluşan Komite, taciz şikâyetlerini ele almakta ve SKYŞ'yle mücadelenin ulusal yasaların tamamıyla uyumlu hale gelmesi amacıyla parlamenterler için etik kuralları gözden geçirmektedir (IPU, 2019). Öte yandan, bir eşitlik yasası olup SKYŞ'yle ilgili bir bölüm de içeren 1096 sayılı Siyasi Örgütler Kanunu'nda, kadın adayların kampanyalarını desteklemek için özel bütçe tahsis edilmesi, kurumsal yapılarda ve siyaset gündemlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın haklarının korunmasına ilişkin hükümlerin eklenmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (United Nations, 2018; UN Women, 2018b).

Meksika, 2016 yılında, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Siyasal Şiddet Hakkında Protokol'ü onaylamıştır. Protokol'de SKYŞ kavramı tanımlanmış hem protokolün uygulanmasına hem de alandaki yetkililer ile SKYŞ'ye ilişkin veri üretenlere ilişkin sorumluluklar belirlenmiştir. Protokol kapsamında, yerel kamu seçim organlarına, şiddet eylemlerinde bulunan parti üyelerine yaptırım uygulama yetkisi de verilmiştir. 20'den fazla seçimde uygulanan Protokol 2017 yılında güncellenmiştir (United Nations, 2018). Meksika'da, ayrıca, 2020 yılında sekiz ulusal yasa SKYŞ'yi önleme ve kovuşturmayla yönelik hükümler içerecek yönde değiştirilmiştir. Aynı yıl, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten suçlu bulunan kişinin adaylığını iptal etmek için bir yönerge kabul edilmiş ve bu konuda bir ulusal sicil oluşturulmuştur (UN Women, 2021b).

Kenya'da 2016 yılında kabul edilen Seçim Suçları Kanunu'yla, seçimlerde cinsel şiddet de dâhil olmak üzere şiddet kullanılması yasaklanmıştır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Komisyonu, söz konusu yasayı temel alarak, kadınların siyasal yaşamındaki durumlarına ilişkin uluslararası ve yerel standartlar kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi hakkında ulusal parlamentoya yıllık raporlar hazırlamaktadır.

Bu çalışmalar sonucunda, SKYŞ'yi araştırmak amacıyla, Seçim Sonrası Şiddet Soruşturma Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, Cinsel Şiddet Raportör Ofisi kurulması önerisini gündeme getirmiştir (United Nations, 2018; UN Women, 2020). Kenya'da, yasal düzenlemelerin yanı sıra, siyasette şiddete maruz bırakılan kadınları desteklemek amacıyla bir eğitim kılavuzu geliştirilmiş, çalıştaylar düzenlenmiş ve seçimlerde kadınların güvenliğinin sağlanmasıya yönelik çalışmalar yürütölmüştür (UN Women, 2021a).

Kosta Rika'da Yasama Meclisi tarafından cinsel tacizle mücadele için yasal düzenlemeler hazırlanmıştır. 2011 yılında Yasama Meclisi tarafından amacı, Yasama Meclisi'nde "cinsel tacizi önlemek, soruşturmak ve cezalandırmak için adımlar atmak" olan cinsel tacizle mücadelede Usul Kuralları, 2013 yılında ise İşyerinde Taciz Protokolü kabul edilmiştir. Yalnızca Yasama Meclisi personeli için geçerli olan bu yasal düzenlemeler, şikâyetlerin insan kaynakları direktörü tarafından koordine edilen ve sağlık hizmetleri departmanından bir doktor veya psikolog ile bir avukatın yer aldığı disiplinler arası bir komite tarafından ele alınmasını öngörmektedir (IPU, 2019).

Kadınlara yönelik şiddetle mücadele alanındaki yasal düzenlemeye 2017 yılında kavuşan **Tunus**'ta, birçok ölkeden farklı olarak, Kanunun (58 sayılı Kanun) 3. maddesinde kadınları temel hak veya özgürlüklerinden mahrum bırakma veya engelleme amacı taşıyan veya bu yönde sonuçları olan bir eylem veya davranış olarak siyasal şiddet tanımı yapılmıştır. Kanun'un 18. maddesinde de "siyasal şiddet uygulayan kişiye bin dolar para cezası ve suçun tekrarı halinde altı ay hapis cezası verilir" hükmü getirilmiştir (UN Women, 2021a).

İzlemeye İlişkin İyi Uygulama Örnekleri: Gözlemevleri

Yasal düzenlemelerin yanı sıra, SKYŞ'yle mücadeleyi destekleyen bir başka model de gözlemevlerinin oluşturulmasıdır. Bolivya, Meksika, Zimbabwe ve Tunus'ta gözlemevleri aracılığıyla SKYŞ'yle ilgili şikâyet ve davaların izlenmesi, şiddete maruz bırakılanlara destek verilmesi ve bu alanda veri üretilmesi sağlanmaktadır (UN Women, 2021a).

Meksika'da 2014 yılında oluşturulan Gözlemevi; kadınların siyasal katılımındaki ilerlemeyi izleyip değerlendirmesi, hükümet ve sivil toplum için veri oluşturup yayımlaması, kadınların siyasal katılımını güçlendiren stratejilere ilişkin iyi uygulamaları bir araya getirmesi ve kadınların siyasal katılımına ilişkin uluslararası normatif çerçevelerin uygulanması için ittifakları teşvik etmesi

bakımından Latin Amerika'daki en kurumsallaşmış gözlemevi olarak görölmektedir (UN Women, 2021a).

Zimbabwe'de 2017 yılında kurulan Toplumsal Cinsiyet Gözlemevinde; SKYŞ'nin nedenleri, sorunlar, şiddetin azaltılması ve müdahalede polisin rolüne yönelik bir eğitim kılavuzu hazırlanmıştır. Bu eğitimler aracılığıyla güvenliğ güçlerinin SKYŞ'ye ilişkin farkındalıkları ve kapasiteleri artırılmış, seçimler sırasındaki sorumluluklara SKYŞ'nin azaltılması da dâhil edilmiştir (UN Women, 2021a).

Tunus'ta Kadınlara Yönelik Şiddet Önleme Ulusal Gözlemevi 2020 yılında kurulmuştur. Ulusal gözlemevinin yanı sıra özel olarak SKYŞ vakalarını raporlamak ve şiddete maruz bırakılanlara destek olmak amacıyla yerel bir gözlemevi de oluşturulmuştur (UN Women, 2021a).

Tanzanya'da, Partiler Arası Kadınlar Platformu, 2015 yılındaki seçimlerde kadınlara yönelik fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet vakalarını izlemiştir. Bu kapsamda, 14 bölgede görev yapan eğitimli gözlemciler 1.500'den fazla katılımcıya anket uygulamıştır (United Nations, 2018).

Raporlama, Veri Toplama, Rehber Hazırlama ve Eğitimlere İlişkin İyi Uygulama Örnekleri

SKYŞ'yle mücadele amacıyla birçok ölkede şiddet vakalarının raporlanması, veri toplanması, mevcut sistem içinde SKYŞ'yle mücadeleyi engelleyen kuralların, etik kodların ve kanun maddelerinin gözden geçirilmesi gibi çeşitli çalışmalar yürütölmektedir. Bu çalışmaların ardından parlamento üyeleri ve kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere farklı alanlarda çalışan kamu görevlilerine yönelik eğitimler geliştirilip uygulanmaya başlamıştır (UN Women, 2021a).

2015 yılında **Kanada**'da Avam Kamarasındaki ilgili bütün tarafların temsilcilerinden oluşan bir komite, cinsel taciz şikâyetlerini ele alma sürecini özetleyen bir rapor yayımlamıştır (Krook & Restrepo Sanín, 2016). Ardından, cinsel tacizi önlemeye dönük bir politika yürütölmeye başlanmış ve Avam Kamarası Üyeleri için Davranış Kuralları geliştirilmiştir. Avam Kamarası üyeleri ve çalışanlar için şikâyet prosedürlerine ve cinsel taciz politikasına ilişkin eğitimler düzenlenmektedir. Aynı zamanda, bütün üyelerden, çalışma ortamını cinsel tacizden uzak tutmayı ve bu bağlamda davranış kurallarına saygı göstermeyi taahhüt ettikleri bir belge imzalaması beklenmektedir (IPU, 2019).

Zimbabve'de Seçim Komisyonu üyelerine yönelik bir eğitim düzenlemiştir. Bu eğitimin bir sonucu olarak komisyon üyeleri toplumsal cinsiyete duyarlı bir dizi seçim düzenlemesini kabul etmiştir. Emziren annelere, engelli kişilere ve hamile kadınlara yönelik olumlu eylem uygulamaları, seçmen eğitimi, kayıt ve sandık görevlisi olan kadınların sayısının artırılmasının yanı sıra, SKYŞ'yi önlemeye dönük taahhütler içeren siyasi parti davranış kurallarının benimsenmesi de bu düzenlemeler arasındadır (UN Women, 2021a).

Tanzanya'da, 2015 seçimleri öncesinde, polisler için yönelik olmak üzere toplumsal cinsiyet, insan hakları ve seçimlerde polisin rolü hakkında bir eğitim kılavuzu²⁷ hazırlanmıştır. Ayrıca Tanzanya Polis Gücü, seçimler sırasında şiddet olaylarına hızlı yanıt vermeyi kolaylaştıran bir olay raporlama ve müdahale sistemi geliştirmiştir (UN Women, 2021a).

Tunus'ta, 2019 seçimlerinde, SKYŞ eylemlerine dair bildirimde bulunulması ve harekete geçilmesini teşvik eden kılavuzlar hazırlanarak gözlemcilerle dağıtılmıştır (UN Women, 2021a).

İsveç'te, 2017 yılında, Parlamento, çalışanlarını hedefleyen cinsiyetçilik, zorbalık ve cinsel tacizle daha iyi mücadele edebilmek için, istismarcı davranışlara ilişkin politikasını ve yönergelerini gözden geçirmiştir. Parlamento çalışanlarına işe başlamaları sonrasında verilen eğitime psikolojik şiddet ve cinsel taciz konuları da dâhil edilmektedir (IPU, 2018; 2019).

Bosna-Hersek'te, 2018'de, etik kodlar cinsel taciz yasağını da kapsayacak yönde değiştirilmiş, bu yasağın ihlali, etik kodlara ilişkin en ağır saygısızlık olarak sınıflandırılmış ve cinsel tacizi bildiren seçilmiş bir yetkilinin aleyhine herhangi bir işlem yapılması yasaklanmıştır (UN Women, 2021a).

Finlandiya'da, 2017 yılında, parlamentolar, parlamento çalışanları ve parlamento asistanları için kabul edilemez davranışların tanımlanması ve tacizin önlenmesi amacıyla tacize karşı sıfır tolerans politikası gözden geçirilmiş, bu çerçevede bir Parlamento İş Yeri Rehberi de hazırlanmıştır. Bütün parlamentolar ve parlamento çalışanları, göreve

başladıklarında, taciz durumunda yapılacaklara ilişkin bilgiler içeren rehberde yer alan konulara ilişkin eğitim alırlar (IPU, 2019).

Finlandiya'dakine benzer bir biçimde **Fransa**'da da yasama yılının başlangıcında parlamentolar ve yeni parlamentolar asistanlarına verilen eğitimlerde tacize ilişkin bir modüle yer verilir. Ulusal Meclis çalışanları cinsel taciz konusunda eğitim alırlar ve Ceza Kanunu'na saygı göstereceklerine dair bir taahhütname imzalarlar. Bunların yanı sıra, 2017 yılında Senato İç Tüzüğü belirli disiplin cezalarını içerecek yönde değiştirilmiştir. Bu disiplin cezaları, psikolojik veya cinsel taciz faillerinin, suçun ciddiyetiyle orantılı olarak, görevden alınmasına kadar uzanmaktadır. Aynı zamanda, psikolojik veya cinsel tacizde bulunan senatörlere ve çalışanlara verilecek disiplin cezalarını belirleyen yorumlayıcı hükümler kabul edilmiştir. Senato'da, 2018 yılında bir senatör/işveren ile bir parlamentolar asistanı arasında taciz olduğu iddia edilen durumlar için geçici koruyucu önlem getirilmiştir. Asistanın ikincil konumu göz önüne alınarak, hastalık izni almaya veya istifa etmeye zorlandığı durumlarda, sanık senatörün yeni bir asistanı işe almasını önlemek üzere işe alım ödeneği askıya alınmaktadır. Davanın ciddiyetine bağlı olarak, Senato Başkanı konuyu Cumhuriyet savcısına havale etmeye karar verebilir (IPU, 2019).

²⁷Kılavuz, Demokratik Güçlendirme Projesi'nin (DEP) bir parçası olarak, Tanzanya Polis Gücünden Kadın Polis Memurları Ağı ile ortaklaşa çalışan UNESCO, UN Women ve UNDP desteğiyle hazırlanmıştır.

NİTEL ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu nitel araştırmanın amacı; SKYŞ'yi, siyasetin içindeki kadınların, bu alanda çalışan uzmanların, STK'ların ve konuyla ilgili gençlerin deneyimlerini, duygularını, algılarını ve görüşlerini içinde buldukları bağlam çerçevesinde anlamaktır. Nitel araştırmanın saha çalışmasında, araştırma "Siyasette Kadınlara Yönelik Engeller ve Ayrımcılıklar" güvenli ismi ile yürütülmüştür. Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik onay alınmıştır. 13 Mayıs-2 Eylül 2022 tarihleri arasında yürütülen saha çalışması kapsamında derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Tablo 1'de de görüleceği gibi, ulusal ve yerel siyasetin içinde aktif olarak yer alan/almış siyasetçi kadınlar ile siyasetteki deneyimleri,

algıları ve önerileri üzerine 30 derinlemesine görüşme, konuyla ilgili alanlarda farklı birimlerde çalışan kişilerin görüş ve önerileri için de 24 görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin 19'u yüz yüze, 11'i çevrimiçi ortamda, anahtar kişi görüşmelerinin de 6'sı yüz yüze ve 18'i çevrimiçi ortamda yürütülmüştür. Ayrıca, gençlerin ve kadınların siyasetteki konumları ve önerilere ilişkin, 4'ü heterojen ve 2'si homojen olmak üzere, 6 odak grup görüşmesi çevrimiçi ortamda yapılmıştır. Görüşmeler; çoğunluğu Ankara'dan olmak üzere, Adana, Antalya, Diyarbakır, Kars, Trabzon, Muğla, İzmir, Tunceli, Elâzığ, Kütahya ve Konya illerinden kişiler ile yapılmıştır.

Tablo 1. Görüşmelerin özelliklerine göre görüşme sayıları

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER	SAYI	ANAHTAR KİŞİ GÖRÜŞMELERİ	SAYI
Milletvekili (aktif ya da eski)	10	Kamu temsilcileri (Bakanlıklar ve kamu kurumları)	8
Belediye başkanı/başkan yardımcısı	6	Partilerin kadın birimleri temsilcileri	3
İl genel meclisi/kent konseyi	8	Partilerin gençlik birimleri temsilcileri	3
Muhtar	6	Akademisyenler	4
		Sivil Toplum Örgütlerinden temsilciler	6
Derinlemesine görüşme toplamı	30	Anahtar kişi görüşmeleri toplamı	24
ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİ		KATILIMCI SAYILARI	
OG1-Gençlik ağlarından genç kadınlar (Homojen OG)		5	
OG2-Gençlik ağlarından gençler (Heterojen OG)		6	
OG3-Kadınlara yönelik çalışmalar yürüten STK'lar (Homojen OG)		7	
OG4-STK, sendika ve meslek odaları (Heterojen OG)		4	
OG5-Siyasal partilerin kadın birimleri (Heterojen OG)		4	
OG6-Siyasal partilerin gençlik birimleri (Heterojen OG)		4	
Odak grup görüşmeleri toplamı	6 OG Görüşmesi	30 Katılımcı	

Milletvekilleriyle resmi kurum ve kuruluşlardaki katılımcılara erişimde ilk temaslar büyük oranda BM Kadın Birimi ekibi tarafından sağlanmış; resmi yazı, telefon ve e-posta aracılığıyla kendilerine ulaşılmıştır. Diğer görüşmelerin temasları ise internet üzerinden yapılan taramalar, araştırma ekibi ve çevresinin katkıları, katılımcı ekibin destekleriyle saha koordinatörü ve proje koordinatörü tarafından e-posta ve telefon aracılığıyla sağlanmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) kadınlara yönelik şiddet araştırmalarında kullanılması amacıyla geliştirip güncellediği etik ve güvenlik kuralları bu araştırmanın bütün aşamalarına uyarlanmıştır. Araştırmada güvenli ismin kullanılmasının amacı, araştırmaya katılacakların buldukları ortamlarda bu araştırmaya katılmalarını çevrelerine daha rahat açıklamalarını sağlamak ve “*siyasette kadınlara yönelik şiddet yok*” gibi bir söylemle araştırmayı baştan reddetmelerini engellemektir. Güvenli ismin kullanılması çoğu katılımcı ve siyasi parti temsilcisinin araştırmaya katılmasında olumlu bir etki yaratırken, araştırma isminde “*siyaset*” kavramının geçmesi özellikle kamu kurumu temsilcilerinde bir çekingenlik ve endişeye sebep olmuştur. Yine de araştırmada güvenli isim kullanılmaması durumunda, özellikle kamu görevlilerinin araştırmaya gönüllü olmalarının daha güç olacağı izlenimi edinilmiştir. Güvenli isim, katılımcıların derinlemesine görüşmeler üzerinden araştırmaya daha rahat bir biçimde katılmalarına katkıda bulunmuştur.

Araştırma kapsamında; katılımcılara ilk erişim aşamasında iletişim bilgilerine ulaşmanın zorluğu, siyaset konusunda bir araştırmanın ülkenin siyasal atmosferi içinde sıcak karşılanmaması nedeniyle görüşmelerin reddedilmesi gibi güçlükler yaşanmıştır. Özellikle genç siyasetçi kadınlar “izin alamama”²⁸ nedeniyle, kamu kurumlarında çalışanlar da “siyaseten tarafsız oldukları”, “devlet memuru oldukları” gibi gerekçelerle görüşmeyi reddedebilmiştir. Muhtarlar tarafından da iş birliği yaptıkları kurumlarla “aralarının

bozulabileceği” yönündeki kaygılarının yanı sıra, “siyasetçi olmadıkları” gibi yorumlar gündeme getirilmiştir. Görüşmeleri kabul eden bazı katılımcıların görüşme sırasında olumsuz olaylardan söz ederken ses kaydının durdurulmasını talep etmeleri yaşadıkları tedirginliğe işaret etmektedir. Odak grup görüşmeleri özelinde, farklı siyasi partilerden katılımın gerçekleştiği görüşmelerde nadiren de olsa gerilimler yaşanmıştır. Katılımcıların birbirlerinin sözünü kesmesi, partiler üstü bir tartışma yürütmede zorlanmaları, zaman sıkışıklığı sebebiyle erken ayrılmayı istemeleri odak grup görüşmelerinin temel zorlukları olmuştur. Araştırma kapsamında, iki görüşme dışındaki görüşmelerin hepsinde ses kaydı, odak gruplarda ise görüntü kaydı alınmıştır. Görüşmelerdeki ses ve görüntü kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmış; nitel veri hem manuel hem de NVivo programı kullanılarak analiz edilmiştir. Raporda yer alan anlatılar genel olarak değiştirilmeden alıntılanmıştır, ancak bazı durumlarda anlaşılabilirliği sağlamak için düzenlemeler yapılmıştır. Alıntılarının sonunda, görüşmelerin yapısına uygun olarak, görüşme sırasına göre numaralandırılmış görüşme/odak grup görüşmelerine ait kodlar olarak A (derinlemesine görüşmeler), B (anahtar kişi görüşmeleri) ve OG (odak grup görüşmeleri) kısaltmaları kullanılmıştır.

²⁸ Araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayalıdır; araştırmamıza katılmak için herhangi birinden izin almak gerekmemektedir. Bazı katılımcıların araştırmaya katılmayı “izin alamama” gerekçesiyle reddetdiklerini belirtmesi, ülkenin siyasal ikliminden kaynaklanan baskı ve korkuyu düşündürmektedir.

SIYASETTE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET EYLEMLERİ

Nitel araştırma kapsamında, Türkiye'nin siyasal atmosferine ilişkin genellikle olumsuz görüşler gündeme gelmiştir. Siyaset "insanların birbirlerine bağırp çağırıldığı, yalan söylediği, iftira attığı", "rant peşinde koşulan", "otoriter", "rüşvetin ve adam kayırmanın ön planda olduğu" bir alan olarak tanımlanmıştır. Merkezîyetçi, değişime izin vermeyen, güçlü lider otoritesi etrafında yapılanmış ve kararların anti-demokratik yöntemlerle tepeden aşağıya "emredildiği" bir siyasi parti yapısından söz edilmiştir. Görüşmelerin çoğunda, Türkiye'nin siyasal atmosferi içinde, ekonomik ve sosyal sermayeye sahip olmamanın yanı sıra toplumun "makbul" gördüğü kimliklerin dışında olmanın da siyaset alanında pek kabul görmediği belirtilmiştir. 2023 ulusal seçimlerinin yakın olduğu bir dönemde gerçekleştirilen araştırma kapsamında; kadınların, gençlerin ve dezavantajlı kılınmış grupların siyasete girmesinin önünde engellerin, ayrımcılığın ve şiddetin risk olarak göze alınması beklenen bir siyasal ortam tasvir edilmiştir. Milletvekillerinden biri bu durumu, "risk altındasınız, yani her an iftiraya uğrayabilirsiniz ve riskli bir alan sonuçta" sözleriyle ifade etmiştir.

Kadınların seçilme haklarına odaklanan bu çalışmada, kadınların, muhtarlık, belediye ya da parlamento fark etmeksizin siyasetle ilgili bütün kamusal alanlardan görüşmelerde dile getirilen eylemlerle nasıl uzaklaştırıldıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kadın siyasetçiler, kamu çalışanları, ilgili gruplardan gençler ve kadınlar, siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri kadınların siyaset alanında "var olabilmek" ve "varlıklarını sürdürebilmek" sürecine dair deneyim ve görüşlerini paylaşmışlardır. Görüşmelerin çoğunda, SKYŞ'ye ilişkin soruları yöneltmeye başlamadan da kadınların siyasete atılma istekleriyle birlikte birçok ayrımcılıkla karşılaştıkları gündeme gelmiştir. Kadınlar açısından, adı konsun ya da konmasın, siyaset içinde "normal" olarak kabul edilen **kadınlara yönelik**

şiddetin varlığına ilişkin pek çok örnek aktarılmıştır. Bu örneklerde, milletvekili A14'ün aşağıdaki anlatısıyla özetlediği çeşitli şiddet biçimleri ve ayrımcılık pratiklerinden söz ediliyor:

"... en başında **psikolojik şiddet** geliyor.... **Fiziksel şiddet** geliyor.... **'Ben erkeğim, senden güçlüyüm haddini bil artık! Hani benimle böyle eşit gibi tartışma'**. Bu partinin içinde de var. Meclisin içinde de var. Bence en büyük sıkıntı bu. İçgüdüsel olarak kadın da şey oluyor. **Pıstırmaya çalışıyor seni** resmen... Bunun dışında da daha majör şiddet olayları da oluyor. **Kadınlığından vurmaya çalışıyor...** Seni işte bir **alana sıkıştırıyor...** **Ekonomik bir şiddet var** gerçekten. Ekonomik imkânı olan kadın o kadar az ki ve olmayana da zaten şey gibi sana partiden birtakım imkânlar sunarız ama sözümüzü dinlersen..." A14

Kadınların siyaset alanında maruz bırakıldıkları farklı şiddet biçimleri, zaman zaman birbirinin içine geçip aynı anda gerçekleşebilir. Kutu 1'de, araştırma kapsamında dile getirilen şiddet eylemleri, siyasetin farklı aşamalarına göre ayrıştırılmadan ve şiddet biçimlerini işaret eden başlıklar altında verilmiştir. Bu başlıklar, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi'nin rehberlerinde önerilen doğrultuda, "psikolojik, cinsel ve fiziksel şiddet" olarak gruplanmıştır (UN Women, 2021a).

Kutu 1. Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet Biçimleri/Eylemleri

PSİKOLOJİK ŞİDDET

- **Geleneksel rolleri hatırlatma** (annelik ve eş olmaktan kaynaklandığı düşünülen yükümlülükleri ya da bakım sorumluluklarını hatırlatma, yaşa dayalı ayrımcılık yapma, izin vermeme)
- **Küçümseme** (yetkin görmeme, yok sayma, ciddiye almama, dikkate almama, daha donanımlı olmasını talep etme, sürekli olarak kendini kanıtlamasını bekleme)
- **Göstermelik temsil** (vitrin olarak kullanma, 'gölge'leştirme, 'sembol'leştirme, piyon olarak kullanma)
- **Aday listelerinde kadınlara yer vermeme** (listeden çıkarma ya da listenin en alt sıralarında yer verme)
- **İtibarsızlaştırma** (kişiliğine yönelik yıpratıcı ve itibar zedeleyici eylemler ve söylemlerde bulunma, namus üzerinden iftira atma, dedikodu yapma, siyasetteki konumunu hak etmediği, konumun kendisine lütfedildiği ithamında bulunma)
- **Sözüne müdahale** (söz vermeme, sözünü kesme, söyleyeceklerinin sınırını çizme, susturma, söylediklerini değersizleştirme)
- **Toplantı ve etkinliklerden dışlama** (katılımını engelleme, toplantı ya da etkinlikleri kadınların erişemeyeceği veya güvenli olmayan yerlerde düzenleme)
- **Siyaset alanlarının sınırlandırılması** (kadınların siyasal faaliyetini kadınların geleneksel rolleriyle ilişkilendirilen çocuk, yaşlı, aile gibi alanlarla sınırlandırma ve bu alanları tali ya da önemsiz görme)
- **Tehdit etme** (saldırgan dil kullanma)
- **Medya ve sosyal medya aracılığıyla tehdit etme** (asılsız suçlamalar, yalan haberler, linç etme²⁹, hedef gösterme)
- **Hakaret/küfretme/aşağılayıcı lakaplar takma, alay etme** (bedensel özellikler ve kıyafetleri üzerinden)
- **Eril dil kullanma** (cinsiyetçi söylemler)

EKONOMİK ŞİDDET

- Yüksek adaylık ücretleri
- Emeğin görünmez kılınması (kadınların emeğini sömürme, hak ettiğini vermeme)
- Kadınlarla ilgili faaliyetlere bütçe ayırmama
- Kadınlarla ilgili faaliyetlerde bütçe sorgulama, ayrılan kaynağı tenkit etme
- Kişisel mülke zarar verme

CİNSEL ŞİDDET

- Cinsel içerikli/müstehcen metin mesajları, e-postalar, sesli mesajlar, videolar veya fotoğraflar gönderme
- Gizlice cinsel içerikli ya da müstehcen fotoğraf çekimi yapma
- "Bel altı" şakalar yapma
- Cinsiyetçi hakaret/küfretme
- Cinsel yaşamı hakkında söylentiler yayma
- Cinsel yorum ve ithamlarda bulunma ("Yükseliyorsa mutlaka birileriyle ilişki yaşıyordur." gibi)

FİZİKSEL ŞİDDET

- Saldırma/ üzerine yürüme/sıkıştırma
- Zarar vermek üzere bazı eşyaları üzerine fırlatma
- Silahlı, kesici aletlerle saldırı

Bu bölümde, kadınların adaylık süreci, seçim süreci ve seçim sonrası olmak üzere siyasetin farklı aşamalarında karşılaştıkları şiddet eylemleri, bu eylemleri uygulayan

özneler de vurgulanarak aktarılmaktadır. Ayrıca, ulusal ve yerel siyaset açısından ortaya çıkan farklılıklara da yer verilmektedir.

²⁹ "Linç" terimi, Türkiye'de sosyal medyada yaygın olarak kullanılmaktadır. Bir grup insanın halkın içinde birisine saldırdığı hedefli bir kampanya olarak tanımlanabilir.

ADAYLIK SÜRECİ

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerin büyük bölümünde siyaset, doğrudan ya da dolaylı olarak, “eril alan”, “erkeklik alanı” ve “erkek kulübü”³⁰ ifadeleriyle tanımlanmış ve bu alana dâhil olma fikrinin bile zor olduğundan söz edilmiştir. Bu algının değişmesi gerektiği gündeme getirilirken, uzun zamandır hâkim olan bu siyasal yaklaşımın farklı yöntemler aracılığıyla kadınları siyasetin dışında tutma konusunda başarılı olduğu da vurgulanmıştır. Eril siyasetin kadınları dışlamasından sorumlu gösterilenler arasında, kadınların siyasete katılmasını çeşitli gerekçeler ile desteklemeyen aile, arkadaş çevresi ve yakın çevre, kadınların üye oldukları siyasi partiler, medya³¹ ve seçmenleri de içeren oldukça geniş bir toplumsal grup yer almaktadır.

Bu öznelerin kadınların siyasete katılmasını engellemeye yönelik şiddet eylemleri arasında **psikolojik** ve **ekonomik** şiddet daha çok öne çıkmaktadır.

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri: Aile Üyeleri

Görüşmelerde, birçok aile bireyinin “kirlî” olarak tanımlanan siyasete kadınların katılımını engellemek amacıyla “koruma” ya da “geleneksel rolleri hatırlatma” gibi **caydırıcı kontrol** yöntemlerini kullandığı gündeme gelmiştir. Eril siyasete katılım için gerekli olan eril onay, siyasete atılmak isteyen kadınların karşısına, babalarından ya da eşlerinden “izin alma” zorunluluğu biçiminde çıkmaktadır. Kadınların dışlanması için kullanılan bu kirlî siyaset söylemi bağlamında, 15 yıldan uzun süredir yerel yönetimlerde deneyimi olan ve halen yönetici pozisyonunda bulunan B1’in sözleri önemli bir noktaya işaret ediyor:

“Kadını böyle siyasetin dışında tutan, güya kadını dışarda tutarak koruyan, kendince koruyan, siyasetten koruyan, öyle düşünüyorlar. Çünkü ‘kirlî’ siyasetten koruyan. Hâlbuki erkekler bu işin içinde her zaman. Yani o kirlilik yaratılıyorsa da onlar tarafından yaratılıyor.” B1

B1’in ifadesi, siyaseti kirlî yapan eril zihniyetin bu durumun değişmesini istediğine dair bir izlenim uyandırmadığını düşündürmektedir. Öte yandan, kadınların siyasete katılma kararlarında, içinde yetiştikleri köken ailenin ya da yeni kurdukları ailenin siyasete ilişkin görüşleri oldukça belirleyicidir. Kadınların aile ilişkileri, ailenin siyaset ile ilişkisi, aile içinde siyasetçilerin varlığı gibi faktörlerin yanı sıra kadınların siyasal deneyimi, isteği/motivasyonu, aday olmayı planladıkları yerleşim yeri, bölge ve aday olmak istedikleri parti ile aile arasındaki uyum gibi birçok faktör kuşkusuz kadınların aday olmasını olumlu ya da olumsuz açılardan etkilemektedir. Bütün bu faktörlerden bağımsız olarak, kadınların ulusal ve yerel siyaset içinde aktif olarak yer alma kararlarında, “geleneksel kadınlık rollerinin dışına çıkılması”na ilişkin kaygılar da görüşmelerde dile getirilmiştir. Kadınlardan beklenen geleneksel roller ve kadınların kontrol edilmesine gençler de değinmişlerdir. Siyasal bir partinin gençlik birimi/yapılanması başkanı olan B13, evli kadınların siyasete katılımının az olmasında eşlerin etkisini, siyasete atılan kadınlar ve erkekler açısından karşılaştırma yaparak açıklıyor:

“Erkeklerin, eşlerinin siyasetle ilgilenmesini istememesinden kaynaklanıyor. Yani biz toplumda şunu görmezken, kadınların erkekleri siyasetten uzaklaştırdığını veya bir baskı kurduğunu görmezken, erkeklerde bunu maalesef görüyoruz.” B13

Kadınların siyasete atılmalarına ilişkin öncelikli faktörlerden biri olan ekonomik güç de özellikle ulusal seçimler açısından, aile desteğinin önemini ortaya koymaktadır. Ancak, siyasetin “kirlî” ya da “olumsuz bir alan” olarak tanımlanması ve kadınların bu kirlî ve olumsuz alandan korunması gerektiği görüşünün desteklenmesi, kadınların aktif olarak siyasette olmasını etkilerken, aktif olarak siyasette yer alan kadınlara karşı da olumsuz bir argüman olarak kullanılabilir.

³⁰ “Erkek kulübü” tanımı Serpil Çakır’ın, kadın milletvekilleriyle uzun yıllar süren araştırmasının sonuçlarını yayımladığı kitabının da adidir.

³¹ Medya, geleneksel medyanın yanı sıra yeni medyayı da içermektedir.

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri: Yakın Akrabalar ve Arkadaşlar

Ailelerin “koruyucu” mekanizmasına benzer biçimde yakın çevre/akraba çevresi ve arkadaşlar da kadınları siyasete mesafeli durmaya yönlendirebilmektedir. Siyasette yer alma isteği, bazen arkadaşlar ve yakın çevrenin küçümsediği ve alaycı ifadeler ile karşıladığı bir durum da olabilmektedir. Belediye gençlik meclisi kuruluş çalışmalarına katılan genç kadınlardan A2, arkadaşlarının “...bir siyasette sen eksiktin ...” diyerek alay ettiklerini belirterek, “erkek olsaydım herkes ‘vaov aferin, ne iyi ettin, iyi cesaret ettin’ [gülerek], biraz da böyle daha destekleyici cümleler kurarlardı kesinlikle” sözleriyle ayrımcılığa ilişkin duygusunu ifade ediyor. A2, arkadaşlarının “**sen böyle giderse evde kalırsın**” diyerek kariyerinin evliliği engelleyeceğini hatırlattıklarını şöyle açıklıyor:

“mesela beni marjinal görüyorlar... İşte, ‘sen böyle devam edersen mutlu olamazsın, erkekler, işte insanlar senden çekiniyorlar, ee sen işte böyle olursa. İşte gelecek evliliğini biraz o kariyer kısmına çok odaklandığın için, işte o kısmı çok öteliyosun...çünkü erkekler kahraman olmayı severler. Sen onlara kahramanlık yapma fırsatı vermiyosun dimdik çok güçlü durduğun için.” A2

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failleri: Üyesi Olunan Siyasal Partinin Diğer Üyeleri

Siyasete katılma konusunda aile ve yakın çevrenin desteği olsun olmasın, adaylık konusunda azimli olan kadınlar açısından üye oldukları siyasi partinin yaklaşımı, siyasette var olabilmeleri açısından oldukça belirleyicidir. Ancak, kadınlar üye oldukları siyasi partilerdeki çalışma arkadaşları/yöneticileri tarafından da çeşitli şiddet eylemlerine maruz bırakılabiliyorlar. Kadınların siyasal geçmişleri ve aday oldukları parti ile kurdukları ilişki bu açıdan önemli bir rol oynuyor. Örneğin, parti teşkilatından gelen ve uzun süredir siyasi parti içinde aktif olarak yer alan kadın adaylar ile sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak çalışmış kadın adaylar ya da parti liderleri tarafından siyasete davet edilmiş kadın adaylar açısından farklılıklar söz konusu olabiliyor. Bununla birlikte, görüşmelerde parti üyeliğine kabul edilmekten aday gösterilmeye kadar geçen süre içinde kadınlar, kadın olmalarıyla ilişkili olarak maruz bırakıldıkları şiddet biçimlerinden söz etmişlerdir.

Siyasal parti üyesi erkekler kadar kadınların da aday kadınlara uyguladığı şiddet biçimleri arasında **psikolojik** ve **ekonomik şiddet** biçimleri öne çıkmaktadır.

Siyasal partilerin kadınların siyasete katılımına yaklaşımı “vitrin”, “süs biberi”, “sembol” gibi ifadeler ile tanımlanarak, partilerin kadınların temsilini göstermelik düzeyde algıladığı dile getirilmiştir. Aday listelerinde “bir tane kadın milletvekili olsun” ya da “çok erkek oldu burada, şu iki tane de kadın olsun” yaklaşımının hâkim olduğundan sadece milletvekilleri değil, kamu kurumu görevlileri ve gençler de söz etmiştir. Odak grup görüşmelerine katılan genç kadınlardan biri, partilere yönelik birçok eleştiri arasında siyasi partilerin kota uygulamasını da samimi bulmadığından söz ediyor:

“Öncelikli olarak, partilerin içerisinde de toplumda da kadınlara karşı olan tabii ki yargılayıcılık! Özellikle bekâr kadınlara olan bakış açısı; işte evli değilse ve çoğunlukla çocuğu yoksa işte toplantı saatlerinin onlara göre ayarlanmaması ya da bekârsa veyahut da yalnız bir kadın olarak siyasete giriyorsa uğrayabileceği tacizler, ithamlar. Bunlarla bel altı vurma ... bel altı vurulacak şeylerle siyaset mi yapıcım bunlarla mı mücadele edicem... Bunun dışında, tabii işte kota meselesi var, kota uygulayan partiler de çoğunlukla bunu göstermelik olarak uyguladıkları için kadınlar aslında bunu samimi olarak bulmuyorlar.” (OGI'den katılımcı)

Siyasal partilerin “göstermelik temsil” anlayışının uzantısı olarak kadınlar aday adayı olsalar bile, aday listelerindeki yerleri erkekler lehine kolayca değişebilmektedir. Erkek adaylar için de geçerli olabilen bu durum, zaten sayısı daha az olan kadın adaylar için farklı biçimlerde işletilmektedir. İlçe belediyesinde meclis üyesi olan A5, ilçe başkanlığına adaylığının kesinleşmesine rağmen, adaylık ilanından bir hafta sonra ilçe başkanlığından arandığını ve “**abla, kusura bakma, biz bir tane aday seçtik. Darılmaca güvenmece yok! Bizim adayımız bu. Bunu destekliyoruz**” şeklinde bilgilendirildiğini anlatmıştır. Kadın siyasetçilerin son anda listelerden isimlerinin silinmesi, belediyede görev yapan B4'ün anlatımında da örnekleniyor:

*“Bütün kadın meclis üyelerinin çok zorlu bir yolculuğunu onların deneyimlerinden dinledik. Hiçbiri kolay kolay kadın meclis üyesi olmuyorlar. O aday adaylık sürecinin özellikle çok zor olduğunu işte **aday adayı olsalar bile son dakika listelerde aday adaylıklarından çektirildiklerini...** (mesela) arkadaşım aday adayıydı... Parası yoktu evini sattı o seçim sürecinde ... Kampanyaları yapabilmek*

in...Çok ciddi bütçe harcadı, çok çabaladı, çok uzun yıllardır kadın hareketinin içerisinde partisinde çok ciddi emek vermişti... İşte adaylık sabahında onun isminin silinip partiden birinin gelininin adı yazılmıştı onun için çok büyük bir yıkım olmuştu..." B4

Listelerde son anda yapılan değişiklikler partilerin iç dinamiklerine göre farklılaşmakla birlikte hemen hemen hepsinde yaşanan bir durumdur. Listelerdeki değişikliklerde kadınların isimlerinin silinip yerine erkek isimlerinin yazılmasının yanı sıra, kadınlara ayrılan dilimin, pastanın oldukça küçük bir bölümü olması da psikolojik şiddet biçimlerinden biri olarak gündeme gelmiştir. Örneğin A17, siyasal rekabetin "kirli ancak alışılmış" yüzünü ifade eden bu somut durumda seçimlerin, "eril siyaset meydanına sürülen rakip kadınların birbiriyle yarışı"na dönüştürüldüğünden söz ediyor:

"...bi pasta işte hani yuvarlak bi yaş pasta, bunu böldük. İlk önce dörde böldük %25'lik bi dilim. Kadınlara deniyö ki yönetim noktasında bakın daha bakın birinci basamak, adaylaşmaya gelmeden bu %25'in içiniz siz halleşin diyorlar...yani kendi aranızda ve bu artık o kadar kronikleşmiş ki kadınlar siyasette kadınlarla rekabet eder noktada. Bu pastayı aslında şimdi bakın pastayı siz yapmıyorsunuz siz dilimlemiyorsunuz size bi şey veriyorlar hatta bu dilim gittikçe küçülüyor adaylıkta. Ee, oraya, %1'lik bi yere, partiler içindeki kadın temsil yani üye oranlarına baktığımızda %33'lük bi potansiyel diyelim çünkü genelde üçte bir oranında kadın üye var ortalama. O üçte birlik oran %1'lik bi dilimle temsile yönlendiriliyor. Dolayısıyla kadınlar o dilimde olabilmek için diğer tarafla uğraşmak yerine. Mesela bi tane kadın seçiliyo, herkes o kadını konuşuyo. Öbür tarafta 99 tane adam seçilmiş niye bunları konuşmuyorsunuz... Dolayısıyla kadınlara ayrılan yer belli. Kadınlar arası kıskançlık ve rekabet ilişkileri o alanda öylesine sertleşebiliyor ki ve bi daha asla çözülemeyecek noktaya geliyor." A17

Eril siyasetin normlarına uygun olarak, siyaset ile ilgili kararların alındığı mekânlar ve zaman, kadınları dışarıda bırakacak bir biçimde belirlenebilmektedir. Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden B16'nın kadın arkadaşlarından birinin adaylık sürecinde yaşadıkları, bu durumun adaylık listeleri oluşturulurken kullanıldığına iyi bir örnektir:

"[Parti adı]'den aday adayı olan bir kadın. Yani ben adaydım diyor, ama eee? **Öğleden sonra akşama kadar yaptığımız toplantılarda benim**

adaylığım kesinleşmişti ama ertesi sabah gittiğimde partiye, her şey değişmiş. **Çünkü gece (mekânın adı) gitmişler (mekânın adı) karar vermişler** diyor. Ben de gerekirse **(mekânın adı)** gidebilirim ama evde bir sürü işim var, bilmem neyim var diyor aynı zamanda." B16

Milletvekili A17 de, kadın siyasetçinin, beklentinin ötesinde bir görünürlük ve güç kazanmasının, "ayağının kaydırılması"na ve yarış dışı bırakılmasına varan tutumlarla karşılık bulabildiğinden söz ederek, kadınların adaylıktan el çektilmesi yönteminin kadınlara çizilen sınırların içinde kalmayı bilmeleri gerektiği mesajını verdiğine değinmiştir.

Milletvekilliğinin, "yaşlı, zengin ve erkek" olanlar için bir meslek olarak algılandığına değinen milletvekili A14, kadınların siyasette ancak kendilerine çizilen alanlarda varlık göstermesine "izin" verildiğini ve kadınların ciddi bir dirençle karşılaştıklarını belirtiyor. A14, göstermelik siyaset içinde kadın siyasetçilere biçilen rolü "piyonluk" olarak tanımlıyor:

"Yaşlı zengin erkek kadroları var. Onlar üretsin her şeyi, sen bir kadın bakışıyla ona destek olayım, senin de bir fikrin var, o zaman zaten sen makbul biri değilsin artık. Yani onlar üretsin, sana söylesin, sen onlar ne diyorsa onu yap. Bi fazlasını yapma, bi eksikliğini yapma; o zaman ikinci dönemin garanti, üçüncü dönemin garanti ama dönüp partiye dersin ki burada hata var, burada bir ataerkillik var, burda bilmem ne var, artık ya bırak feminist o da, bilmem ne oldun, partililik bilmiyor falan oluyorsun yani. **Piyonluk piyonluk**. Onaylamak da değil tam bir piyonluk görevi atfedilmiş durumda... Büyük siyasete karışma... ya açık açık diyorlar kadın kolu diye bir şeyin varlık sebebi kadınlar, evde hapis biz onlara ulaşamıyoruz seçim döneminde kadınlarımız eve gitsin ki kadın seçmene ulaşabilsin. Beklenti bundan ibaret". A14

Birçok erkeğin kolaylıkla kendini kabul ettirdiği “erkekler kulübü”nde kadınların kendilerine yer bulabilmesi için daha donanımlı olmalarının beklendiğini, siyasetçiler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve kamu kurumu çalışanları da belirtmiştir. Kent konseyi üyesi olup milletvekili adaylığı sürecinden de geçmiş bulunan A12, kadın adaylarda aranan özelliklere ilişkin yüksek beklentiyi şöyle ifade ediyor:

“Seçilirken de hani kadın olunca, ‘aaa kaç üniversite bitirmiş?’ ‘Meslek hayatında ne yapmış, ata binmeyi biliyor mu? Keman da çalıyor mu?’ Sanki mecliste piyano çalacaksın her gün, keman çalacaksın! Böyle bir şey yok yani hani. Kadınlarda aranan vasıflar, erkeklerde aranan vasıflarla aynı değil yani siyasette”. A12

Kamu kurumunda uzman olarak görev yapan B22 de “... kadınlar söz konusu olduğu zaman biraz mükemmele yakın bir kadın profili istiyorlar. Hem erkek gibi olsun, güçlü olsun, aynı zamanda da o kadınlık özelliklerini getirmemiş olsun ... istiyorlar” sözleriyle kadınlardan beklenen özelliklerin aynı zamanda eril niteliklere sahip olduğuna dikkat çekiyor. Kadınlardan beklenen yüksek donanımına rağmen, kadın adaylarla ilgili yetersizlik tartışmalarının çok kolay yapıldığını belirten belediye meclis üyesi A10 ise, kendi durumundan örnek vererek bu beklentinin kadınlar tarafından da içselleştirildiğine değiniyor:

“[O]nlar, birisi arkadan onlara ‘yürü ya kulum’ diyo ve yürüyolar. Kadın, mesela ben, İngilizcem, yabancı dilim benim çok iyi değil. Hep mücadele veririm o konuda. Ben illa onu yapmak durumunda kendimi hissediyorum. Mesela yarın öbür gün cv’m önlerine gittiği zaman birilerinin... yüksekokulu okudum mesela ... mühendisliğin üzerine iki sene, pandemiye yaptım onu... Hukuk okumak istiyorum. Ama sonra baktım ki yaa niye hep bi şeyin üstüne bi şey koymak zorundayım ben, bu hayalimi gerçekleştirmek için. İyi anne, iyi eş, iyi başkan, iyi bilmem ne, iyi, iyi, iyi ama bakıyorum öbür tarafa erkeklerin böyle bir gayreti yok. Gidiyo eğer parası varsa ... işte dağıtıyo, ediyö, eyliyo ondan sonra da ama tabii tenzih ediyorum başka yol arkadaşlarımı, öyle olmayanlar da var. Ama çoğunluk ne yazık ki böyle” A10

Kadın adaylar ile erkek adaylara eşit davranılmadığını belirten kadın siyasetçiler, kadınlardan “**kendilerini kanıtlama**”larının beklendiğini, ancak kadınların özgeçmişleri ne kadar güçlü olursa olsun son sözü siyaset alanının sahibi olarak görülen erkeklerin söyleyeceğine ilişkin kabulde kendilerine yaklaşıldığını

ifade ediyorlar. Kadın adaylar eğitim düzeylerinden bağımsız olarak yetkin görülüyorlar.

Kadınların daha donanımlı olmaları dahi erkekler kulübünde **kadınların siyaseten geldikleri konumu hak etmediklerine yönelik ithamları** değiştirmiyor. Üstelik bu gibi ithamlar, kadınların “güçlü bir erkek” tarafından desteklenmesi ve sevilmesi ya da kadınlara acınması gibi nedenlerle buldukları konuma gelebildikleri mitine eşlik ediyor. Yoğun bir çalışmanın sonucunda milletvekili olan kadınlar için bu deneyimin çok ağır olduğu ve erkeklerin kadınları ciddiye almamak için bunu da kullandıkları sıklıkla dile getiriliyor.

İftira, karalama ya da yalan haberler aracılığıyla kadınların itibarını zedeleyen sözler de yaygın biçimde kadınları hedef almaktadır. Bu eylemleri daha çok özel sektör ya da akademideki deneyimleri dikkate alınarak partiye liderler tarafından davet edilen siyasetçi kadınlar dile getirmişlerdir. Örneğin A24, parti üyeleri tarafından “ahlaksız” olmakla itham edildiğini ve bu “ahlaksız” lafının arkasında daha önce farklı partilere verdiği eğitimlerin olduğunu öğrendiğini belirtmiştir. A24, bu lafın parti teşkilatından olmayanlara sıcak bakmayan parti üyeleri tarafından üretildiğini ve yeni gelenlerin “hazıra kondular” biçiminde algılanmasıyla ilişkili olduğunu söylemiştir. Bu önyargı bazen erkekler için de geçerli olsa bile, kadın siyasetçiler için “namus” ile ilişkili olarak gündeme gelebilmekte ve parti üyeleri tarafından geliştirilebilen yıldırıcı davranışların gerekçesi olabilmektedir. Öte yandan, “güçlü cv”lere sahip kadınların birçoğu, yıpranmalarına rağmen bu sorunlarla mücadele ettiklerini belirtmişlerdir.

Erkek dayanışmasından güç alan erkeklerin kadınları siyasette eşit görmediğini belirten belediyede görevli B2 de kadınların siyasette yer almasının birçok neden gösterilerek engellendiğinden söz etmiştir. Bu nedenler arasında kadınların siyasette tutunabilmelerinin yolunun onları destekleyen eril bir figürden geçtiği anlayışı da bulunmaktadır. Bu bakış açısı, siyasette erkeklerin “güçlü” olduğu varsayımını pekiştirmektedir.

Milletvekilli olabilmek için istenen adaylık ücretleri de siyasette kadınlara yönelik **ekonomik şiddet** olarak gündeme getirilmiştir. Kadınların ekonomik yaşama katılımlarının ve gelirlerinin erkeklere oranla düşük olduğu Türkiye genelinde, kadınların birçoğunun bu ücretleri karşılayamayacak durumda olduğu, siyasetçi kadınların yanı sıra kamu kurumları ve STK temsilcileri tarafından da birçok görüşmede dile getirilmiştir. Kamu kurumu temsilcilerinden B10, adaylık ücreti olmayan partilerde kadın sayısının daha fazla olduğuna dikkat çekiyor.

Benzer biçimde, parti meclis üyelerinden A5, özellikle “milletvekili adaylığı için ciddi bir paranızın olması gerektiği”ni, “maddi gücünüz iyiyse, bir de iyi bir sıralamadan aday gösterildiyseniz milletvekili olabilme şansınızın fazla olduğu”nu belirtmektedir. A5, kadınların yeterli maddi gücünün olmadığına ve milletvekilliğinin “maddi güce bağlı” olduğuna işaret ediyor: “Yani maddi gücü olmayan milletvekili olamıyor. Kadınların da öyle bir ekonomik sermayesi olmadığı için olmuyor.” Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden B16, milletvekili aday olmak isteyen bir kadın siyasetçiyle ilgili olarak, “yüz milyolla gittim partiye” diyor, ‘ama benim yüzüme bakan olmadı’ diyor. ‘Ya ne kadar büyük paralar dönüyor orada acaba? Benim verebileceğim en şey bu’ diyor” ifadelerini aktarmıştır. B16, “siyasetin finansmanının şeffaflaşmasının kadınların önünü açacak bir sürece de dönüşmesi açısından önemli olduğu”nu söyleyerek bu konunun özel olarak irdelenmesi gerektiğini vurguluyor. Bir dönem milletvekilliği yapan A13, bir sonraki dönem için milletvekili listesinde kendisine yer verilmediğini anlatırken, listede yer alan başka bir vekil adayının maddi gücü sayesinde listeye girdiğini kendisine itiraf ettiğini şu sözlerle aktarıyor:

“Yanımda da başka vekiller var. Yanımda oturuyorlar, sohbet ediyoruz. ‘A13 Hanım listelere baktınız mı?’ ‘Yok’ dedim, ‘daha belli değil diye biliyorum’ dedim. ‘Yok yok belli’ dedi. ‘Öyle mi?’ dedim, ‘Belli oldu mu?’ ‘Evet’ dedi... ‘Siz herhalde yoksunuz?’ dedi. ‘Yokumdur herhalde’ dedim. ‘Ben varım ama’ dedi. ‘Ama,’ dedi, ‘Biliyo musunuz?’ dedi, ‘kimisinin parası kimisinin namı. Namı olan değil, parası olan,’ dedi. Nam diye benim namım olduğunu, güya bana iltifat ediyor... (Gülüyor)”. A13

Adaylık Sürecinde SKYŞ Failerleri: Medya ve Sosyal Medya

Adaylık sürecinde kadın siyasetçilerin medya ve sosyal medya tarafından görünmez kılındığı, bu mecralarda cinsiyetçi söylemlere ve iftiralara maruz bırakıldığı aktarılmıştır. Bir siyasi partinin gençlik örgütlenmesinden B12, genel olarak kadınların medyada yer almasıyla ilişki kurarak, “kadın cinayetleri konuşuluyor, kadınların hakları konuşuluyor, beş erkek konuşuyo” ifadesiyle kadın adayların ulusal ve yerel medyada da yer bulamadığını belirtmiştir.

Ayrıca, kadın adayların siyasette var olabileme mücadelesinin başında, eşit olmayan bir yarışa girdikleri

ve ön seçim dönemlerinde kadın adaylar hakkında yapılan yalan haberler olduğuna ilişkin örnekler verilmiştir. A9’un, “ya benim için niye böyle demişler, ... yani hani, bunlar niye yazılıyo, niye yapılyor... Bunları da yaşıyorsunuz, yaşamayan kadın siyasetçi yoktur diye düşünüyorum ben artık” diyerek ifade ettiği üzere, yaygın biçimde yaşanan ve kadınları bu yarıştan çekilmeye zorlama kastı taşıyan bir şiddet biçiminin varlığından söz edilebilir.

Medya ve sosyal medyada kullanılan dilin eril yapısı ve bu dilin kadın adaylar üzerindeki olumsuz etkisi de gündeme gelmiştir. Örneğin, uzun yıllar sivil toplum ve bürokraside aktif roller alan B1, medyanın dili ile ilgili olarak aşağıdaki konulara dikkat çekmektedir:

“Kullanılan dil çok önemli. Bence olumsuz bi dil var zaten kadınlara ilişkin. Ben öyle düşünüyorum. Sosyal medyanın dili de yani çok böyle erkek egemen bi dil yani böyle kadınların çok böyle görünür olduğu bi dil olduğunu düşünmüyorum. Çok böyle sosyal medyanın da etkili olduğunu düşünüyorum yani. Bu kadın profiline çizildiği işte diziler olsun, ondan sonra sosyal medyada akan o bi takım şeyler olsun haberler... bunların önemli olduğunu düşünüyorum çünkü toplumdaki kadın bakış açısını ... daha da bi ciddi etkiliyorlar. Çünkü ben bakıyorum, benim yirmi bir yaşında ve on sekiz yaşında iki tane çocuğum var ikisinin de bilgilendiği yer sosyal medya”. B1

“Eril”, “erkek egemen” ve “cinsiyetçi” dil kullanımı, görüşmelerin çoğunda gerek kadınların siyasete giriş sürecinde gerekse siyasete girdikten sonra onları siyasetten dışlama stratejisi olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamdaki anlatımlarda, bu dilin ana akım medya ve sosyal medya üzerinden kurulduğu belirtilmiştir. Adaylık aşamasında daha çok “linç etme”, “itibarsızlaştırma”, “karalama” ile başlayan bu dil, adaylık aşamasını geçerek siyasete girmiş olan kadınlar için de şiddetlenerek devam etme potansiyeline sahiptir. Adaylık aşamasında medya ve sosyal medya üzerinden şiddet daha az vurgulanmış olsa da siyasete dâhil olduktan sonra şiddetin arttığına ilişkin bir deneyimden söz edilebilir.

SEÇİM KAMPANYASI SÜRECİ

Aday adaylığı ve adaylık aşamalarını tamamlayan siyasetçi kadınların bazıları, kampanya dönemi ve seçim hazırlıkları döneminde de aile, yakın çevre, arkadaş çevresi, üye olduğu siyasi parti, medya ve seçmenler gibi birçok farklı aktörden kendilerine yönelen baskıdan söz etmişlerdir.

Seçim Kampanyası Sürecinde SKYŞ Failleri: Aileler, Yakın Akrabalar ve Arkadaşlar

Kadınların siyasetle uğraşarak kamusal alanda varlık göstermeleri, kadınları hane içindeki işler ve bakım verme sorumluluklarıyla tanımlayıp özel alanla ilişkilendiren eşitsiz toplumsal cinsiyet normlarına bir karşı duruş niteliğindedir. Aile, yakın çevre ve arkadaş çevresi tarafından geleneksel rollerin hatırlatılması ve korumacı bir yaklaşımın sürdürülmesi, seçimin yürütüleceği yerin özellikleri gibi sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlere göre değişiklik göstermekle birlikte, küçük yerleşim yerlerinde yaşayan siyasetçileri daha fazla etkilemiş görünmektedir. Öte yandan hem ulusal hem de yerel seçim süreçleri yürütülürken kadın siyasetçiler çeşitli baskılarla karşılaşabilmekte ve zaman zaman buna hazırlıksız yakalanabilmektedirler. Örneğin, kentın muhafazakâr bir bölgesinin ilk kadın muhtarı A23, seçim çalışmalarıyla uğraştığı dönemde eşi ve eşinin ailesinin seçim çalışmalarının yoğunluğu nedeniyle evdeki sorumluluklarını aksattığı ve dolayısıyla ailedeki düzeni bozduğu biçimindeki söylemleriyle karşılaştığından söz etmiştir:

"Bana şey dedi bir gün, 'evde' dedi 'çorba bile yapmıyorsun, farkında mısın' dedi. Seçim zamanı işte ben sürekli dışarıda koşturuyorum. Çünkü o ara okulda çalışıyorum, okula gidiyorum. Akşam saat 6'da eve geliyorum, 6'dan sonra broşür dağıtmaya çalışıyorum... Sonra ailesi diyor ki 'bak sizin aile düzeniniz bozuluyor böyle'. İşte, o arada eşim diyor ki 'çorba bile yapmıyorsun, çamaşırları

yıkadın mı?' Normalde bunlar hiç konuşulmaz yani bizim evimizde... Yıldırma politikası yani..." A23

Seçim Kampanyası Sürecinde SKYŞ Failleri: Üyesi Olunan Siyasal Partinin Diğer Üyeleri

Seçim sürecinde yaşadıklarından söz eden siyasetçi kadınların büyük bir kısmı, siyasi partilerin kadınlardan beklentisinin seçmen kadınlara erişmekle sınırlı olduğunu dile getirmiştir. Sınırlandırılan bu siyaset alanında, kadınların çoğu zaman seçmen kadınlara ulaşabilmenin bir aracı olarak görüldüğü dile getirilmiştir. Belediye meclis üyeliği, parti il başkanlığı yapan ve milletvekili olmayı düşünen kadın siyasetçilerden A10, seçim çalışmaları sırasında kendisine çizilen sınırları şöyle aktarıyor:

"Seçim çalışmaları başlıyo, gidiyosun ilçelere. Bütün adaylar aynı arabanın içinde. Çıkıp konuşacaksın da mesela. Bana diyo ki mesela 'Sen kadınlara gitsene. Biz işte kahve toplantısına gidicez.' Niye? Erkek adaylar. İl başkanı da diyo zaman zaman. 'Sen' diyo 'kadınlarla.' Diyorum ki, 'ben kahveye de giderim kadına da giderim. Yani evlere de giderim. Sen benle evlere gelsene!' diyorum." A10

Seçim çalışmalarında kadınların aktif rolüne rağmen, demokrasinin söylemde kaldığı ve kadınların emeklerinin bu süreçte görünmediği de dile getirilmiştir. Uzun yıllar aktif olarak seçim çalışmalarının içinde yer alan A1, seçim çalışmaları kapsamında kapıları çalan kadınların emeğinin görünmezliğini ve sömürülmesini dile getirirken, "göstermelik temsil" ile ekonomik şiddet arasında ilişki kurmuştur:

"Çalışmayı sen yapıyorsun parti noktasında her zaman için bunu söyledim. Hatta ben burda da

belediye noktasında birtakım şeyler yaşadığımda sunu söyledim. **Demokrasiden bahsedilir, eşitlikten bahsedilir, kadın olmadan kapıyı çalamazsın** çünkü seçim çalışmalarında iki kişi, iki kişi olur ve bir kadın olmadan o erkeği gönderemezsin.... Kapıyı çalacak olan kadındır. 'Merhaba' diyecek olan kadındır. Derdini anlatacak olan kadındır.... Siz kadın olmadan o kapıyı çalabiliyor musunuz? Hayır. Ama eşitlikten bahsediyorsunuz. Hani nerde eşitlik? Ama maalesef **çalışmayı kadınlar yapıyor, üst seviyelerde, makam sahipliğinde veya yöneticilik konumlarında, belediye başkanlıklarında (erkekler var) ...** Neden, çünkü niye? Çünkü liste oluşturuluyor. 11-12 kişilik liste, fakat seçilebilecek yere konan kadın çok az. Seçilemeyecek yere, altta. Sen çalış, üstteki erkeği, adamı pompala, çıksın!" A1

Seçim kampanyaları dönemi, birçok görüşmede, siyasi parti üyelerinin kadınların kıyafetlerine yönelik bazı müdahalelerde buldukları bir dönem olarak aktarılmıştır. Siyasetçi kadınlar, özellikle de muhafazakâr toplum yapısının farkında olduklarını, seçim ortamlarında kılık kıyafetlerini toplumun hassasiyetlerine göre ayarlamalarına rağmen, siyasi parti üyelerinin çeşitli uyarılarıyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, eski milletvekillerinden A24 ilk kez gittiği parti kurultayında bir kadın üyenin kendisini uyarmasına şaşırıldığından söz etmiştir:

"bi daha böyle parlak renkler giyip bizim kurultaya gelme, hoşlanmazlar, böyle şeyden." Ben de şaşırıştım yani ben hani hep parlak renkleri seven birisiyim, her zaman parlak renk giyerim. Bir kadın arkadaş. Böyle bir şey söyleyince işte o zaman demek ki kadınların kıyafeti, kıyafetlerini kontrol eden bi şey var, kontrol eden bi mekanizma var diye düşünmüştüm... Bi de tabii **bu tür şeyler çok konuşulmuyor...**" A24

Siyasal partiler bu süreçte, kadınların kampanya çalışmalarını nerede yapacağından söylemlerine ve partiye gelirken nasıl giyineceklerine kadar birçok tercihlerine müdahale etme eğilimindedir. Siyasal parti üyesi erkekler kadar kadınlar tarafından da bu eylemler gerçekleştirilebilmektedir. Araştırma kapsamında cinsel ve fiziksel şiddet eylemleri az dile getirilmiş olsa da böylesi vakalar da vardır ve bu eylemlerin sosyal medya aracılığıyla gerçekleşmesi yaygındır. Daha çok psikolojik şiddet eylemleri gündeme gelse de miting alanlarında partililer arasındaki fiziksel ve cinsel şiddetin varlığından da söz edilmiştir. Kent konseyi üyelerinden A12, miting alanlarında yaşanan bir itiş kakışı şöyle anlatmıştır:

"Ben parti meclisi üyesiyken hiçbir zaman önde başladığım yürüyüşü önde bitirememişimdir. Çünkü o onu dirsekler, bu buna bilmem ne yapar, öbürü öne geçer, öbürü daha öne geçer falan. Ben arkada yürürüm. Yani orda bir ittir kaktırın içinde kalmak bile insan için, yani bunların mesela belli şeyler içerisinde olması lazım. Belli adaplar belli usuller içerisinde olması lazım. Artık kimi görünür kılmak istiyor, çok değerli bir şey." A12

Bu süreçte kadınların yürüttükleri kampanya çalışmalarına siyasi partilerin ekonomik desteğinin olmaması da gündeme getirilen sorunlardan biridir.

Seçim Kampanyası Sürecinde SKYŞ Failerleri:

Diğer Siyasal Partiler, Seçmenler ve Medya

Seçim sürecinde daha görünür olan kadın siyasetçiler, diğer siyasi partilerin üyeleri, seçmenler ya da medya tarafından da farklı şiddet biçimlerine maruz bırakılabilmektedir. Belediye başkan adayı olan A25, daha önce kendisine karşı can güvenliğini tehlikeye atacak bir şiddet eylemi gerçekleştiren bir kişinin seçim döneminde sosyal medya üzerinden tehdit mesajları attığını anlatmıştır. Saldırganın kendi sosyal medya hesaplarından "yarım bıraktığım işi tamamlaycam" diye paylaşım yaptığını söylemiştir.

Muhtar A11 ise, ikinci dönem muhtarlık seçim çalışmalarını yürüttüğü dönemde, bir buçuk yıl boyunca aynı ildeki başka bir muhtarın kendisine cinsel taciz uyguladığını şöyle aktarmıştır:

"[Şiddet içeren laflar, sözler, işte dövmele, kesmeler, bilmem n'apmaların haricinde, ki aileme söyleyemedim, bi buçuk sene içimde sakladım. 2019 seçimi oldu, bitti daha hala devam etti. Mayıs ayı, en son bardağı taşıran son damla (...) otuz bir çekip video gönderdi muhtar bana." A11

SEÇİM SONRASI SÜREÇ

Başlangıçta aile, yakın çevre ve arkadaş çevresinin kadınların siyasete atılmasını teşvik etmeyen tutumunun, seçimin kazanılmasıyla değişme potansiyeli taşıyabildiği görülmüştür. Seçim öncesinde kadınların siyasete girmesini desteklemeseler bile, seçimin kazanılmasının verdiği gururun da eşlik ettiği bir dayanışma söz konusu olabilmektedir. Öte yandan, seçim sonrasında kadınlar, kendi siyasi partilerinden üyelerin yanı sıra diğer partilerin üyeleri ile de daha fazla iletişime girmesi ve medya/sosyal medyada görünürlüklerinin artmasıyla daha fazla kişi/kurum ile karşı karşıya kalmaktadır.

Seçim Sonrasında SKYŞ Failer: Üyesi Olunan Siyasal Partinin Diğer Üyeleri

Seçilen kadınlar açısından, uzun yıllar erkeklerden oluşan siyaset ortamı içinde “kadınların kabul edilmesi”nin ne kadar zor olduğunu gösteren örnekler gündeme gelmiştir. Mecliste ya da belediyede, kadın siyasetçiler daha çok siyasi parti üyesi çalışma arkadaşları tarafından farklı psikolojik şiddet eylemlerine maruz bırakıldıklarından söz etmişlerdir. Kadınların **dikkate alınmaması, söylediklerinin değersizleştirilmesi, küçümsenmesi** oldukça yaygın eylemler olarak tanımlanmıştır. Örneğin, milletvekili A27, kadınların fikirlerinin aslında yanlış olduğunun düşünüldüğünü ve kadınlara “aslında sen bilmiyorsun” dendiğini belirtmektedir. Ona göre kadınların sözünün yeterince değer görmemesi gibi eylemler şiddet olarak tanımlanmalıdır:

“Söz kesme ya da mesela en görünmez olanlardan bir tanesi şey, kadın konuşurken dinliyormuş gibi yapıp aslında sonrasında mesela hiç dikkate almamak.... Erkekler atıf yapma, erkeğin konuştuğu şeyi değerlendirme ama kadının konuştuğu şeyi değerlendirmeme ya da kadınların konuştuklarını **genelde olumsuz noktadan değerlendirme** ve oradan konuşmaya çalışma. Hani olaydan çok saldırı noktasında

üzerinden konuşmaya çalışma. Mesela siyaset alanında bence şiddet biçimi içeriyor... Bunu açıkça söylenmiyor ama dolaylı yöntemlerle aslında kadınların hep erkeğin kararları zemininde üretmeye çalışıyorlar.” A27

Kadın siyasetçiler arasında, siyasal süreçlerin tamamında çalışarak hak ettikleri, seçtikleri mevkilerde bile dikkate alınmadıklarına dair örnekler paylaşımlar olmuştur. **Dikkate alınmamayı** genç ve yaşlı daha ileri olan milletvekili kadınlar farklı biçimlerde deneyimlemiş olsalar da bu eylemlerin ortak noktası kadınların yeterince önemsenmemesi ve siyasetin erkek alanı olarak kalmaya devam etmesi biçiminde algılanmaktadır. Genç milletvekillerinden A14, siyasette evli ya da bekâr olmanın çok etkisini hissetmediğini belirtiyor ve “Genç kadının işi yaşlı kadına göre çok daha zor. Çünkü yaşlı kadın olduğunda ananız, ablanız adına bir parça saygıyı hak ediyorsun. Kadın olduğun için değil, yaşlı olduğun için. Genç ve kadınsan bittin,” diyerek ataerkil toplumdaki hiyerarşinin en alt basamağında bulunanların, siyaset ortamında genç kadınlar olduğuna işaret ediyor.

Benzer biçimde, belediye meclis üyesi olan A17, belediyenin ilk gününde, belediye meclis üyeleri için ayrılmış otoparka park ederken görevliyi kendisinin meclis üyesi olduğuna ikna etmeye çalışmasını, kadınlara pek alışkın olmayan bir yapının varlığına dikkat çekerek anlatmıştır. Daha sonraki zamanlarda da deprem nedeniyle başka bir binaya geçilmesi gerektiğinde kadınların unutulduğunu aktarmıştır: “bina yapmışlar ama kadınlar tuvaletinin kapısını koymamışlar! ‘Hani’ dedik, ‘niye yok?’ ‘Kadın meclis üyesi mi var?’ Ama gelmiş işte gibi yani.” A2’nin anlatımında yer alan **“kapsız kadınlar tuvaleti”**, bir metafor olarak kadınların siyasetteki varlığının kabulüne ilişkin çok şey anlatmaktadır. Kadınlardan beklenen, siyaset alanında **varmış gibi olmaları ama gerçekte olmamaları** ve **ayak altında durmamaları** biçiminde tanımlanabilir.

Küçümsemenin başka bir biçimi, kadınlar söz aldığı anda konuşurken erkekler tarafından sergilenen tavırlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda yaşadığı deneyimi B7 şöyle anlatmıştır;

“Çünkü kadınlar hani, büyük ölçüde, konuşurken çok zorlanıyolar. Yani ne kadar böyle hani çok ‘canavar’ kadın da olsan, tırnak içinde böyle ... hani çok alaycı bakışlar, dalga geçmeler, bıyık altından gülme dediğimiz şeyler, yani bu, bu benim deneyimimde gördüğüm sınırlı da olsa şeyler; ben diğer partileri düşünemiyorum bile.” B7

Ailesinde siyasetçiler bulunan, uzun zamandır aktif olarak siyasetin içinde olan ve halen milletvekili adayı olmayı planlayan A10, kadınların siyaset içinde ötekileştirildiğinden söz ederken, bunun açıkça söylenmediği için görünür olmasının da zor olduğuna değinmiştir. A10, “...ya bırak diyo, biz varken sana söz mü düşer... demiyor da davranışıyla hissettiriyö” sözleriyle ifade ettiği ve şiddet biçimlerinin en kötüsü olarak tanımladığı bu **“sessiz şiddet”**’in kadınlar tarafından ne kadar ağır yaşandığını anlatmıştır:

*“En büyük şiddet ötekileştirme. Sessiz şiddet. Ben öyle diyorum ona. Maneviyat çöküşü biliyo musunuz o? Duygusal dünyanın sıfırlanıyo, onda ben hiçbir şeyim. **Bana hiçbir şey muamelesi yapılıyo.** Benim için en önemlisi o yani illa bir kaba kuvvet bir tokat ya da bir şey... Ama burda her gün ölüyosun! Milim, milim, milim, milim ölüyosun! Siyasi dünyada bu böyle...” A10*

Kadınların itibarını yok sayma ya da “karakter suikastı” diye tanımlayabileceğimiz bu eylemler, siyasetin bütün aşamalarında gözlenmekle birlikte seçim sonrasında ilişkin olarak daha çok dile getirilmiştir. **Kadınların bir alana sıkıştırılması**, seçildikten sonra hangi görevlerde olabileceklerinin, hangi alanlarda konuşacaklarının ve ne yapıp ne yapmayacaklarının da şekillendirilmeye çalışılması biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ulusal siyasette aktif olarak yer alan kadınlarla yaptığımız görüşmelerde, **“kadın kolları”**nda çalışma ve bu çalışma alanlarının eril siyaset tarafından **tali ya da önemsiz alanlar olarak** algılanması da dile getirilmiştir. İl başkanlığı yapan A19, *“siyasi yapılanmada kadın kolları diye bir yapı var siyasi partilerde, ben bunu çok şey buluyorum yani kadın cinsiyetini talileştirmek, tali bir cinsiyet olarak tanımlandığını düşünüyorum. Bunun demokratik siyasette yerinin olmadığını düşünüyorum açıkçası”* diyerek bu yapıyı eleştirmektedir.

Birçok siyasi partide yaygın olan örgütlenme modeli “kadın kolları” olsa da, *“kadın meclisi”* ya da *“kadın çalışmaları”* isimleriyle yeni örgütlenme modellerinden de söz edilmiştir. Bu yeni modelleri dil, içerik ve işlev açısından kadınları güçlendirici ve umut verici örgütlenmeler olarak gündeme getirenler olmuştur.

Siyasette belirli alanlara hapsedilme pratiği, seçilmiş milletvekillerinin çalışacakları alanlar açısından da söz konusudur. Meclisteki komisyonlardan hangisinde çalışacağına ilişkin kararın parti lideri tarafından alındığı da milletvekili görüşmelerinde dile getirilmiştir. Yerel yönetimlerde ilçe başkan yardımcılığı yapmış olan A17, genel olarak erkek siyasetçilerin kadınlarla ilgili konularda *“küçümseyen”* bir tarzla *“biz hep kadın mı konuşcaz”* diyerek rahatsızlıklarını belli ettiklerinden söz etmiştir. Benzer şekilde milletvekillerinden A6, parti içinde genellikle erkeklerin onayının dikkate alındığını ve kadın çalışmalarının çok da önemsenmediğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“... Yani bir etkinlik olacak, bugün işte partinin şunu var, hani kadınlar tarihini ertelesin. ...bir kez daha düşünün, bir kez daha gözden geçirin gibi yaklaşımlar oluyor ... Şimdi şöyle kadın alanına dair her şeyi tali görüyorlar ya. Hani sonuçta aynı evde annen nasıl bir roldeyse, toplumda kadın nasıl bir roldeyse, siz siyasetteyseniz bile o organlar içerisinde kadın çalışması onlara göre daha tali bir çalışma. Bir hafta sonra olsa n’olacak, iki gün sonra olsa n’olacak, böyle yapıyorlar. Her şey çok önemli, her şey çok mühim, her şey devrim meselesi ama kadın azıcık durabilir n’olcak”. A6

Siyasette kadınların itibarsızlaştırılması bağlamında genç kadınların daha dezavantajlı bir konumda oldukları anlaşılmaktadır. Orta yaşlı, meslek ve iş sahibi ya da emekli erkeklerin olduğu siyaset içinde, genç kadınlar yerel yönetimlerde ya da parlamentoda “cimcime”, **“küçük kız çocuğu”** gibi sıfatlarla çağrıldıklarından bahsetmişlerdir. Örneğin gençlik meclisi üyesi A2, üst yönetimdekilerin bazen **“kafasını okşadıkları”**’nı söylemiştir. Genç olduğu için kendisine böyle davrandıklarını, bu durumda dengeyi sağlamanın kendisi için de zorlayıcı olduğunu eklemiştir. Genç siyasetçiler, kendi partileri içinde, daha çok yaşlarının küçüklüğüyle bilgi düzeyleri arasında ilişki kurularak küçümsediklerini gösteren örnekler vermişlerdir. Üyesi bulunduğu partinin gençlik yapılanması içerisinde yer alan ve bu yapılanmada başkanlık yapmış olan B14, **“sen bilmezsin”** söylemiyle çok sık karşılaştığından söz etmiştir.

Siyasal partinin gençlik yapılanmasından B13 de parti içinde erkeklerin anlatacaklarının daha önemli görüldüğünü, kendi anlatacaklarının ise, "Hadi anlat hani ne anlatacaksan da bilenler konuşsun, sen zaten bilmezsin" mantığıyla dinlendiğini belirtmiştir. Sosyal medyadan da kendisine yönelik olarak, **"senin daha yaşın kaç, sen ne gördün, ne biliyorsun ki"** biçiminde yorumlar aldığı dile getirmiştir. Bütün bunlar *"genç kadınların siyaseten doğru söz kuramayacağı"* yargısından/inancından beslenmektedir:

GENÇ KADIN DOĞRU SÖZ KURAMAZ!

"İlçe mitinglerini yapıyoduk, en kalabalık ilçe mitinginde ben söz aldım, yani tüm vekil adaylar ordaydı ama 'şu ilçede şu vekil konuşsun'... Konuşmalar çok uzuyodu. Bu yüzden hani her vekil bir ilçede konuşurdu. Mesela ben, en kalabalık ilçede, katılımın en yüksek olduğu ilçede söz kurdum. Daha sonra şey duydum, yani bir erkek vekilin, vekil adayının bu durumdan biraz rahatsız olduğunu... Şöyle: 'neden ben kitlenin en az olduğu yerde konuştum?' Yani aslında direkt işte 'neden o en kalabalık yerde konuştu' değil, 'neden ben az yerde konuştum' söylemişti. Hani direkt, çünkü direkt bir kişiyi söylese, işte örnek veriyorum 'neden [G14] orada konuştu' dese karşı çıkılacağını bilir, bir tepki oluşacağını bilir... Hani benim genç bir kadın olduğum için, çok genç olduğum için, tecrübesiz olduğum için, o kadar kalabalık bi kitlede, doğru sözü kuramayacağım- aslında kitleye o politikayı, o siyaseti yansıtmayacağım, o sözü söyleyemeyeceğim düşüncesi oluşmuş olmalı büyük ihtimalle kendisinde". B14

Görüşmelerde, kadınların yanı sıra erkek katılımcılar da kadınların başarılarının partililer tarafından kolay kabul edilmeyip değersizleştirildiğini gündeme getirmişlerdir. Odak grup görüşmesi katılımcılarından genç bir kadın gözlemlerini şu sözlerle aktarmıştır:

"Bir de şunu söyleyebilirim ben, kadınların başarılarının hiçbir zaman kadınlara mal edilmemesi durumu. Ben bununla çok fazla karşılaşıyorum. (...) çünkü sürekli şey düşünüyor; sizin başarınızın arkasında görünmeyen, örtük bir sebep, bir giz olmak zorunda (gülerek) ama onlar yaptıkları zaman her zaman hak ediyorlar ve tamamen liyakat ya da liyakat olmasa bile o kadar akıllılar ve doğru yolları buluyorlar ve uyanıklar, kurnazlar ki oraya gelebilmişler ama sizde her zaman bir açıklama, bu da mesela çok yaygın bir

şiddet biçimi bence." (OGI'den katılımcı)

Kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmalarına yönelik beklenti partilerin hemen hepsinde görülmektedir. Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden B5, gittikleri il ziyaretlerinde kadınların, gençlik örgütlenmesi başkanı olsa bile, erkekler tarafından hizmet etme rolüne yönlendirilmesini örnek olarak aktarmıştır:

"...gençlik il kolları şeyi başkanı kadın, genç bi kadın, kadına çay getirtirdi falan böyle. Başkan. İl şeyi, il başkanı...Tek kadın oydu aralarında, kadına çay getirtirdi, şey yaptırdı yani. O da o görevi kanıksamış yani..." B5

Siyasal bir partinin gençlik yapılanması başkanı olan B13, çocuk bakımının geleneksel olarak kadınların görevi olarak görülmesine ilişkin örnek vererek, *"başkanım çocuk var, çocuğa bakıyorum, bu yüzden görev alamıyorum, görev alamayacağım"* sözleri ile çok fazla karşı karşıya kalıyoruz. Evlenmeden önce görev alırken evlendikten sonra görevi bırakan, siyasetten uzaklaşan kadınlar oluyo," diyerek bunun sonuçlarından söz etmiştir. Benzer bir durum, yerel yönetimler, kamu ve sivil toplumda deneyimli B1'in örneğinde de görülüyor:

"Mesela yurt dışını ziyarete gittiğimizde mutlaka ... (ülke adı) gittiğimizi hatırlıyorum. Sanıyorum iki ya da üç kadından biriydim ve organizasyondan sorumluydum. Hemen hemen bütün heyet üyeleri önce evli olup olmadığını merak ettiler. Çocuğumun olup olmadığını merak ettiler ve burda n'aptığımı merak ettiler. Yani, 'ne ki, n'apıyorsun sen? Çoluğun çocuğun yok mu? Yani ne gerek var bunlara' 'Rahat et, git evinde rahat et' tarzında soruları ben çok aldım. Belediyelerin ön yargıları oluyo bu tarz". B1

Kadınlardan genç yaşta çocuklarına bakmalarını bekleyen bu anlayış, yeniden siyasete atılmak istediğinde Meral Akşener³² için de "siyasete dönmek yerine torununa baksın" önerisine dönüşmektedir.

Kadın -erkek eşitliği alanında önemli bir model olarak dile getirilen "eş başkanlık" sistemi gelişmeye açık bir adım olarak nitelendirilmiştir. Görüştüğümüz siyasetçilerden A27, eş başkanlık sisteminin ilk zamanlarında yaşanan bir olayı aktarırken, kadınların bu modelin devamlılığının sağlanması için parti içinde nasıl mücadele ettiklerini şöyle aktarıyor:

³² Meral Akşener, Türkiye siyasi tarihindeki ilk kadın İçişleri Bakanı ve 2015 genel seçimleri sonrasında Milliyetçi Hareket Partisi'ndeki muhalefet grubu tarafından kurulan İyi Parti'nin lideridir.

“...Ama belediye başkanlığını kazanıp işte geldiklerinde bir tane koltuk var biliyorsunuz. ... Devlet akli öyledir, eşit, eşitliği kabul etmediği için... Mesela erkek hemen şöyle demiş:

‘Tamam seçildiniz. Artık sen evine gidip işlerini yapabilirsin, başkanlığı ben yapcam’ demiş... Şimdi düşünün, bu kadar mücadele ediyorsunuz, gidiyorsunuz, seçiliyorsunuz ve bu sözü bir erkek kurabiliyor... İlk deneyim bu. Tabii ki kadın arkadaş demiş, ‘Yok öyle bir şey. Yani biz eş başkanız. Eşit haklara sahibiz, hatta pozitif ayrımcılık ilkeleri gereğiyle benim haklarım daha fazla senden. Dolayısıyla biz bu görevi ortak yapıcız, hiçbir yere de gitmiyorum. Mutfığa da gitmiyorum, eve de gitmiyorum.’ ...Yani ondan sonra mesela deneyimleye deneyimleye, mücadele ede ede, hani adını koymak yetmiyor çünkü. Bazen o kadar ilginç noktalar oluyor ki. Mesela hani tek koltuk var, erkek geliyor büyük koltuğa oturuyor. Küçük koltuk, bir tane sandalye kadına kalıyor mesela. ... Hani **eş başkan olmak yetmiyor tek başına** ya da işte asli noktalar görülen işleri belediyeler(de) özellikle... erkekler alıyor; kadın işi gibi görünen, kadın işlerinin devamı gibi görünen işler mesela kadınlara veriliyor.” A27

Adaylık ve seçim sürecinde olduğu gibi seçim sonrasında da önemli kararların kadınları dışlayacak biçimde, erkeklerin uygun gördükleri mekân ve saatlerde planlanan toplantılarda alınmakta ve kadınlar bu toplantılara çağrılmamaktadır. Erkekler arasındaki eril ya da cinsiyetçi dil kullanımının da kadınların kararların alındığı ortamlardan dışlanmasında önemli bir rolü olduğundan söz edilebilir. Kadınlar, kendi parti üyeleri tarafından sözüm ona “korumacı” bir yaklaşımla daha az konuşturulabilmekte, susturulmaya çalışılabilmektedir. Eski milletvekillerinden A13, siyasette yer aldığı dönemde, mesleği ve yaşı nedeniyle kendi partisi içinde kendisine her zaman görünüşte saygılı davranılmasına rağmen, aslında söz hakkının elinden alındığını aktarıyor:

“...A13 abla sen geri dur!’ falan mesela. Bunu çok yaşadık bi şey olunca, ‘Sen kadınsın geri dur!’ Hani bir tartışma var bi şi var. Bi şi söyliceksiniz, söz hakkını bile engelliyo. Ben zaten yumruk atamam ama bi şi söylicem... ‘Sen geri dur!’ falan. Bunları da yaşadım... Evet, ‘biz konuşalım siz söylemeyin. Onu siz söylemeyin, onu biz söyleyelim.’ Bi de şöyle bir şey var. ‘Dilinize uygun değil’ falan gibi. Bi kere dil eğitimine ihtiyaçları var”. A13

Milletvekillerinden A27 de, siyasetin “erkekler arasında oynanan bir oyun” olarak görülmesi nedeniyle kadınların susturularak dışarıda bırakıldıklarını şöyle aktarıyor:

“...Mesela bizim konuşmayı kesmeye çalışma, müdahale daha fazla oluyo kadınlara yönelik, çünkü şöyle bakıyor: ‘Ya zaten kadınsın ne işin var ki? Niye konuşuyorsun? Ne haddine sen?’... Hani iktidar, muhalefet birbirini eleştirebilecekse de ‘o erkekler arasında olur zaten, kadınların orda yeri yoktur ki’ hikâyesi devreye giriyor. Kadın olmanız size daha öfkeyle yaklaşmalarına sebep oluyor. Daha kolay söz söylemeye, laf atmaya, susturmaya çalışmaya yol açıyor”. A27

Bununla ilişkili bir diğer yaklaşım da siyasi partilerin güçlü kadın istememeleri, özellikle kadınlarla erkekler arasındaki eşitliği talep eden kadınları, feminist kadınları partinin dışında tutma eğilimi geliştirmeleri biçiminde kendini gösterebiliyor. Siyaset alanı, görüştüğümüz kadınlar tarafından kadınların ikincilleştirildiği ve önemsenmediği ve aslında hafife alındığı bir alan olarak tanımlanmıştır. Milletvekillerinden A9’un sözleri, kadınların her durumda eleştirildiği ve başarılı olduklarında bile küçümsendiklerine dikkat çekiyor:

“...kadın olunca cüret artıyor. Siyasette de hep öyle değil mi, işte kadın olunca hafife alıyor, diğerine göre. Yenerim ben, hallederim ben. Arada bizim gibi hani şey olunca, ‘ee o zaman böyle dur bakalım’ diyo yani. Bu sefer de ‘haa kadın olduğu için oldu’ diyip, sizin başarınızı küçültebiliyor, karşınıza bir sürü aday çıkartılabiliyor.” A9

Kadın milletvekillerinin birbirini izleyen dönemlerde art arda siyasette yer almaması, kadınların siyasetteki varlığı ve kadınlar arasındaki dayanışma açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeyi doğrulayacak yönde eski milletvekillerinden A24, ancak 3. döneminden sonra siyasette daha çok güçlenebildiğini ve kadın adayları daha etkili bir biçimde destekleyebildiğini belirtiyor. A24, kadınların pozisyonlarını koruyabilmelerinin kadınlar arasındaki dayanışma açısından önemine ilişkin görüşlerini şu sözlerle ifade ediyor:

“Erkeklere bakın, kadınlara bakın. Kadınlardan kaç tanesi bir dönem, kaç tanesi iki dönem, kaç tanesi üç dönem... Zaten kadın milletvekili sayısı az. İşte 9 bin erkek milletvekili varsa 300, 400 bilemediniz 500 kadın milletvekili var. Bi de bu 500’ün içinde belki on tanesi, beş tanesi iki dönem, üç dönem yapmıştır.

Uzun vadeli olmak... Yani, kadınları bir dönem milletvekili yapıp ondan sonra önünü kesmenin de kadına yönelik bir şiddet olduğunu düşünüyorum. Çünkü **bir dönem öğrenme, ikinci dönem devam ettirme**, eğer başarısı, hani başarısız değilse başarısı yoksa tamam ama mesela ben kendi açımdan baktığımda, ben en çok soru önergesi veren kadın milletvekiliyim, işte en çok konuşan kadın milletvekiliydim. Sivil toplum kuruluşlarıyla en iyi diyalogu kuran kadın milletvekiliydim. Böyle bi sürü 'en'lerim vardı. E ona rağmen beni kestir. E o zaman sen ben başarılı olduğum halde benim önümü keserek, **tam parti içinde güçlenip başka kadınlara destek olucakken...**" A24

Siyaset alanının kadınlara bırakılmamasının türlü görünüşleri var. Örneğin, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden B16, kent konseyi kadın meclislerinde kadınların erkek belediye başkanlarının onayını alabilmek için çok çaba harcadıklarından söz ediyor. Siyaseten aktif kadınların belediye başkanını ikna etmeye çalışmalarını, "sıradan bir kadının evde yeni bir ayakkabı almak için kocasından para isterken onu ikna etmek zorunda kalması"na benzetiyor.

Adaylık sürecinde kadınların emeklerinin görünür olması ve siyasete atılmalarının mali boyutuyla ilgili olarak gündeme gelen ekonomik şiddet biçimleri, seçildikten sonra da kadınlarla ilgili çalışmalara ayrılan bütçe açısından gündeme getirilmiştir. Milletvekillerinden A27'nin sözleri hem kadın çalışmaları için ayrılan bütçe miktarına hem de bu bütçenin hangi faaliyetlere ayrılacağına ilişkin olarak kadınların parti içindeki özerkliği sorununa dikkat çekiyor:

"Kadınlara bütçe ayrılmaması, yeterli bütçe ayrılmaması ya da kadın faaliyeti yürütüyorsanız mesela kadınlar diyelim ki bütçeden para talep ettiğinde 'Neye harcayacaksınız? N'apacaksınız? Bunun şu kadarından az harcasanız olmaz mı?' sözleriyle karşılaşılıyor olmak mesela. Ki hani bizim karar mekanizmamız aslında kadınlar kendi yapacakları işlerde bütçeyi de kendileri organize eder ama buna rağmen bazen şuna rastlayabiliyoruz. Gelip işte 'Ama ... neye harcanacak?' diye soru sorma. Soramazsınız. Soramazsın bunu sen, e belirleyemezsin! İhtiyaç mıdır değil midir kararını ben veririm, sen veremezsin mesela. Bu da bir ekonomik şiddet biçimi aslında. Hani çünkü sonuçta siyaset yapmak öyle veya böyle kadınların ekonomik güçlenmesinden de geçiyor. Yani kaynak aktarılmıyorsa, işte yaşam koşullarınız, ki hani kadınlar daha az ekonomik şeylere,

olanaklara sahipler. Bütün bunlar anlamında da pozitif ayrımcılık ilkeleri uygulanamıyorsa, öncelenemiyorsanız, dolayısıyla **kadınlar bu anlamıyla da şiddete, büyük şiddete maruz kalıyor.**" A27

Ekonomik şiddetin yanı sıra fiziksel ve cinsel şiddet eylemleri de üyesi olunan siyasi partinin diğer üyeleri tarafından kadınlara yönelebiliyor. Kadın siyasetçilerden A10, kendi parti toplantısında masanın altından bacaklarının fotoğrafının çekilip kendisine direkt mesajla gönderildiğini aktarıyor. Belediye meclis üyesi olan bu kadın siyasetçinin anlatımından, yaşadığı cinsel taciz kadar, bunun duyulmasına yönelik olarak duyduğu kaygının da baş etmek durumunda olduğu bir mesele olduğu görülüyor:

"Mesela ben bi gün... Hala eşim bilmez bunu, bi yerde otururken etek giymişim, ayaklarım şöyle iki yana açık, masanın altından fotoğrafımı çekmişler, bacaklarımın. O gece bana onu attılar. Önce ben değilim diye düşündüm. Sonra baktım ki kıyafet, ben. Ona gittim, basın savcısına dedim ki 'bakın savcı bey' dedim 'bunu' dedim 'ben size getirdim, ama' dedim 'bak burası küçük bir yer. Eşim, kardeşlerim, çocuklarım hiç kimse bilmiyor, bunu, dosyayı suç belgesi, delil olarak size veriyorum.' Aldı sağ olsun. Öyle neler anlatamam size. Parti'den, onun için bak, taciz olayları duyuluyor ya, ben hepsine inanıyorum onların biliyor musun? İnanıyorum." A10

Ağır bir fiziksel şiddet örneğinde de eski belediye başkanı, yaşadığı tehdit ve saldırı olayında sarhoş bir kişinin sallama denen kılıç benzeri bir aletle kapısına dayanıp küfredtiğini anlatmıştır. Evine saldıran kişiyle ilgili olarak emniyet müdürünü aradığında, ekiplerin uygulamada olduğunu ve gelebilecekleri cevabını aldığını belirtmiştir. Bu durumu "kolektif kötülük" olarak nitelendiren eski belediye başkanı, emniyet müdürünün de çatışmaya girilmesini desteklediğini belirtiyor.

Seçim sonrasında SKYŞ Failerleri: Diğer siyasi partilerin üyeleri

Kadınların diğer siyasi partilerin üyeleri tarafından maruz bırakıldıkları şiddet biçimleri de kendi siyasi partilerinden kişilerin uyguladığı eylemlere benzer düzeydedir. Kadın siyasetçilerin sözlerinin değerli bulunmaması, "kadın olarak sus" gibi ifadeler ile konuşmalarına izin verilmemesi en sık karşılaşılan psikolojik şiddet eylemleri arasındadır. Örneğin, milletvekili A7, bir şehit cenazesinden sonra katıldığı meclis

meclis toplantısında gerçekleştirdikleri protesto sırasında başka bir partili tarafından kendisine yapılanları ""şöyle yaptı bana: ... 'kemçirme' ... 'Çemkirme' yani, 'vıy vıy vıy gıy gıy gıy kadın başına kemçiriyor' dedi. 'Zır zır zır vır vır vır', yani ben konuşuyormuşum kadın başıma kemçiriyormuşum" sözleriyle aktarıyor. A7, kızdığını ve bunun eşitsizlik olduğunu ifade ettiğini, "Sen bana nasıl böyle dersin? Ne demek kadın başına? Benim fikrim var, zikrim var, seninle aynı oya sahibim. Öyle değil mi? Seninle ben mecliste aynı oya sahibim" diyerek tepki gösterdiğini aktarıyor.

Birçok milletvekili, mecliste "**kadın olarak sus**" cümlesini çok sık duyduğunu dile getiriyor:

"Kadınların sus, işte bilmem ne. Yaa, bunlar ama aynı şeyler işte, aynı şeylerin konum değişikliği, belki ifade değişikliği ama aynı şeyler. 'Kadınların sus', bu kadar yani... sana [alan] açtığımız kadar siyaset yap. Çünkü o makbul görürse, onun açtığı kadar, onun izin verdiği kadar... Yani öyle bir şey var toplumsal olarak, siyasette de bu var...Yani öyle, öyle siyaset şekilleniyor." A9

Diğer siyasi partilerin üyeleri tarafından kadınların siyasette yükselmeleri bağlamında cinsel itham ve imalarda bulunulması, dedikoduların yayılması hem psikolojik hem de cinsel şiddet biçimlerine örnektir. Cinsel imalar özellikle siyasal yaşamda yükselen ve başarılı olan kadınlara, '**yükseliyorsa mutlaka birileriyle ilişki yaşıyordur**' gibi yargılayıcı cinsel ithamlara dayandırılmaktadır. Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden B20, bu konuda şunları anlatıyor:

"Sen bu yaşında nasıl oldu da genel başkan yardımcısı oldun?' demişti birisi bana mesela. Orda sana şunu ima ediydi: 'Yani acaba birileriyle bir ilişkin mi var?' Veya 'sen işte çok hoşsun ve biri sana torpil mi yaptı?' Şunu demiyo yani, 'sen çok çalıştın, çok kadın hareketinden bilmem nerden' filan değil. 'Sen acaba birileriyle tanışık mıydın?' Sana orda aslında cinsel olarak resmen taciz... Çok ima yoluyla şiddet yaparlar siyasi partilerde, birazcık yükseldiğinizi gördüğü zaman." B20

Öte yandan, meclis konuşmaları sırasında kadın milletvekillerinin üzerine yürünmesi gibi fiziksel eylemler de gündeme gelebilmektedir. Ayrıca, diğer siyasi partilerin üyeleri sindirme, değersizleştirme ve küçümseme gibi eylemleri **kadın siyasetçilerin bedenleriyle ilgili söylemler** üzerinden yürüterek de kadınların siyasal haklarını ihlal edebilmektedirler. Eski milletvekillerinden A26, meclisteki milletvekillerinin, giyim kuşamı konusunda arkasından konuştuğunu ve bu konuşmaların zaman zaman görünüşüne ilişkin hakaret boyutuna ulaşabildiğinden

söz ederken, "arkamdan gülündüğünü... şunun bunun söylendiğini biliyorum, ama ben bunu takmadım yani. Benim için 'Böyle vekil mi olur? Böyle mi giyinilir? Böyle çanta mı takılır?' demişlerdi" diye aktarıyor. A6 ise, Mecliste konuşma yaptığı zaman erkek milletvekillerine yöneltilmeyen ama kendisine yöneltilen hakaretlerde bedenine vurgu yapıldığından söz ediyor:

"...Onların (erkeklerin) fiziğiyle ilgili hiç yorum yaptıklarını görmedim ama bize işte hele çirkinle bak, **ne kadar da çirkin**, hele **saçına bak**, hele **bi ceketine bak**, yav vallahi bunlar **çirkinlik yarışmasından çıkmış**, yüzünde hiç nur yok, ... **Estetik yap**, bilmem ne. Kadınlara bunları yazıyorlar mesela, bizle fikri tartışma yapmıyor... Erkeğe demiyor mesela, ya şunun tipine bak ya, ne kadar çirkin ya da kıyafetine bak demiyor... Ona politik cevap veriyor. Sana senin fiziğin üzerinden cevap veriyor." A6

Fiziksel şiddet eylemlerine bir başka örnek olarak, parlamentoda bir kadın siyasetçi tarafından gerçekleştirilen protesto eylemi karşısında gösterilen tepki anlatılmıştır. Milletvekillerinden A28, **rakip partinin erkek milletvekillerinin yönlendirmesiyle aynı partinin kadın milletvekillerinin şiddetin uygulayıcılarına nasıl dönüştüğünü** şöyle aktarıyor:

"Önce erkek vekiller benim eylemimi sonlandırmamı istedi... ama ...kabul etmeyeceğimi anladıklarında **kadın vekilleri araçsallaştırdılar**. Üzülerek ve utanarak söylüyorum. Erkek milletvekili... Platformun üzerine çıkıp (partinin adı) X'in kadın vekillerini kürsü etrafında boşlukları dolduracak şekilde 'sen şuraya geç, sen şuraya geç' diyerek yerleştirdi ve sonra da o meclise yakışmayacak şiddet ortamı gerçekleşti. Ama o X'li kadın vekiller ya da 'kadın kılığına bürünmüş kişiler' diyeceğim ne yazık ki, bana saldırırken diğer taraftan da bazı kadın vekillerin başta... olmak üzere bazı kadın vekillerin de benim ne şekilde yardımına koştuğunu orada özellikle söylemek isterim". A28

Kadın siyasetçileri hâkim eril söylemlerle yalnızlaştırma, marjinalleştirme, hedef gösterme gayretleri, çoğu zaman psikolojik şiddet olarak tanımlanan eylemleri içerdiği kadar cinsel şiddeti de içermektedir. Siyasetçi kadınlara yönelik bu eylemlerin failleri rakip partinin vekilleri olabilmektedir.

Seçim sonrasında SKYŞ Failerleri: Medya ve Sosyal Medya

Seçim sonrasında daha çok göz önünde olan siyasetçi kadınlara yönelik olarak, medya ve sosyal medyada da ayrımcılık içeren baskı ve şiddet eylemleri gündeme gelmektedir. Ulusal siyasetin içinde yer alan milletvekilleri medya ve sosyal medyaya daha eleştirel bir yerden yaklaşmışlardır. Kadınların giyim kuşamlarına siyasi parti üyelerince karışıldığı gibi, medya tarafından da bunun önemli bir gündem haline getirilmesi eleştirilmiştir. Milletvekili A28, bu konudaki rahatsızlığını şu sözlerle ifade ediyor:

“Erkeklerin kılığı, kıyafetini konuşmazken kadınların kılığı, kıyafeti çok gündem oluşturdu. Yani bunun içerisinde başörtüsü de var, işte meclisin en sık kadın milletvekilleri gibi sıralamalar yapılması da var. Sanki biz orada bir güzellik yarışmasına girmişiz gibi, bir, neyse bir defiledememiş gibi... Bunları çok aşağılayıcı ve sınıfsal buldum. Medya, kadın vekilleri, daha çok savundukları ideolojik ve politik konularla değil de görünüşleriyle değerlendirmeye almaya çalıştı...”
A28

Genç kadınların katıldığı odak grup görüşmelerinden birinde, kadınların kılık kıyafetiyle uğraşılmasının partiler üstü bir sorun olduğu ve her gruptan kadının buna maruz bırakıldığı gündeme gelmiştir:

“Bir de şey var, ... Mesela ...'nın kızı başını açtı ve şu an korkunç bir şiddet söylemi twitter'da uçuşuyor şeye karşı. Bunun bir de muhafazakâr kadınların karşı karşıya kaldığı bu başörtüsü temelli bir şiddet meselesi var, işte başörtüsü taksan bir tarafa yaranamazsın, takmasan diğer... Hani böyle sonsuz bir kendi olamama halini yaşamaktan gelen bir şiddet deneyimi var. (...) acayip deneyimler yaşayabiliyoruz ve bunu partiler üstü bir yerden yaşıyoruz, yani hangi grupta olup hangi inancı benimsediğinin bir yanı yok, mutlaka zaten o ataerki ve eril mesele gelip seni buluyor, bu kısmını da göz ardı etmemek lazım.” (OG'den katılımcı)

Siyasette şiddetin “normal” kabul edilmesine benzer bir biçimde, özellikle sosyal medya üzerinden sadece siyasetçilerin değil, sanatçıların, aktivistlerin, hatta sıradan insanların “linç edilmesi” oldukça sık karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Bunun sonuçlarından biri de sosyal

medyada linç edilmenin de “normal” kabul edilmesi olabilir. Bu çerçevede kadınların yaşadığı ilişki ya da evlilikleri üzerinden yöneltilen baskı ve şiddet biçimlerine bir örnek veren B19, sosyal medya yoluyla erkekleri genellikle hedef almayan linçin kadınlara daha kolay yöneltildiğini ve bu şiddetin kadınlar üzerindeki etkilerini anlatıyor:

“[A]rtık şiddetin tanımı da çok değişti biliyorsunuz... Siyasetteki kadınlar bunlardan azade değil ve daha çok toplumun önünde oldukları için ve daha görünür oldukları için diğer kadınlardan belki de daha fazla oranda, fiziksel şiddet çok azdır, çok nadirdir, ama diğer şiddet türleri hani psikolojik şiddet, sosyal medyada linç edilme kampanyaları, siyasetçi kadınların daha çok karşılaştıkları şiddet türleridir. Öyle ki bazen toplumsal hayatın içine çıkamayacak kadar kadınları etkileyen şiddet türleri vardır. Yakın zamanda da bunu, çok yakın zamanda yaşadık... Kültürel kodlar, kendimizi, söz söyleme hakkı bulduğumuz için ve orada neredeyse, bir nasıl diyeyim, stereotype bir biçimlendirmeyi bir alışkanlık haline getirdiğimiz için yerden yere vurabiliyoruz o insanları. Bu tabii ki siyasette olan kadının görünürlüğü'nün kadın aleyhine oluşturduğu bir sonuç oluyor.” B19

Birçok milletvekili, kadın milletvekillerinin giydikleri ceketin ya da taktıkları maskenin renginden saçlarının boyuna, kullandıkları ruja kadar basında haber olmasından rahatsız olduklarını aktarmışlardır. Hem medyanın hem de sosyal medyanın kadın siyasetçileri “şıklık” üzerinden nasıl magazinleştirdiğini aktaran milletvekili A9, yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

“[Ş]u an hani medya nasıl cinsiyetçiye her şeyiyle, bize karşı da öyle. Maskenizin (Covid-19 maskesi) rengi, saçınızın boyu, ondan sonra yok 'en sık'. Bize böyle yani, hani bakış açısı böyle (gülüyor). Yani orda da gerçekten çok ciddi anlamda bir ayrımcılık ve cinsiyetçilik var. Erkeğin saçının rengini, bilmem neyi konuşmuyor ama bizde konuşuyor mesela. Eee konuşuluyor, siz de bilirsiniz en güzel vekil, yok bilmem ne vekil, şu vekil, bu vekil. Hep kadınlar üzerinden gene aynı. Bizde de ayrımcılıktan hani parlamento da nasibini alıyor.” A9

A14 ve A7 de bir “troll ordusu”nun varlığını, bu grubun kendi içerisinde milletvekillerini, hâkim ve savcılarını paylaştığını, bunun öğretilmiş bir saldırı olduğunu, bu saldırıların algı yönetme aracı olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Kadınlar, siyasete girdikten sonra deneyimledikleri küçümsenme, siyasete yakıştırılmama, aşağılanma, karalama kampanyaları biçimlerinde görünür olan şiddet biçimlerinin medya aracılığıyla da yürütüldüğünden ve böylece daha hızlı ve yaygın bir "itibarsızlaşma" ile karşılaştıklarından bahsetmişlerdir. Bu bağlamda B11, "çok korkunç ve aşağılık bi dil", "çok seksist bi dil" olarak tanımladığı medya dilinin kadınların siyasetten geri adım atması için kullanıldığına ve "dil" ile fiziksel şiddet arasındaki ilişkiye dikkat çekiyor:

"En son işte ne sürtüklük kaldı ne çamurluk kaldı. Hayır zaten Türkiye'deki küfür kadın üzerine yapılmış bi şey. Zaten aşağılama o dil üzerinden, o sert, o şiddet dili- e zaten kadını geri çekiyo... Hani dilin ötesinde (fiziksel) şiddet de var... Dövüyolar insanları bu siyasette... E tabi ki geri adım atıyosunuz. Yani sokakta suratımıza herhangi birinin bir yumruk atmıycanı asla bilemezsiniz. O hakaret, sosyal medyada linçleme ya da işte, yani, bissürü örneği var, şu an örnek vermiyim ama hani Sayın Demirtaş³³ 'ın eşine yapılan şeyler ya da Meral Akşener'e de yapıldı, hani Emine Erdoğan³⁴ 'a da yapıldı." B11

Genç bir kadın olan A2 de, yerel siyaset alanında yer almaya başlamasıyla birlikte medya aracılığıyla karşılaşabileceği itibarsızlaştırma eylemlerinden çekindiği için, "çok daha dikkatli olmak zorunda" kaldığından ve sosyal medyada artık özel paylaşımlarda bulunmadığından bahsediyor:

"Mesela şu an bi selfi çekip paylaşmak bile bana saçma geliyo. Çünkü açtım ben profilimi siyasette birazcık daha aktif olduktan sonra... Sosyal medya kullanma şeklimi acayip derecede değiştirdi. Hesabımı açığa aldım, insanlar görsünler kimmış bu kadın... neler yapıyomuş... görsünler diye... imtina ediyorum... pozlarıma daha dikkat ediyorum, daha kurumsal pozlar. Ne biliyim bi selfi yapmak bile artık bi şey geliyo bana, çekiniyorum yani, artık mantığım değişti o konuda." A2

B3 de sosyal medya aracılığıyla yürütülen "karalama kampanyaları"nın ve "yaftalamalar"ın sosyal yaşamda hızla karşılık bularak, kadınların siyasetten uzaklaştırılması için bir araç olarak kullanıldığını ifade ediyor:

"Yani yaftalamalar falan belki daha hızlı olabilir (bir olaya referans veriyor).. geçmişe yönelik attığı tweetler, bunları hani okuması böyle bi birey üzerinden de yapılabilir ama çok cinsiyetçi yerden de bi yaklaşım söz konusu var... Bot hesaplar, ondan sonra karalama kampanyaları ya da işte, ne biliyim kendi özel hayatını, kadının özel hayatına müdahale, orda da böyle şey yapmak, hakaret ya da ifşa durumları... daha fazla ortaya çıkartılabiliyo ... Kadın siyasetçiler üzerinde baya şey bir etki var yani hani, sosyal medyanın ulaştığı kitle de çok büyük olduğu için ard niyetli de kullanıldığında ve yıpratma politikasına dönüştürüldüğünde onun için de baya etkili bi araç olabiliyo yani sosyal medya." B3

Katılımcılar, medya ve sosyal medyadaki cinsiyetçi söylemlere kadınların bedenlerinin sergilendiği ya da cinsel içerikli görsellerin eşlik ettiği örnekleri de kadınları siyasetin dışında tutan önemli faktörler arasında saymışlardır. Siyasal partilerin gençlik yapılanmalarından oluşan homojen odak grup görüşmesinde bu konuyu vurgulayan genç katılımcı bu durumu sinirlenerek şöyle aktarıyor:

*"Bir de tabii şey var, ondan da bahsetmeden geçemeyeceğim; haberlerdeki şiddet diliyle ilgili de çalışmalar da var ya seçim şiddetinde. Hani bir erkek adayla ilgili bir haber verilirken bu nasıl bir başlıkla nasıl bir görselle nasıl bir içerikle, işte ne bileyim, bu bir basılı bir materyale kaçınıcı sayfada, hangi köşede, yine okunacak bir köşede mi okunmayacak bir köşede mi? Bu bir dijital platformdan yapılıyorsa yine aynı şekilde, hani o kadınların - ya psikoloji alanında da görüyorum böyle korkunç korkunç şeyler işte! Depresyonla ilgili bir şey yazacak, **böyle iç çamaşırılı, başını ellerinin arasına almış bir kadın görseli** ve depresyon anlatacak, yani böyle saçma sapan (sinirden gülererek) bir şey! Şimdi bir haber verileceği zaman, bu özellikle instagram'da magazinselleştirme meselesi de var ya, bir **kadın adayla ilgili bir haber verileceği zaman işte, "Altından ne çıktı!" diye yazacak** mesela, tamam mı böyle aptalca bir şey ve **bir etek görseliyle muhtemelen bir kadın! Saçma sapan görsellerle.** Bu da bir şiddet ve kadınlar bununla da mücadele etmek zorunda kalıyor erkeklere kıyasla." OGI'den katılımcı*

³³ Selahattin Demirtaş, Türkiye'de bir siyasetçi ve eski milletvekildir. 2014-2018 yılları arasında Figen Yüksekdağ ile Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) eş lideri olarak görev yapmıştır. Demirtaş, 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde HDP'nin cumhurbaşkanı adayı olarak üçüncü sırada yer almıştır.

³⁴ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eşidir.

Seçim sonrasında SKYŞ Failerleri: Seçmenler ve toplum

Seçilen kadınlar daha çok görünür olmaları nedeniyle gündelik yaşamlarının yanı sıra sosyal medya aracılığıyla da farklı şiddet biçimlerine maruz bırakılıyorlar. Genç milletvekilleri, seçmen ile karşılaştıklarında zaman zaman hem kadın hem de genç olmanın dezavantajı olarak, **“bu kızcağız mı bizim vekilimiz”** gibi ifadelerle şaşkınlık içeren yaklaşımlarla ya da **“bu çok tatlı kız”** gibi sözlerle karşılaştıklarını belirtiyorlar. Seçmenlerin bu yaklaşımı, siyasetçi kadınlara kendilerini ispat etme yükünü hatırlatarak onlar üzerinde bir baskı uyguluyor. Öte yandan, kadın olmak ve genç olmak, sürekli bir gözetim altında olma hissini pekiştirebiliyor. Araştırma kapsamında görüştüğümüz belediye meclis üyesi A18’in, “erkek olsaydınız bu kadar saat konuşamazdık” demesi bile bu durumu açıklayan bir örnektir. A18, medeni durumunun çok merak edildiğini, bu nedenle de sık sık “eşiniz ne iş yapıyor” sorusuyla karşılaştığını söylüyor. Bekâr bir kadın olarak yanında görülen her erkeğin kendisine yakıştırıldığını ve sürekli bir hesap verme zorunluluğunun kendisine dayatıldığını anlatıyor:

*“[Y]a evli olacaksınız, aslında bu hani, yanınızda bir adam olacak. Çünkü bekârsanız, hani bu bir aslında siyasette kadınlar için ya da erkek gibi olacaksınız. **Hani kadın olup bekâr olmak siyasette ne yazık ki dezavantaj... Böyle bi hesap verme gerekliliği oluyo insanlarda, ya işte ‘o arkadaşım’ ya da o işte ‘Ankara’dan geldi, misafirimiz’ falan hani ‘o benim sevgilim değil’... Bunu bi duyma ihtiyacı oluyo insanların ne yazık ki. Bu açıklamayı yapmasanız da adınız işte ya çapkın ya işte ‘aaa onun kimle oturup kalktığı belli olmaz’ gibi tanımlamalar çok hızlı şekilde olabiliyor. Bu baskıyı hepimiz hissediyoruz ne yazık ki!”** A18*

Siyasetçi kadınların özel yaşamlarının merak konusu olduğu bir ortamda, kadın siyasetçilerin eşleri de hedef alınabiliyor. Sosyal medya üzerinden siyasetçi kadınlara yönelen şiddet eylemleri, eşlerinin kadınların siyasette yer almasını desteklememesine gerekçe olarak öne sürülebiliyor. Muhafazakâr bir bölgede muhtarlık yapan A23, muhtarlığa ait sosyal medya hesabı üzerinden kendisine atılan taciz mesajlarından söz ederken, kendisinin eşi açısından şanslı olduğunu dile getirmiştir. A23, siyasetin gereği olarak göz önünde olmanın ve tanımadığı çok fazla kişiyle muhatap olmak zorunda kalmanın kadınları tacizlere açık bir hale getirdiğini ve bu durumun birçok kadının siyasetten uzak durmasına neden olduğunu belirtmektedir. Siyasal bir

partide aktif olarak görev yapan genç siyasetçi kadınlardan B13 de özellikle sosyal medya üzerinden kendisine yöneltilen hakaretleri **“cinsel şiddet”** olarak tanımlıyor: deneyimler yaşayabiliyoruz ve bunu partiler üstü bir yerden yaşıyoruz, yani hangi grupta olup hangi inancı benimsediğinin bir yanı yok, mutlaka zaten o ataerki ve eril mesele gelip seni buluyor, bu kısmını da göz ardı etmemek lazım.” (OG1’den katılımcı)

*“Yani twitter, sosyal medya, instagram; toplum olarak... Sosyal medyaya girdiğimizde şunu görüyoruz: Twitter kullanmaya başladığımızda o kadar ağır hakaretler, o kadar böyle cinsel şiddete giden, duygusal hakaretlere maruz kalıyoruz... Yani şiddet dediğimiz şey sadece bedende oluşturulan bi morluk vesaire değil, fiziksel şiddetin yanında bizler kadınlar olarak bu tarz duygusal şiddetlere de maruz kalıyoruz. Ve ben yine bu tarz yazılan hakaretlerin cinsel şiddet olarak değerlendirildiğini biliyorum. Yani **cinsel şiddete maruz kalıyoruz maalesef ve elimizden de bi şey gelmiyor bu konuda.”** B13*

Kadın milletvekilleri sosyal medyada kadınlara yöneltilen ithamların erkeklere yöneltilen ithamlardan farklı olduğundan söz ederken, erkek milletvekillerine **“şerefsiz”**, **“devlet düşmanı”** ya da **“vatan haini”** yakıştırmalarında bulunulduğunu, buna karşılık kadın milletvekilleri için **“o...”**, **“seni bilmem ne yaparım”**, **“anayı bilmem ne yaparım”**, **“kim bilir kaç kişinin altına...”** biçiminde mesajlar atıldığını dile getirmişlerdir. Sosyal medyanın kadınlar açısından en ağır küfürlerin yer aldığı, en aşağılayıcı yakıştırmaların yöneltildiği bir yer olduğu ifade edilmiştir. A14, cinsiyetçi söylemlere bol bol maruz bırakıldıklarını, **“karşı görüşten siyasi partinin üyesi olan (kişilerce yöneltilen), hatta genelde tüm hakaretlerin cinsiyet üzerinden yapıldığı”**nı belirtmiştir. Sosyal medyadan gelen cinsel içerikli mesajlar sadece milletvekillerini olduğu kadar muhtarları da etkilemektedir. Muhtar görüşmelerinde cinsel içerikli mesajların daha çok facebook ya da instagram gibi muhtarlık hizmetlerinin aktarıldığı sosyal platformlar üzerinden geldiği belirtilmiştir.

SIYASETTE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN NEDENLERİ VE ETKİLERİ EYLEMLERİ

Eril olarak tanımlanan siyaset alanında kadınlara yönelik şiddeti normalleştiren ve temellendiren nedenler birbirleriyle iç içe geçmiş haldedir. Ataerkillikten beslenen bu nedenlerin başında, kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını engelleyen geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin uzantısı olarak kadınlara yüklenen sorumluluklar gelmektedir. Belediye çalışanı B4, toplumsal cinsiyet rollerinin baskısı altında siyaset yapmanın kadınlar için “çocukluktan başlayan bir hayal” olmadığını ve siyaset alanında rekabete eşit koşullarda başlamadıklarına dikkat çekmiştir. Örneğin siyasi partilerden birinin gençlik yapılanmasının başkanlığını yürüten B13’ün ifade ettiği gibi, genç kadınlar hem ailesi hem de arkadaş çevresinden, “*sen bi genç kızsın, ne işin var, siyaset erkek işidir*” gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine referans veren konuşmalara maruz kalmaktadırlar. B4 de siyasetin eril yapısı içinde var olabilmek için gerekli olduğu düşünülen “*liderlik vasfı*” ve “*idealist bir karakter*”e sahip olmanın, kadınlara yüklenen bu rol ve sorumluluklar ile çeliştiğinin düşünüldüğüne dikkat çekmiştir.

Bir siyasi partinin kadın kolu temsilcisi olan, B9, kadınların siyasetle ilgilenme amaçlarının “*bir şeyler verebilmek, bir şeyleri düzeltmek, çocuklarımıza, geleceğe daha güzel şeyler bırakmak*” olarak tanımladıklarını, ancak bu sürecin evlilik sonrasında da zorluklarla deneyimlendiğini vurgulamaktadır. Kadınların siyasetteki varlığının eşit rekabet koşullarını yok eden çelişkilerle dolu doğası, siyaset alanında aktif çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi olan B3’ün anlatımında, “*Bir taraftan (kadının) evli olması gerekiyor, çocuğu olması gerekiyor... Ama bi taraftan da ... çocuğa bakım vermesi lazım, onu dengede tutması lazım,*” sözleriyle ifadesini bulmaktadır.

Benzer şekilde, muhtarlığa adaylığını koyan üç çocuk annesi A26, “*Çocuklar üniversiteli olmuştu. Çocuklar bi şekilde artık kurtarmıştı. Benim de bi şeyler yapmaya ihtiyacım vardı. Buna karar verdim ve ben muhtar oldum*” diyerek, kadınların çoğu zaman neden yaşları ilerledüğünde

siyasete girdiklerini açıklıyor. Bütün bu koşullar ve siyasete atılmanın gerektirdiği “*zaman ayırma zorunluluğu*”, varlıklı ailelerden gelmeyen kadınların siyasete atılmaktan vazgeçmelerine neden olabilmektedir. Örneğin, memur çocuğu olan ve şu an kendisine ait bir ofiste çalışan A18, kendisine gelen teklif üzerine, aday listesinde ilk iki sırada yer alamayacaksa listeye girmek istemediğine dair bir karar aldığını şöyle ifade etmiştir: “*...dedim ki ilk iki olamıyorsa ben listeye girmek istemiyorum. Çünkü hani maddi imkânlarım böyle bi şeyi taşımaya uygun değil. Ben çalışarak yaşayan biriyim.*” A18

Bu durum, siyasette kadınların aday adaylığı sürecinde karşılaşabilecekleri, liyakate dayalı olmayan, hiyerarşik ilişkiler içerisinde merkezi ve tek kişinin kararına bağlı olarak “*adaylıktan el çektirme*” gibi kanıksanmış siyasal pratiklerle de pekişmektedir. Dolayısıyla eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri, sadece siyasette yeni varlık gösteren genç siyasetçi kadınlar için değil, deneyimli siyasetçi kadınlar açısından da önemli bir problem olmaya devam etmektedir. Bu koşullarda kadınlar için siyaset, ancak “*ailede var olan siyasetçiler tarafından desteklenme*”, “*ailelerine rağmen hareket etme*”, “*bakım sorumlulukları hafiflediğinde siyasete atılma*” ya da “*kadın hareketi ile ilişkilendirilme*” durumlarında dâhil olmayı düşünebildikleri bir kamusal alan olmaktadır. Bu bağlamda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine yapılan vurgunun, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla mücadele eden dirençli kadınlara karşı erkeklerin “*bu işi çok iyi yapıyor, benim yerime de geçer kaygısı*” (B6) ve “*ev içi işlerin ihmali korkusu*” (B13) ile ilişkilendirilerek ele alındığı karşımıza çıkmaktadır.

Bununla bağlantılı olarak, “*kadınların siyasete uygun olmadığı*” ve “*siyasetin erkek işi*” olduğu düşüncesini besleyen ayrımcı pratikler ve kabuller, kadınların siyasetteki varlıklarının sınırlandırılması ve geride durmaları gerektiği varsayımıyla uygulanan şiddetli meşrulaştırmaktadır. Milletvekili A16’nın sözleri, kadınların nasıl marjinalleştirildiklerini ortaya koyuyor:

“Kadın işi değil çok, erkek dünyası. ... Yaş itibarıyla daha 32-33 yaşındasınız. Evli değilsin, çocuğun yok. Hayatını yakıyorsun. Hâlâ var yani. ‘Ah kızım bi çocuğun olmadı’ yani. Milletvekili olmuşsun, Türkiye’de ses getiriyorsun ama hâlâ eksik ve yarımısın (gülerek). Çünkü bir çocuk yapamadın... Hani hâlâ böyle akrabalar var. ‘Bu kız da güzel kızdı, akıllı kızdı, yaktı başını yaktı.’” A16

Gerek siyasi partiler içinde gerekse seçmenler düzeyinde kadın adaylar ile seçimin kaybedileceği fikri ataerkil gerekçelerin de kullanımıyla kolayca normalleştirilebiliyor. DG10’un gündeme getirdiği “kadınların bir cenazede tabutun kaldırılmasına eşlik edememeleri”, A6’nın belirttiği “kadınların erkeklerin önünde yürümesinin garipsenmesi” ya da A9’un dikkat çektiği küçük ya da muhafazakâr il, ilçe ya da bölgelerde “kadın adayın kabul görmeyeceğine ilişkin söylentiler” gibi örnekler, siyasette yer alan kadınların görmezden gelinmesi, küçümsenmesi pratiklerini çeşitlendirebilmektedir.

“Oyunun kuralları”nın erkekler tarafından konduğuna vurgu yapan B16, “siyaset erkeklerin oyun alanı ve kadınlar ‘erkeklerin oyununu oynayamazlar’ olarak görülüyor” diyor. Belediye meclisinde 14 yıldır emek veren A10, erkeklerin kendi kurdukları bu düzeni korumak için kadınların müdahalelerine karşı saldırganlaşabildiklerini ve şiddete başvurabildiklerini hatırlatıyor. Bu koşullar kimi zaman, A14 gibi daha sonra milletvekili olmuş genç kadınlar için parti üyeliğinden vazgeçme nedeni bile olabiliyor.

Yasal düzenlemelerdeki ve siyasetteki yetersizlik ve eşitsizlikler, kadınları siyasetten dışlayan bir diğer neden olarak tanımlanmıştır. Bu noktada, Siyasi Partiler Kanunu’nda yer almayan ancak kimi partilerin tüzüklerinde belirterek uygulamaya koydukları kotaların, kadınların katılımlarını artırmaya ciddi bir katkı sunduğu belirtilse de uygulamanın “siyasi partilerin kendi insafı”na bırakılması önemli eleştiriler arasındadır. Bu konudaki anlatımlar, kota gibi geçici özel önlemlerin neden başarılı olmadığına dair ataerkil feodal yapının etkisine ve bu çerçevede belirlenen rant ilişkilerine işaret ediyor:

“Öncelikli olarak, partilerin içerisinde de toplumda da kadınlara karşı olan tabii ki yargılayıcılık! Özellikle bekâr kadınlara olan bakış açısı; işte evli değilse ve çoğunlukla çocuğu yoksa toplantı saatlerinin onlara göre ayarlanmaması ya da bekârsa veyahut da yalnız bir kadın olarak siyasete giriyorsa uğrayabileceği tacizler, ithamlar. Bunlarla bel altı vurma. ... Bunun dışında, tabii işte kota meselesi var, kota uygulayan partiler de çoğunlukla bunu göstermelik olarak

uyguladıkları için kadınlar aslında bunu samimi olarak bulmuyorlar.” OGI’den katılımcı

“Erkek egemen kültürde şey var, yani belediye başkanı(nın) bir ekibi vardır ve bunların arasında bir rant ilişkisi genel itibarıyla oluyo... Bir kadınla bir tezgâhı kurmak daha zor oluyo.” A25

Dolayısıyla, siyaset işleyişin kadınları dışlayan eril yapısı, siyasette kadınlara yönelik şiddet için zemin hazırlarken; kota uygulaması, parite yasası gibi eşitliği sağlayacak özel önlemleri tanımlayan mevzuatın yetersizliği kadar şiddetten korumayı sağlayacak ulusal mekanizmaların yetersizliği de uygulanan şiddetin de cezasız kalmasına neden olmaktadır. Nitekim siyasette şiddete maruz bırakıldığından bahseden kadınlar “sonucun nasıl olsa değişmeyeceği” düşüncesi ile kurumsal başvurudan kaçınmaktadır. Bu durum, siyasette kadınlara yönelik şiddetle mücadelede gerek yasal düzenlemelerin gerekse CİMER, KEFEK, TBMM dilekçe komisyonu, TIHEK ve KDK gibi var olan kurumsal mekanizmaların yetersiz kaldığını göstermektedir.

Türkiye’de güçlü bir feminist hareketin olması nedeniyle, özellikle sivil toplum ile ilişkisi olan katılımcılar tarafından dile getirilen siyasette kadınlara yönelik şiddetin nedenlerinden biri de partiler arasında kadın dayanışmasının eksikliğidir. Kendisini feminist olarak tanımlayan milletvekili A27, özellikle son dönemlerdeki siyaset atmosferi “düşmanca” ve “kutuplaştırıcı” olarak tanımlayarak, otoriterliğin artmasıyla kadınlar arasındaki dayanışmanın da güçleştiğine şu sözler ile dikkat çekiyor:

“Böyle hikâyeler yaşıyoruz. İşte tabii çok, bu dönem çok düşmanca bi yaklaşım var maalesef... Kadınlara, diğer ... partilerin kadınlarıyla yan yana gelmek çok mümkün olmuyor. Geçmişte arkadaşlar bir miktar daha temas edebildiklerini söylüyorlar; en azından bazı konularda konuşabildiklerini, tartışabildiklerini ama bu dönem özellikle artık bu tümüyle yok sayan, muhalefeti yok sayan, ötekileştiren, kadın hareketini, feminist hareketi bu kadar yok etme üzerine kurulu bir siyasi anlayıştan sonra çok yan yana geçişler de mümkün olmuyor. Oysa biz şunu önemsiyoruz; yani hangi partide olursanız olun, sonuçta kadın olmak ortak paydamız, hepimiz bu anlamıyla eziliyoruz. Ne olursa, yani ideolojik zemininiz ne olursa olsun en azından yaklaşabileceğimiz bazı zeminler var ve burdan bizim bir duruş sergilememiz gerekir diye söylüyoruz...” A27

Benzer biçimde, uzun yıllar siyasi parti içinde aktif roller

almış ve kent konseyi başkanlığı yapmış olan A12, siyasetin “vefa borcu” üzerinden sürdürülmesiyle ilişkisi olduğunu söylerken anlattıklarıyla, erkeklerin hâkim olduğu **“siyaset alanında kadınların kadınlar tarafından desteklenmesi”**nin önemini de vurguluyor:

“...çok sevdiğim bir eski milletvekili ...Bir dönem milletvekilliği yaptı...İl başkanlığı yapmış bir erkek arkadaşımızın çok desteğini gördü milletvekilliğinde falan. Sonra o erkek arkadaşımızın, yol arkadaşımızın bir şeyinde, ben dedim ki ‘niye destekliyorsun? Yanlış yapıyor.’ ‘Beni zamanında çok destekledi, vefa borcum var’ dedi. Vefa borcu nedeniyle onu destekliyor, hani şey yapıyor, bir kadını destekleyemiyor.” A12

Bu noktada, eski belediye başkanlarından A15 örgütlü mücadele olmaksızın bu işin başarılamayacağını şöyle ifade ediyor:

“[B]unun legal, yaşadığı kentte, mahallede, sokakta, hanede, yani biz o sokağın içinde kadın şiddete uğruyorsa o hanenin içinde, eğer onun yanına ulaşamıyorsak örgütlü değiliz, yani, değiliz. Sen ona ulaşabiliyorsan, ona müdahale edebiliyorsan, ona dokunabiliyorsan, yarasını, kanayan yarasını kapatabiliyorsan, elini tutabiliyorsan, ‘kız kardeşim’ diyebiliyorsan budur mücadele. Yoksa konferans salonlarında, işte meclis kapılarında, bilmem ne salonlarında yapılan şey değildir. Yani hakiki olan odur işte. Ben öyle görüyorum. O yüzden yerel yönetime Türkiye kadın hareketi geç adım atmıştır.” A15

Görüşmelerde, Türkiye’de sürdürülen ayrıştırıcı siyaset yapma biçiminin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin, ayrımcı pratiklerle birlikte siyasette şiddeti normalleştiren bir neden olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu koşullarda siyasete atılmak, birçok kadın tarafından B11’in ifadesiyle, *“cesaret gerektiren hayati bir karar”* olarak tanımlanmaktadır. Bu ortamda Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddet ve Bunlarla Mücadele için Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nden (İstanbul Sözleşmesi)³⁵ Türkiye’nin imzasının Cumhurbaşkanı kararnamesi ile 2021 yılında çekilmesi, siyaset de dâhil olmak üzere bütün alanlarda şiddetle mücadele açısından oldukça önemli bir geriye gidış olarak tanımlanmıştır.

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı söylemlerin son dönemde daha güçlü olduğu Türkiye genelinde, siyasette kadınlara yönelik şiddetin nedenleri arasına özel olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de eklendiğini söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet kavramının kullanımının yasaklandığı,

farklı cinsel kimliklere yönelik nefret söyleminin tırmandığı, etno-kültürel ayrımcılığın ve yaş hiyerarşisinin yoğun olduğu ve siyasal ortamın şiddet temelinde kurulduğu, özellikle gençlerle yapılan odak grup görüşmelerinde daha baskın ve açık bir biçimde ifade edilmiştir. Örneğin, genç kadınlardan oluşan odak grup görüşmesine katılan genç kadınlardan biri, siyasette kadınlara karşı uygulanan ayrımcılık ve şiddetin nedenine ilişkin olarak, *“hani birçok sebebi var elbette, birçok parametre var ama ben bu parametrelerin en böyle yoğununu ve aslında hepsine yol açan sebebin yine her zamanki gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayandırabileceğimizi düşünüyorum”* demektedir. Siyasette kadınların maruz bırakıldıkları şiddetin farklı kimliklere göre değişebileceği de odak grup görüşmelerinde şu ifadelerle gündeme gelmiştir:

“...Mesela bir trans, lezbiyen, biseksüel kadın ya da işte cis-gender³⁶ bir kadının herhalde siyasete katılırken karşılaştıkları zorluklar birbirinden farklı oluyor ya da işte bir Kürt kadının siyasete katılırken karşılaştığı zorluklar farklı oluyor... Onun dışında, genel olarak mesela bir cis-heteroseksüel kadın o özel alana, aile içerisine kapatılmaya çalışılırken, siyasetten bu şekilde uzaklaştırılırken, işte bir trans kadın ya da lezbiyen, biseksüel kadın doğrudan toplumdaki dışlanıyor, o ailenin içerisine bile kapatılmaya çalışılmıyor”. OG2’den katılımcı

“...Örneğin şiveniz olabilir, eğitim durumunuz olabilir, dini ibadet etme pratikleriniz olabilir. İşte türban takıyor musunuz vs. yani bunların hepsi kurduğunuz sözün karşı tarafta yarattığı etkiyi sizin sözünüzden bağımsız şekilde dönüştürebilecek unsurlar.” OG1’den katılımcı

Yasalar düzeyinde herkes için tanımlanan siyasal hakların fiili düzlemde gerçekleşmemesine yol açan bu ayrımcılık, “seçim listelerine girme”nin ya da “aday gösterilme”nin norm-dışı gruplar için zor olduğunu ve siyasete girişin önündeki kapıları kapattığını göstermektedir. Bu durum, çoğulculuğu dışlayıp ayrıştırıcı yapıyı destekleyen siyasal örüntülere dikkat çekmektedir. Türkiye’de genel olarak yukarıdaki nedenlere bağlı olarak açıklanan SKYŞ, kadınlar için siyaset alanının giril(e)meyen bir alan olarak kalmasına yol açmakta ve kadınlar üzerinde farklı olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu olumsuz etkilerden ilki, **gençlerin, özellikle de siyasetin eril yapısı nedeniyle genç kadınların siyasete girme konusunda tereddüt yaşamalarıdır.** Çok genç yaşta siyasete girmiş olan G14 hem genç hem de kadın olması nedeniyle ailesinin yanı sıra çevresindeki diğer kişiler tarafından da siyaset alanında yapamayacağını

³⁵ “Domestic” ifadesi “Ev İçi”ne karşılık gelmekle birlikte, Sözleşmenin resmi çevirisi ile uyumlu biçimde metinde Sözleşme adında “Aile İçi” kullanılmıştır.

³⁶ Biyolojik cinsiyetiyle toplumsal cinsiyet kimliği örtüşen.

kendisine çok hissettirildiğini ifade etmektedir. Ana akım siyasette kendisine yer bulamayan gençler, alternatif siyaset biçimlerine yönelebilmektedirler. Ana akım siyaset tarafından yaşamları şekillenen gençler, B17'nin de söylediği gibi, siyaseti etkileyebilmek için başka araçlar geliştiriyorlar:

“Ana akım siyasetin içerisindeki eril dil kaçınılmaz olarak aslında kadınların ve queer kimliklerin o siyaset içerisinde bir söz üretebilmesini engelliyor... Sizin kendinize kurduğunuz kimlik ve siyasi söylem hâlihazırda süregiden kalıpların içine [uymazsa] otomatikman o kamusal siyaset alanlarından uzaklaştırılmış oluyorsunuz. Dolayısıyla da sözünüzü söyleyeceğiniz alternatif mekânlar, alanlar, platformlar yaratmak durumunda kalıyorsunuz”. B17

Diğer yandan, ana akım siyasete katılamayan ve önceki kuşaklar gibi ilişkilenelemeyen gençlere “apolitik” yakıştırmasında bulunmaktadır. Akademisyen B17, “Daha eski kuşakların anladığı anlamda o siyasal temsile inanç kalmadığı için siyasetle ilgileri[ni] o temsil mekanizmaları üzerinden yürütmeyen” ve apolitik olarak tanımlanan gençlerin bu duruşunu, bir direniş biçimi olarak değerlendirmektedir. Kent konseyi ve gençlik meclisi üyesi olan A2 de gençlerin “fişlenir miyim, lekelenir miyim” şeklindeki kaygılarının, onları herhangi bir siyasi partiye dahil olmayan bir grup oluşturmaya yönelttiğini düşünmektedir.

SKYS'nin kadınlar üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi de siyaset alanındaki kadınların bu alandaki erkekler gibi davranmaya çalışmalarıdır. Kadınların siyaset alanındaki şiddetle mücadele edebilmek için uyguladıkları yeni bir strateji olarak karşımıza çıkan bu durum, görüşülen bazı kadınlar tarafından “erkekleşmek” ve “erkekleşmeye zorla(n)mak” olarak tanımlanmıştır. Erkekleşmek ya da erkekleşmeye zorla(n)mak, A7'nin deyişiyle siyaset alanı içerisindeki kadınların “kadın gibi davranamaması” anlamında kullanılmaktadır;

“Yani kadın gibi, yani kadın kimliğiyle siyaset yapmıyor siyasetçiler. Yani bir kadının sertleşmeden, erkek gibi davranmadan, erkekleşmeden siyaset yapamayacağını düşünüyorlar ve bir süre sonra gerçekten kadınlar da evriliyor... Başka türlü aynı ortamda olamıyorsunuz, aynı şeyleri konuşamıyorsunuz. Bir erkek siyasetçinin mücadelesi daha büyük ve çok görünüyor. O diyo ki ‘yumruğunu vurdu’, o diyo ki ‘bilmem şöyle yaptı’. Böyle bir kırdılı vurdulu dünyada yaşıyoruz, masaya yumruğunu vuran iyi vekil, sesi gür çıkan iyi vekil. Hakaret

eden, küfreden, bağırان, el kol hareketi yapan... Acayip vallahi. Böyle bir dünya yani. Giyinme şekliniz, konuşma şekliniz, gittiğiniz yerde sizden bu beklenti olunca toplumu evirmek istiyorsunuz, onlardan biri olmayı arzuluyorsunuz mesela”. A7

Siyaset alanında etkili söz kurmak isteyen kadının, toplumun ona biçtiği roller çerçevesinde ve erkeğin bakışıyla bunu gerçekleştirebildiğine vurgu yapan milletvekili B14, “kadının kendi tarzı ile söz kurması”nın önemini yanı sıra, erkekleşmekten kurtulmak için kadın dayanışmasının ve örgütlülüğünün çok elzem olduğunu da altını çiziyor. Erkek siyasetçilerin kadınların onlar gibi davranmasını beklediğini ifade eden eski milletvekili A28, mecliste genel kurulun bittiği bir gün garaj kapısının önünde yaşanan yoğunlaşma esnasında erkek milletvekilinin ayağına basarak önüne geçtiğini, herkesin duyabileceği bir şekilde o kişiyi sert bir şekilde uyardığını, en temel nezaket kuralını ihlal ettiğini hatırlattığında da erkek vekilin mahcup olup kendisine yol verdiğini söyleyerek, şöyle devam ediyor:

“İlk başta şunu demek istiyordu: ‘Madem eşitiz sen de kabalaş, sen de benim ayağıma bas, sen de benim önüme geç, fiziksel olarak da güç göster. Bunu yapamıyorsan sen demek ki sen acizsin, zayıfsın’ demeye getirdi”. A28

Kadınlar da erkek ağırlıklı bir alan olan siyaset içerisinde daha kolay ilerleyebilmek için kendi istekleri ile “onlar gibi davranma”ya yeltenebiliyor. Erkekleşmeden siyasette var olan kadın sayısının oldukça az olduğunu söyleyen milletvekili A7, bu eğilimin sebebini, “erkeklerle yürüdüğün yolda daha hızlı ilerliyorsun” sözleriyle tarif ediyor. Bir erkeğin siyaset yapabilmesi için çok üstün niteliklere sahip olmasının, çok iyi konuşmasının, hakimiyet sahibi olmasının önemli olmadığını ifade eden kamu görevlisi B22, kadın siyasetçiye yönelik yüksek beklentileri şöyle özetliyor:

“[K]adınlar söz konusu olduğu zaman biraz mükemmele yakın bir kadın profili istiyorlar. Hem erkek gibi olsun, güçlü olsun, aynı zamanda da o kadınlık özelliklerini getirmiş yanına olsun hani gibi istiyorlar. Çünkü çok sert karakterler evet hani benimsenebiliyor ama biraz da bu yumuşak özellikleri de olsun, biraz mükemmele yakın, ya hayaldeki kadın profili olsun istiyorlar siyasette”. B22

Kadınların siyasette aktif olarak yer almasının ve buradaki varlığını devam ettirmesinin zorluklarının farkında olan kadınlar açısından SKYS'nin olumsuz etkilerinden biri de “olumsuzluklara göğüs germek”, bu alanda var olmak için yoğun bir mücadele yürütmek zorunluluğudur.

Ulusal ya da yerel meclislerde bir pozisyonda bulunan kadınların büyük kısmı, hikâyelerini, “güçlü” olduklarını dile getiren, bütün kadınların da bu gücü bulmaları için “teşvik edilmesi” gerektiğine inanan bir yerden kurmaktadırlar. Eski milletvekillerinden A24’ün de dile getirdiği gibi siyaset, “taşınması gereken bir yük” ve “ödenmesi gereken bedeller”le kurulu ve kadın siyasetçinin, “onların söyledikleri karşısında küsüp, yenilip gitmediği” bir yerdir. Bir başka deyişle, **“cesur”, “dirençli”, “pes etmeyen”** bir kadın olmak, siyasette yer alabilmenin ön koşuludur. Ne var ki, bu özellikleriyle dahi **“eril”, “kirlili” ve “rant peşinde”** bir alan olarak niteledikleri siyaset alanında mücadele eden kadınların, hemcinsleri tarafından bile siyasete “uygun” görülmemesi ve siyasetin “kadın işi” olmadığına dair söylemleri, kadınların da siyasetle olan ilişkisini “sınırlı” bir yerden tanımlamalarına ve SKYŞ’yi bu alana için **“doğal bir durum”** olarak görmelerine neden olmaktadır. İşte, SKYŞ’nin farklı biçimlerinin kadınlar üzerindeki etkilerinden biri de kadınların şiddeti siyasetin bir parçası olarak görmesi ve şiddet eylemi karşısında **yılmaması, güçlü durması gereken öznel**er olarak kendilerini konumlandıklarıdır. Böylesi bir konumlanma, siyaseti eril ve şiddeti içeren bir alan olarak kabul edip kadının şiddeti kendi üzerine almasını ya da bu şiddet eylem(ler)i karşısında güçlü durmadığı için başka bir kadını eleştirmesini beraberinde getirebilmektedir.

Siyasal yaşamda kadınların karşısına çıkan engel, ayrımcılık ve şiddet eylemleriyle ilgili olarak kimi zaman bu eylemleri siyasal yaşamın doğal bir parçası olarak kabul etmek zorunda bırakılan kadınlar için bu kabulün nasıl içselleştirildiğini kadınların **“bu eylemlere takılmamak”, “hep güçlü olmak” ve “yılmamak gerektiği”** gibi söylemleri üzerinden izlemek mümkündür. İl başkanı olan A19’un ifadesi, güçlü olmaya yapılan vurguyu yansıtır:

“Ben çalışmak istiyorum, emek vermek istiyorum” dediğiniz zaman insanlar şey yapmazlar sizi, reddetmezler. Yani yer bulursunuz siyasette. Ve yılmayın. Yani kaybettiğinizi düşünmeyin. Bugün kaybettiniz, yarın tekrar ayağa kalkıp devam etmek gerekiyor. Hiç düştüğün yeri kabullenmemek gerekiyor. Çünkü yıldırmaq istiyorlar yani. Hani “Sizi gönderelim, şunu bir şey yapalım, bıktıralım da gitsin.” Çok mobbing de uyguluyorlar falan. Ama siz böyle her düştüğünüz yerden bir avuç toprakla kalkıyorsunuz. Böyle, kadınlar için öyle yani. Belki erkekler için o kadar değildir ama kadınlar için öyle. Ezebiliriz diye düşünüyorlar sizi. Böyle biraz daha yumuşak lokma görüyorlar, onun için. O yüzden... Yani gülümseyerek karşılayıp devam etmek gerekiyor”. A19

Seçimler sırasında erkek muhtar adayı tarafından hakkında çıkarılan “bölücü”, “terörist” söylemlerini göğüslediğini söyleyen muhtar A26 da “olmuyorsa” yani kadınlar siyasete giremiyorlarsa ya da orada kalıcı olamıyorlarsa, bunu kadınların cesaretsizliği ile açıklıyor. Ona göre, “kadın ‘ben varım’ dedikten sonra hiçbir güç karşısına çıkamaz, engelleyemez”. Şiddeti içselleştirmiş ve bunun karşısında yılmayan, siyaseten varlığı araçsallaştırılan kadınlardan, kendilerine biçilen role uygun davranmaları istenmektedir. Bu konuda özellikle genç milletvekilleri siyasetin kadınları **“olmadığı kişi gibi davranmak”** zorunda bıraktığından söz ediyorlar.

SKYŞ, aynı zamanda, kadınların ve en yakınlarında bulunan kişilerin fizyolojik ve psikolojik sorunlar yaşamasına da yol açabilmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük bir bölgede birden fazla dönemdir muhtarlık yapan A11, kendisine gönderilen cinsel içerikli videodan sonra hem psikolojisinin bozulduğunu hem de ciddi fiziksel sağlık sorunları yaşadığını, *“ben onun yüzünden bir hafta göz kanamaları geçirdim”* sözleriyle aktarmıştır.

Siyaseti, “kendi yaşam biçimi” olarak tanımlayan ancak siyasetin kirlili yüzü nedeniyle çok daha dikkatli olmak zorunda kaldığını söyleyen meclis üyesi A1 de yaşadığı stres ve sıkıntının sedef hastalığını nüksettirdiğini ifade etmiştir. Kadınların maruz bırakıldıkları her türlü şiddet, sadece kendilerinin değil en yakınlarındakinin de sağlıklarının da bozulmasına neden olabilmektedir. Eski belediye başkanı A25, maruz bırakıldığı birden fazla şiddet olayı sonrasında babasının sağlık sorunları yaşadığını ve hem yaşanan şiddet olayı hem de “şiddet faillerinin hukuki düzeyde tam anlamıyla cezalandırılmaması”nın kendisini susmak zorunda hisseden babası için çok zor olduğunu belirtmiştir.

Bütün bu olumsuz etkiler, kadınların siyasete katılımı üzerinde cesaret kırıcı ve caydırıcı bir etki yaratarak, siyasette aktif olarak yer alma kararlarından geri adım atmalarına neden olabilmektedir. Bu, **siyaset alanındaki çoğulculuğun ve demokratikleşmenin sağlanamamasını** da beraberinde getirmektedir. Kadınların siyasete yeterince katılamaması nedeniyle seslerinin duyulmadığının altını çizen, sivil toplum deneyimine sahip ve siyasi parti üyesi B11 bu ilişkiyi şöyle özetliyor:

“[Kadınların] siyasete katılması, aslında toplumun demokratikleşmesi demek. Demokrasi - yani demokrasi ne aslında - bi temsiliyetten geliyo, demek ki temsil edilmeniz gerekiyo, sesinizin çıkması gerekiyo ki orda o sandalyede oturun. Şu an daha o sandalyede oturamıyoruz. Önce sandalyede oturacaksın, sonra sesinin duyulması gerekiyo - o da yetmiyo, burda oturmak da

yetmiyor - kanun değiştircen, karar değiştiriceksin, etki günün olucak, onu yapman lazım, diyi mi? Sonra da yöneticeksin.” B11

Kadınların siyasette aktif olarak yer alamamalarının önemli bir “boşluk” olduğunu ifade eden sivil toplum temsilcisi B3’ün yanı sıra B13’ün aşağıdaki anlatısı da kadınların karşısına çıkartılan engeller ve kadınlara uygulanan şiddetin, siyaset arenasında kadınların azınlıkta kalmalarına ya da hiç varlık gösterememelerine neden olduğunu göstergesidir:

“Aslında bunun sonuçlarını çok açık görüyoruz. Kadınlar siyasetten uzaklaşıyor. Yani bugün, bilmiyorum ama mesela kendi partimizi değerlendirdiğim zaman kadın siyasetçi çok az, erkek siyasetçilere oranla. Bu yaşanan bütün sorunların sonucunda evet kadınlar siyasetten uzaklaşıyo, siyasete katılmak istemiyö, psikolojik olarak şiddet görmek istemiyolar, bunları kaldıramıyolar, yani kaldıramıyoz hep birlikte. Çünkü yani şöyle bi ortamı gerçekten hayal edemiyorum. Siyasete girmek istiyorsunuz, eşiniz sizi desteklemiyö, çevreniz, aileniz sizi desteklemiyor, eee zaten yani siyasetin kendi içerisinde zorlukları var, bu zorlukları taşıyorsunuz. İşte, iş, işe aynı zamanda giriyorsunuz, maddi bi kaygı içindesiniz. Gerçekten çekilmez bi ortam. Böyle bi ortamda kadının zaten siyaset yapması beklenemez, beklemek mantıksız olur”. B13

Kadınların siyasetteki azlığı kadın sorunlarının görünür kılınmasını, karar mekanizmalarında yer alan kadınların sayılarının yükselmesini engelleyen nedenlerden biridir. Kadınların karar mekanizmalarına, örneğin belediye meclisine dâhil olmadığı zaman belediyenin yerel hizmetlerinin cinsiyete duyarlı yöntemlerle planlandığının altını çizen belediye çalışanı B4, kadın meclis üyelerinin eşit olduğu belediyelerde kamu kaynaklarının daha eşit dağıtıldığını, bu yerleşimlerin “kadın dostu kent” olduğunu ve cinsiyete duyarlı bütçelemenin yapıldığını belirtmiştir.

Özellikle sosyal medya aracılığıyla uygulanan şiddet, kadın siyasetçilerin konumları ve güçleriyle doğru orantılı olarak artmakta; bilhassa daha görünür olan kadın siyasetçilere yöneltilen söz konusu şiddet, diğer kadınların siyasete katılımı açısından cesaret kırıcı olabilmektedir. Bu anlamda bir kadın siyasetçinin maruz bırakıldığı şiddet, başka bir kadının siyasete katılımına dolaylı bir engel yaratabilmektedir. Bir siyasi partinin kadın ve gençlik örgütlenmesi üyesi olan B13, Türkiye siyasetinin önemli figürlerinden bir erkeğin bir kadın parti lideri hakkında yaptığı eleştirinin söz konusu liderin cinsiyetiyle alakalı olduğunu belirtip böylesi bir cinsiyetçi eleştirinin,

“aday olurken bile insanın bi soru işareti olarak kafasına gelebilecek, aklına takılabilecek bişey” olduğunu altını çizmiştir.

Böylelikle SKYŞ, kadınların siyaset alanına daha az girmesine, bu da siyaset alanındaki rol model olabilecek kadınların sayıca az olmasına neden olmaktadır. Bu da kız çocuklarının ve genç kadınların siyasete ilişkin umutlarını kırmanın yanı sıra bütünsel olarak bakıldığında, demokratikleşmeyi ve çoğulculuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların siyaset kurumu ve karar mekanizmalarında nicelik ve nitelik açısından yüksek katılımının diğer kadınlara örnek olacağı aşikârdır.

SİYASETTE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ÖNERİLER

Araştırma sonuçları, SKYŞ'nin yaygınlığı kadar kadınların maruz bırakıldıkları şiddeti bildirebilecekleri kurumsal başvuru mekanizmalarının yetersizliğinin de dikkat çekici olduğunu göstermektedir. Az sayıdaki görüşmede, yasal sürecin işletilmesinin yanında, başvuru yapılabilecek kurumlar arasında TİHEK, KDK ve KEFEK sayılmıştır. Ayrıca siyasi partiler içinde bildirilen şiddet eylemlerinde fail, parti disiplin kovuşturmasının ardından uyarı, kınama, üyelikten geçici ya da kesin olarak çıkarma gibi cezalarla karşılaşabilmektedir. Ancak anlatılar, siyasette şiddete maruz bırakılan kadınların, siyasal yaşamlarında şiddet veya taciz gibi bir olayla anılma kaygısı duymaları ve şiddet eylemlerinin faillerinin ceza almayacaklarını düşünceleri gibi nedenlerle adalete başvurmaktan ya da kurumsal başvuru mekanizmalarını kullanmaktan kaçındıklarını göstermektedir. Küçük bir ilçede Belediye meclis üyesi olan A29'un sözleri, siyasetçi kadınların maruz bırakıldıkları şiddeti bildirdikleri takdirde şiddet olayı daha geniş çevreler tarafından duyulacağı için kadınların daha fazla olumsuzlukla karşılaşabileceklerine ilişkin yaşadıkları kaygıyı gösteriyor:

“...Çok kötü şeyler bunlar. Sinir harbi. Düşünsenize, manevi anlamda bir de göz önündesiniz, hani evinizde bir şiddet yaşarsınız da bir polise söylersiniz, sadece orası bilir. Ama siz bu ilçeye mal olmuş bir insansınız bir meclis üyesi olarak, böyle bir şey yaşandığı zaman kadının hayatı sıkıntıya girer. Ben, çözümü, öyle bir şey yaşasaydım, istifa etmekte bulurdum.” A29

Siyasal partilerden birinde il başkanı olan A19 da şiddet ve tacize maruz bırakılan kadınların “adımın böyle lekeleneceğini düşünüyorum” dediklerini ve parti içindeki başvuru mekanizmalarını kullanmayı tercih etmediklerini belirtiyor. A19, görüşmede, aynı zamanda, parti içinde yaşanan bir cinsel taciz olayının ardından resmi bir şikâyet olmamasına karşın, partili kadınların sürdürdüğü mücadele sonucunda failin partiyle ilişkisini kesmeye zorlanmasının

da mümkün olduğu bir örnekten bahsetmiştir.

Parti içinde disiplin suçları kapsamında şiddet uygulayan kişilerin disiplin cezası olarak partiden ihraç edilmeleri mümkün olmakla birlikte, A10'un aktardığı fiziksel şiddet uygulayan partilinin önce partiden atılıp belirli bir zaman sonra yeniden üye yapılarak MYK'ya alınması gibi örnekler, parti içinde başvuruya olan inancı da azaltmaktadır. Uzun zamandır kadın hareketinin içinde olan, kamu görevi, sendika ve sivil toplum kuruluşları temsilciliğinin yanı sıra milletvekilliği adaylığı deneyimi de olan B7, siyasetçi kadınların, siyasetteki varlıklarını olumsuz etkileyeceğini düşündükleri için maruz bırakıldıkları şiddeti gündeme getiremediklerini belirtiyor. Siyasal partiler içinde kadınlara yönelik olarak yaşanan şiddetle mücadele için etkili mekanizmaların mutlaka olması gerektiğini şu sözlerle anlatıyor:

“Büyükşehirlerden uzaklaştıkça o [şiddeti dile getirmeme] çok daha belirginleşiyor! O küçük yerlerdeki kadınlar birçok şeyi göze alarak partilere geliyorlar. Dolayısıyla, bu parti içindeki kadına yönelik şiddet olaylarının; hani bu sözlü olabilir, fiziksel olabilir, rahatsız etme olabilir ki hani bu siber zorbalık dediğimiz şeyler zaten çok yaygın. İşte ısrarlı takip, hani mesela onun şeyde, İstanbul Sözleşmesi'nde olması çok önemli. Hani bunlar mesela çok rastlanan şeyler partilerde... Böyle hani, şikâyet etsen, edilecek bi şey değil... O yüzden hani kadın çalışması partilerde hâlâ çok önemli. Hani gidebileceği bir yer olduğunu bilmesi kadınların. Mesela bu bütün kurumlarda, disiplin yönetmeliklerinin, disiplin cezalarının, disiplin suçlarının bu cinsiyetle ilgili meseleleri dikkate alınarak yeni, eşitlik yönünde kadınları yani, aleyhine olmayacak biçimde kadın ve LGBTI+'ların [dikkate alınarak] düzenlenmesi gerekiyor. Bunun için bir ayrı mekanizma gerekiyor, etkili bi mekanizma gerekiyor”. B7

Maruz bırakıldıkları şiddet ve taciz eylemlerinin ardından hukuki yollara başvuran az sayıdaki kadın siyasetçinin deneyimleri, mahkemeler tarafından verilen koruma tedbirinin yetersiz kaldığını ve faile uygulanan yaptırımın caydırıcılıktan uzak olduğunu göstermektedir. A25, belediye başkan adaylığı sürecinde, evinin kapısına kadar dayanan ve kendisine hakaret edip tehdit eden kişiler hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. Bununla ilgili olarak koruma tedbiri kararı almadığını anlatmıştır. Ancak bu süreçte yeteri kadar korunamadığını belirten A25, bir de kapısına dayanan kişiye hakaret ettiği gerekçesiyle kendisine de hakaret davası açıldığını aktarıyor:

“Sarhoşun teki bağıyor. Birilerinin maşası, bu sonradan anlaşılıyor. Polis orda adama hiçbir şey yapmıyor. Ben görüntüyü çektim. Bana diyor ki ‘bakın bu saat olmuş evde yok’ diyo. ‘Polisi bekletiyor kapısında’ diyo. ‘Sen kimsin’ falan. Açtım camı yatak odasının, dedim ki: ‘Ben burdayım ve beni rahatsız ediyosun şu an. Artık defol git! Ayyaş herif’ dedim. Bu kadar. Kendisi de bana bundan dolayı hakaret davası açtı. Sonra tabii dava düştü yani. Bunu hakaret görmüş savcı. Bütün dert şuydu: Son 6 ayda beni yargılatmak... Tabi mahkeme açıldı, kişi tutuklandı. Sonra nedense seçimden çok kısa bir süre önce, bir hafta kala falan kişiyi serbest bıraktılar. Kişi seçim günü sosyal medyasından ‘yarım bıraktığım işi tamamlycam’ diye paylaşım yaptı. Ve emniyet benim ilçeden ayrılmamı istedi! Çünkü yani orda haklı olabilirler, çünkü rakiplerin çoğu sandık güvenliğinin peşinde, benim iki korumam var, yakın koruma, ikisi de o gün görevde.” A25

Muhtarlık seçimi sürecinde taciz içerikli mesajlara maruz kalan, bu mesajları gönderenin başka bir muhtar olduğunu bilmesine rağmen seçim bitince bu tacizin de biteceğini düşündüğü için sorun çıkmasın diye nişanlısına, ailesine ve arkadaşlarına “duyurmaman” A11, cinsel içerikli videonun gönderilmesiyle sabrının taşıdığını, savcılığa başvurduğunu, ancak bu sürecin sonunda verilen cezayı caydırıcı bulmadığını dile getiriyor:

“Avukat arkadaşlarıma şey dedim, hani ‘durum böyle böyle’ dedim. ‘Bi tehditler geliyor, napıcam?’ dedim. Dedi ki ‘sus, dinle’ dedi, ‘Dinle, dinlet’ dedi. ‘Telefonu dinle ve şahit tut’ dedi. Bi buçuk sene bu devam etti, en son hani dedim ki ‘bitti artık, seçim bitti, kesilir herhalde. Mayıs ayı, devam ediyö... İşte adliyede de çalışmış olmamız nedeniyle biraz avantaj oldu. Cuma sabahı işte, bi o video geldikten sonra ağlaya ağlaya [avukat arkadaşı] ‘ben senin yanına geliyorum’ deyip ağlaya ağlaya

gittiğimi biliyorum. Savcı bi arkadaştı sağ olsun. Bulduk ama ne oldu? Hiç bi şey olmadı. Sonra üç bin lira sadece para cezası aldı”. A11

Avukat ve milletvekili A14 de milletvekilliğinin ilk dönemlerinde olmasa da son dönemlerde “suç duyurusunda bulunuyorum” diyerek, sosyal medya üzerinden kendisine edilen hakaretlerle hukuki olarak mücadele ettiğini belirtiyor.

Sosyal medya üzerinden gerçekleşen cinsel taciz söz konusu olduğunda kadınlar, yasal yollara başvurmadan çekinebilmektedirler. İki buçuk yıldır muhtarlık yapan A23, yasal yollara başvurduğu takdirde taciz mesajı atan kişilerin kendilerini ciddiye alacaklarından, hatta “gönlü var demek ki” diye düşüneceklerinden çekindiğini dile getiriyor. Bu nedenle, bu kişileri sosyal medya hesabı üzerinden engelleyerek, “olası yanlış anlamaların önüne geçebildiği”ni ifade ediyor:

“Yasal yollara başvurduğumda şikâyetçi olabilirim. Haklarımız yok mu, tabii ki var. Ama engellemek daha kolay geliyor çünkü diğer türlüşünü denediğinizde diyalog artıyor. Diyalog arttıkça bunun da hani şey algısı varsa toplumun, bu da uzatıyor bağı, hani bunun da gönlü var gibi, bu kısma çeviriyor”. A23

Araştırma kapsamında, SKYŞ'nin ortadan kaldırılması için şiddetin her alanda sonlandırılmasından kadınların siyasette daha çok yer almasını sağlayacak somut adımlara kadar çeşitli önerilerden söz edilmiştir. Kadınların siyasette sayısal olarak daha fazla yer almalarının siyasette maruz bırakıldıkları şiddeti üreten dinamikleri dönüştüreceği ve kadına yönelik şiddetle mücadelenin gücünü artıracacağı pek çok görüşmede dile getirilmiştir.

*“...Valla bence bir fiziken, iki ruhen kadın sayısının artırılması lazım. Fiziken artırılması da önemli hocam, çünkü buraya girer girmez genel kurula götürüyüm sizi hemen anlayacaksınız. Köy kahvesi gibi. Yani içerdekiler erkek, kapıda oturanlar erkek, orda 20 tane erkek, orda 12 tane erkek, orda 8 tane erkek, erkek erkek erkek. Buraya girdiğiniz anda burası size şey diyor: ‘Erkek kulübündesin şu anda’ (gülerek). Sayı olarak artması...**Sadece sayı olarak artması bile çok önemli.** Çünkü en azından ortam biraz daha eşit. Kendimi en azından ait ve daha rahat hissedebileceğim bir yer. **Yeter mi? Yetmez.** Yani burda mevcut kadın milletvekilleri gibi 300 tane daha kadın olsun, gelen kadın biraz daha kendini rahat hisseder ama bu tek başına işe yaramaz. **Kadın bilinci olan kadınların burda***

olması gerekiyor. Kadın mücadelesinin ne olduğunu, bu açıdan bakmayı bilen hani eşitlikçi bir yaklaşım geliştirecek bir insanın burda olması lazım, ama o da partinin işine gelmiyor". A14

Yasal düzenlemelere ilişkin öneriler

Siyasette kadınlara yönelik şiddetin ortadan kalkması için sunulan önerilerde öncelikli olarak normatif düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Seçim Kanunu'nda ve Siyasi Partiler Kanunu'nda toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların siyasal yaşama erkeklerle eşit katılımını sağlayacak hükümlerin yer almaması, kadınların siyasal haklarını kullanırken maruz bırakıldıkları şiddetin önlenmesindeki başlıca eksiklik olarak tanımlanmıştır. Hem siyasette hem de sivil toplum alanında deneyimi olan B20, demokratik olmayan yasal düzenlemelerin partilerde kadınlara yönelik şiddete neden olduğunu aktarıyor:

"Her şey baştan kokuyor bu ülkede, her şey kurumsal olarak eksiklikler var, yasal olarak çok fazla eksiklik var. Siyasi partilerin bu şekilde çalışması da çok normal, çünkü ne Siyasi Partiler Kanunu ne Seçim Kanunu demokratik bir yapılanmayı sağlamıyor. İşte olacak durum da budur, tabii ki siyasi partilerdeki kadınlar şiddete de uğrar, 'ah ah, vah vah' edip susarlar. Yani ne olacak, herkesin derdi 'benim koltuğum', durum bu". B20

Görüşmelerde, siyasette şiddetin görünür olmasının ön koşullarından biri olarak kadınların siyasete eşit katılımının sağlanması sıklıkla vurgulanmış, özellikle eşit temsil ve eşit katılım noktasında parite yasası ve kota gibi özel uygulamalara değinilmiştir:

"Siyasi partilerin kadınların siyasal katılımını zorunlu olarak, fiili olarak gerçekleştirmesi için zorlayıcı bir şey lazım bu ülkede, şart yani. Onun dışında mümkün değil. Kadına karşı siyasal şiddeti de engelleyecek, kadınları[n] siyasal katılımını da sağlayacak ve birçok alanda kadınlarla ilgili politikaların somut yapılmasını sağlayacak bir yasadır parite yasası. 'Yüzde otuz değil, bizim için önemli olan elli-elli mükemmel eşitlik' diyor parite yasası. Ama daha da önemlisi yerleştirmeye önem veriyor. Öyle keyfi ilk altıya erkek koyup ondan sonrasında da 'altı kadın koydum' yok. En önemli ise yaptırım. Son derece önemli bir çözüm ve bizim bunu yapmamız gerekiyor". A7

Siyasetin eril yapısını dönüştürecek ve siyaset sistemini kadınlar ve erkekler açısından daha eşit kılacak somut

adımlar olarak kadın adaylardan adaylık ücreti alınmaması ve fermuar sisteminin benimsenmesi gibi uygulamalardan da söz edilmiştir:

"Seçim Kanunu'nda en özet olarak kadın katılımı açısından etkili olacak şekilde kadınlardan adaylık ücretinin alınmaması, kadınların üyelikten itibaren ödeyeceği üyelik ve aidatlarının erkeklere kıyasla sembolik rakamlara düşürülmesi, il - ilçe teşkilatlarında kadınlar için mutlaka eşitlik hedefiyle hareket edilmesi... Yerelde ilk etapta uygulanamasa bile en az %40 gibi kotanın mutlaka getirilmesi, seçimlerde ise fermuar sisteminin uygulanması teklifte vardı. Ama bu tabii yasalaşmadı." B16

SKYŞ'nin önlenmesi için atılması gereken adımlardan biri olarak, Siyasi Partiler Kanunu'nun üye kaydetme, üyelikten çıkarma ve disiplin işlerine ilişkin hükümlerinde kadınlara yönelik şiddetin eklenmesi belirtilmiştir. Siyasal partiler tüzüklerinde kadına yönelik şiddet ve tacizle mücadele edilmesine olanak sağlayan hükümler koysalar dahi, bu durum tamamen siyasi partilerin inisiyatiflerinde kalmaktadır. Hukukçu akademisyen A21, siyasette kadına yönelik şiddet eylemlerinin cezazsız kalmaması için Siyasi Partiler Kanunu'nun düzenlenmesi gerektiğini vurguluyor:

"... Kanunda olmadığı için de bu siyasi partinin zaten bir keyfine kalıyor. Dolayısıyla siyasi partinin fitratı buna müsait değilse zaten bu hiçbir şekilde siyasi partiyi zorlayacak bir mekanizma olarak getirilemiyor". A21

SKYŞ'yi ortadan kaldırmak için gündeme getirilen önerilerden "yasal düzenlemeler" başlığı altına girenler, aslında sadece siyaset alanıyla sınırlı değildir. Kamu kurumlarının mevzuatından, siyasi parti içindeki tüzük düzenlemesine kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Kadın bakanlığı kurulması, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınlara yönelik şiddetle mücadele konusunda uygulamada yaşanan sorunların gözden geçirilmesi, İstanbul Sözleşmesi'ne atılan imzanın yeniden aktif hale getirilmesi ve bu alandaki mücadeleyi destekleyecek uluslararası sözleşmelerin uygulanması da öneriler arasındadır.

Parti içindeki kadın örgütlenmesinin güçlenmesi/desteklenmesi

Araştırma kapsamında hem parti içi hem de partiler üstü güçlü bir kadın dayanışmasına olan ihtiyaç, SKYS'nin önüne geçilmesinde çok önemli bir boyut olarak gündeme getirilmiştir. Parti içindeki kadın örgütlenmelerinin kadınların güçlenmesine yönelik parti politikalarının belirlenmesinde yetkin kılınması, parti içi kadın yapılanmalarının kendisine ait bütçesinin oluşturulması da öneriler arasındadır. Sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden B3, güçlü kadın dayanışmasının hem kadınların karar verici pozisyonlara gelebilmelerini hem de kadınların parti politikalarını daha eşitlikçi ve kapsayıcı olacak biçimde dönüştürmelerini sağladığından söz ediyor:

"Temsiliyet anlamında fark yaratıyor yani gerçekten, kadınların daha fazla karar mekanizmalarında bir yer elde etmesini falan da sağlıyor. Görünürlükleri artıyor, kadınların problemleri, sorunları daha görünür, daha şey olabiliyor. Erkekleri de dönüştüren bi şey zaten o temsiliyet..." B3

İl başkanlarından A19, partide görev alan kadınların kendisine "sen olduğun için biz partide çok rahatız, çünkü biz kendimizi güvende hissediyoruz. Seninle birlikte çalışıyoruz, sen bize alan açıyorsun" dediklerini aktarıyor. Benzeri bir biçimde, eski milletvekili A24 de kendi deneyimlerinden yola çıkarak, "dayanışma" ve "birlikte direnme" olmadıkça siyasette kadınlara yönelik şiddetle ve ayrımcılıkla mücadelede edilemeyeceğinin altını çizmiştir.

Siyasal partilerde kadınların örgütlenme biçimleri farklılaşmakla birlikte, en yaygın kadın örgütlenmesi modeli olan "kadın kolları" birçok açıdan eleştirilmiştir. Kadın kolları yapılanması, Siyasi Partiler Kanunu'nda tanımlandığı haliyle partilerin yan kuruluşları olarak oluşturulan, çoğunlukla kendilerine ait bütçeleri olmayan, kurullara katılsa dahi oy hakkı olmayan yapılanmalardır. Eski milletvekillerinden A24, kadın kollarının şu anki yapısının bile ayrımcı bir uygulama olduğunu belirtiyor:

"Geliyorlar siyasi partiye de kadın kollarında çalışıyorlar, çalışıyorlar hiç bi şey olmuyorlar.. Diyelim çalışmış kadın kollarında 10 sene. O zaman onu sen öbür dönem ana kademeye alman lazım. Yani ana kademeye, hani böyle bi şeyde o olmalı. Bi tanesi de ana kademededen gelmeli gibi... Şimdi kadın kolları genel başkanı MYK üyesi ama oy hakkı yok MYK'da. Şimdi oy hakkın yoksa, senin söz hakkın da yok. Yani sadece konuşuyosun, dinliyorsun,

bilgi sahibi oluyosun. Oy önemli bi şey siyasette. Dolayısıyla ben bunların da kadına yönelik şiddet olduğunu düşünüyorum. Bir ayrımcılık olduğunu düşünüyorum. Bunları da değiştirmemiz lazım." A24

Partiler üstü kadın dayanışmasının desteklenmesi

SKYS'nin partiler üstü bir mesele olarak kabul edilip şiddete karşı açık bir tavır alınmasının şart olduğu, özellikle gençler, kadın örgütleriyle ilişkili olan uzmanlar ve siyasetçi kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Hem milletvekilliği hem de gençlik yapılanmasında deneyimi olan siyasetçi B14, siyasette kadınlara yönelik şiddetin çok açık bir biçimde partiler üstü bir bakış açısıyla çözüleceğini ve şiddete karşı "açıktan tavır alınması" gerektiğini belirtiyor:

"Yani hangi partiden olduğu fark etmez, bir kadın vekile bu [şiddet, engel, ayrımcılık] yapılıyorsa, bizim anında müdahale etmemiz gerekir. Kadın örgütlülüğünü korumamız gerekir, kadın bilincini, kadın bakış açısını korumamız gerekir. O da ancak "Kadın örgütlülüğünü" gerçekleşir. Yani sadece siyasi partide değil, bir bütün [olarak] siyasette yer alan bütün kadınların örgütlü mücadelesiyle gerçekleşir. Tüm STK'larda, siyasi partilerde yer alan tüm kadınların yani aslında ortak bir platformda buluşması gerekiyo, ortak mücadele yürütmesi gerekiyor. Yani erk zihniyetine karşı kadın sesinin ortak bir mücadelesi gerekiyor ve özellikle kadın siyasetçilerin bunda çok aktif olması gerekiyor... Kadına karşı bir şiddet varsa... yani işte 'bizim vekilimizdir', işte 'benim çalışma arkadaşım', ben onu koruyayım' değil. Hele ki bir erkek siyasetçi, bir kadına karşı bunu yapıyorsa bu kesinlikle teşhir edilmeli çünkü aslında topluma yön veren, siyasetini yürüten bir yerde duruyor ve biz onu normalleştiresek toplumda yaşanan her türlü şiddeti normalleştirmiş sayılıyorz... Kadın siyasetçiler, hangi partiden oldukları fark etmeksizin, nihayetinde erk zihniyete karşı da bir mücadele yürüyoruz. Bu noktada birleşmek gerekiyor." B14

KEFEK'in meclisteki kadın dayanışmasının sağlanmasında daha fazla sorumluluk alması da bazı görüşmelerde önerilmiştir. Türkiye'de kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele etme amacına parlamento zemininde katkı sunmak üzere TBMM bünyesinde kurulan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), "kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin sorunların gerek yasal düzeyde gerek uygulamada iyileştirilmesini sağlayarak etkili bir parlamenter denetim oluşturma" hedefine sahiptir. Ancak, kendisi de KEFEK içerisinde yer alan milletvekili A7, komisyonun partiler üstü çalışması gerekirken bunu gerçekleştiremediğini şu sözlerle anlatıyor:

"...mesela siyasi partiler yasasına eşit temsil ve fermuar sisteminin getirilmesi konusunda çalışmaları yaparken KEFEK'e gittik, dedik ki 'bakın bütün partilerin yer aldığı bir kadın meclisi burası, komisyonu. Gelin buradan başlasın. Bu komisyon kadınlar için tarihe yazılsın altın harflerle. Her partili milletvekili birlikte talep edelim. Bu siyasi partiler yasasına eşit temsil ve fermuar sisteminin getirilmesini birlikte kanunlaştıralım, beraber götürelim.'. Bu teklifimiz hayat bulmadı. Aslında oradaki birçok kadın arkadaşımın da istediğini biliyoruz biz. Ama herkes kendi grubunda, çerçevesinde politik davranıyor. Oradaki arkadaşlarımızın da bunu ne kadar istediğini farkındayız ama maalesef bir biat kültürü var. Politik standartları ne ise o şekilde davranıyorlar. Üzücü tabii, üzücü kadınlar açısından." A7

Türkiye'de kadın örgütlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçmesi ve şiddetle mücadeledeki kritik önemine görüşmelerde de vurgu yapılmış, siyasette kadınların daha fazla yer almaları için uzun yıllardır çalışan KA.DER gibi sivil toplum kuruluşlarının daha çok desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Eski milletvekillerinden A13, "gerek STK'ların gerekse kamunun özel bir görev yapması gerektiğini düşünüyorum. Ama aynı şeyi erkeklere de anlatmak durumunda olduğumuzu düşünüyorum" diyerek hem kadınların hem de erkeklerin dâhil edileceği bilinç yükseltmeye dayalı çalışmaların şart olduğunu, kamunun ve sivil toplum örgütlerinin bunun için sorumluluk alması gerektiğini vurguluyor. İki dönem milletvekilliği yaptıktan sonra siyasal hayatını noktalayan A24 de, benzeri bir biçimde, siyasete katılımın herkes için demokratik bir hak olduğu öğretilmeden siyasetteki kadınlara yönelik ayrımcılığın önüne geçilemeyeceğinin altını çiziyor:

“Şimdi, bi kere topyekûn kadınların güçlenmesi lazım. Topyekûn şeyin değişmesi lazım, yani **siyasetin bir erkek işi olduğu fikrinin değişmesi lazım**. Herkesin kafasında, yani bunun bir demokratik hak olduğu, bu demokratik hakkın herkes tarafından kullanılabileceği, kadınların da bu hakkı kullanabilecekleri ve bunu gayet iyi yapabileceklerini[n] her alanda anlatılması lazım. Belki yani işte eğitim modellerinden başlayarak. Hani toplumsal cinsiyet eşitliği yani eşit, eşit birey, eşit vatandaş... Ne kadar demokratik haklarımızı kullanmaya eşit olarak katılırsak o kadar bu demokrasinin de hepimiz için iyi olacağını, bi kere birinci yapacağımız iş bu, bunu söylemek, ikincisi tabi ki partilere [partilerin] pozitif ayrımcılık yapması lazım. Yani, hâlâ bu çok önemli. Yani, üye olurken, işte üye aidatlarını alırken, partiye gelen kadınların eğitilmeleri açısından, partide rahat hareket edebilmeleri açısından, mesela benim gördüğüm en önemli şeylerden birisi; siyasi partinin, ile gidiyorum, herhangi bir ile eğitime gidiyorum, bi kadın tuvaleti yok, erkek tuvaleti var, kadın tuvaleti yok... Kadınların da bu demokratik hakkı kullanabileceklerinin anlatılması lazım.” A24

Yeni siyaset yapma biçimleri

Görüşmelerde, kadınları, gençleri ve LGBTIQ+’ları dışarıda bırakan ana akım siyasetin erilliğini dönüştürecek yeni siyaset yapma biçimlerinin önemi vurgulanmıştır. Siyaset alanındaki sivil toplum kuruluşlarından birinde aktif olarak çalışan B3, siyasetin değişip dönüştüğüne dikkat çekip siyasi partilerin geleneksel yaklaşımlarından uzaklaşarak bu değişime uyum sağlamaları gerektiğini belirtiyor:

“Hak temelli, daha hak örgütlerinden gelen ya da işte o alanlarda çalışmış ya da bağlantıları olan, farkında olan kadınlar var. Çok kapalı, çok parti içinde yetişmiş diye düşünmemek gerekiyor. Çünkü özellikle siyasi partiler, sivil toplum temelli, aktivist temelli insanları il parti teşkilatlarına transfer ediyorlar... O geleneksel parti yapılanması, siyaset yapılanmasının kesinlikle kırılması gerekiyor. Güncele, çağa hiç ayak uyduran bir şey değil o geleneksel şeyler. Maalesef ki Türkiye’de siyasi partiler çok, hâlâ gelenekselci yürüyorlar. İşte o sosyal medya, onun başka dönüştürücü gücü var. Ondan sonra Avrupa’da birçok örneği var, sivil katılım, vatandaş katılımıyla ilgili. Siyaset çok değişiyor, dönüşüyor, dijitalleşiyor, katılım mekanizmaları çok değişiyor. Bunu çok fazla arayıp soruşturan, gündemine alan siyasi partiler yok. Hâlâ genel, o yereldeki o dengeler, çıkarlar, rant, bu ilişkiler üzerinden yürüyen bir geleneksel siyaset yapısı var, ama çok uzun sürmeyecek yani bence bu. Yeni partiler de biraz biraz bunun farkında, sivil topluma çok fazla kayıyorlar.” B3

Kent konseyi üyesi A12, siyasette ve toplumun her alanında dönüşüme öncülük eden kadınların siyaseti de dönüştürdüğü belirtip yeni siyaset yapma biçimlerinde de kadınların öncü rolü olacağını ifade ediyor:

“Yani kadınlarla erkekler arasında siyasette bir seçilme kriteri, bir yere gelme açısından bu tür kriterler, hani kadınların desteklediği kadınların, Amerika’da mesela bu son seçimlerde, kadınların desteklediği kadınlar çok, hani kazandılar. Her partide oldu, her siyasi partide karşınıza, iki siyasi partinin ikisinde de eyaletler düzeyinde ortaya çıktı. Yani yarışa katılan kadınların desteklenmesi çok önemli bir şey... Bu kadınları vekil yapacağım, senatör yapacağım diye ekipler oluştu. Genç kadınlar bulundu... Seçim propagandalarına destek verildi... Bunlar önemli yani, o kadından ne beklediğin, o kadının siyasette ne yapacağı, geçmişte çok alakalı bir şey, öbürü bireysel bir gidişat. Böyle bir destek olmadığı zaman da siyasette kimlerle ekipliyorsan sonuç olarak onların dediğiyle yürümeye başlıyorsun.” A12

Yeni siyaset yapma biçimlerine yönelik ihtiyaç, odak grup görüşmelerinde de gündeme gelmiştir. Görüşmelere aktif biçimde katılan gençlerin bakış açısından, mevcut siyasal ortam ve siyaset yapma biçimlerinin miadı çoktan dolmuş durumdadır. Odak grup katılımcısı gençler, toplumsal cinsiyet eşitliğini temel almayan, farklı cinsel yönelimleri tanımayan, dil, din, etnik köken, sınıf, engellilik gibi çeşitlilikleri bünyesinde içtenlikle barındırmayan hâkim siyasal anlayışı reddetmektedir. Ayrıca, geçmişin hatalarıyla yüzleşmeye cesaret etmeyen siyasi parti ve organlarının da bahsi geçen çeşitliliklere yönelik olası girişimlerini samimi bulmayacaklarını ifade etmektedirler. Çeşitli gençlik ağlarından genç erkek ve kadınların katıldığı heterojen bir odak grup tartışmasında, bugüne dek kendilerine layıkıyla yer açılmayan kesimlerin kapsadığı alternatif bir siyaset yapma biçimi ve ortamı gençler tarafından yaratıldığında, mevcut siyasal aktörlerin rant sebebiyle bile olsa bu yeni sistemin içine çekileceği düşüncesi çok güçlü bir biçimde vurgulanmıştır:

"Bizim örgütlülüğümüzün artması da bunu düzelticek. Çünkü siyasi partiler, hani bu baştan beri bahsettiğimiz gibi, daha çıkar odaklı yerler oldukları için. Bizim örgütlülüğümüz, görünürlüğümüz ve gücümüz arttığında onlar bu güçten pay almak isteyecekler aslında, yani çok da değiştiklerinden değil de 'orada bi güç doğdu, ben o güçten kendime yeni çıkarlar elde edebilirim, dolayısıyla oraya da dahil olmam lazım' diye hissedeceği için bize ayak uydurmaya başlayacaklar daha çok (...) Ama burada kritik bir şey var bence yani, işte bu güvenli alan meselesine eğilmiştin. İşte bu partilerin politika eksiklikleri gibi meseleler var ama benim için şey de yeterli değil mesela, işte bugün çeşitli siyasi partiler çıksın, ya 'biz şöyle şöyle politika metinleri ürettik, artık böyle şeyler yapacağız, bundan sonraki yüzyıla dair planlarımız şunlar' falan desin. Benim için yine, yani o cümleler çok iyi cümleler olsa da yani sırf şey için söylemiyorum, işte yazıda iyi olup uygulamada kötü olma yönünden de söylemiyorum, onlar mükemmel olsa ve uygulanacak olsa dahi benim için hâlâ yetersiz bir şey var; o da yüzleşme meselesi! Yani hepsinin sicilleri çok bozuk, hepsinin, ya özellikle LGBTİ+'lar bakımından söylüyorum, yüzleşmesi gereken şeyler var, geçmişe dair, o yüzleşmelerin olması da yüzde yüz gerekli bir adım benim için ve bence hani siyaset yapmaya çekinmelerinin de önemli bir sebebi pek çok insanın bu, yani o partiye girdiklerinde sanki o partinin suçlarına da ortak oluyormuş görünümü olduğu için. İnsanlar hakikaten orada var olmak konusunda çekince duyuyor. O yüzden o partinin yüzleşmesi gerekir önce bunlarla diye düşünüyorum." (OG3'ten birinci katılımcı)

"Yani ben de benzer şeyler söylicem aslında, şeyi önemli buluyorum; böyle işte parti içerisinde siyaset yapmak, onun getirdiği işte o partinin suçlarına ortak olma hali ya da ne bileyim sol bir partide siyaset yaparsınız, başka bir kesim rahatsız olur vesaire falan bi sürü handikapı var ama bence bu konuda verilecek mücadele tek bir cepheden yürütülmemeli, pek çok cephede birilerinin mücadele veriyor olması gerek, hem parti içinde belki hem sosyal medyada hem sokakta vesaire, her cephede mücadele ediyor olmak ve bu cepheler arasında da bir

ittifaklı dayanışma kurabilmek bence önemli. Onun da dışında, yani geleneksel siyasetten dışlanan ya da siyasal alanın dışına itilen tüm grupların bi ittifaklı siyaseti tabandan örebiliyor olması, örgütlenebiliyor olması bence önemli ve bu demokratik siyaseti belki bir parti bünyesinde kurumsallaştırabiliyor olması önemli. Bir de, işte OGK-1'in de dediği gibi aslında siz alternatif bir siyaset alanı yaratıp orayı görünür ve güçlü kıldığınızda o geleneksel siyasetin aktörleri de sizden pay almak isteyecekler, dolayısıyla hani bunun tek yolunun bu olduğunu, yani o kirli rant ilişkilerini dönüştürecek adımların bunlar olduğunu düşünüyorum. Böyle." (OG3'ten ikinci katılımcı)

(...)
"Bu kotanın sadece cinsiyet yönünden değil ama başka kimlikler yönünden de değerlendirilmesi gerektiğini not düşecektim, yani bazıları halen böyle uyguluyorlar, yani ırk yönünden de işte belki siyasi gelenek yönünden falan da uygulanması gerekiyor, mesela hareket içerisinde bizim sürekli tartıştığımız bir mesele var, diyelim ki milletvekili adayımız olacak ama işte bu gay, beyaz bir erkek olması içimize sinen bir şey değil yani, o trans kadın da milletvekili olabilecekse, lezbiyen kadın da milletvekili olabilecekse biz o işe okey'iz yoksa okey olmicaz gibi bir duruş var, orada bu mesele de önemli. Bir de yani bizim de tek bir kimliğimiz yok yani! (gülerek) Hani işte bir kadın siyasete girdiğinde sadece kadın olarak girmiyor yani, bir sürü daha başka kimlik ve çeşitli deneyimler var, onların da görünür olması bakımından önemli çünkü handikaplardan biri de o yani, LGBTİ+ bi birey olduğunda bütün özelliği buymuş gibi davranıyor herkes, yani tek vasfı ve yapıp edebildiği bu ve 'ona sadece o konuyla ilgili mikrofon uzatalım'a gidiyor o". (OG3'den birinci katılımcı)

"Umutlanabilceğim tek yer OGK-2 ile OGK-1'in dediği gibi, hani burası güçlenecek, onlar buraya gelecek, biz o rant ilişkilerini açsınız da yapıları falan filan; e yapı yok, adalet yok, ifade yok, yani herkes için seçme seçilme hakkı yok memlekette şu an! Bu yüzden de yüzleşmeyi de ben kritik buluyorum." (OG3'ten üçüncü katılımcı)

Öte yandan, çeşitli gençlik ağlarından genç kadınların oluşturduğu homojen bir odak grup tartışmasında, konunun doğrudan öznelerinin söz sahibi olduğu, aynı öznelerin özgürce ve tereddütsüz söz üretebilecekleri güvenli alanların yaratıldığı, söz ürettikten sonra da güvenliklerinin sağlanacağından emin olabildikleri ortamlara olan ihtiyaç da alternatif siyaset yapma biçimlerinin olmazsa olmazı olarak ortaya konulmaktadır:

“OG1’den birinci katılımcının söylediklerine çok katılıyorum, özellikle öznelerin dâhiliyeti olmadan süreçlere üretilen çözümlerin çok atıl kaldığını düşünüyorum ben de. Sadece, özne dâhiliyetleri Türkiye’de maalesef ki birçok alanda çok yüzeysel ve göstermelik yapılıyor. Dolayısıyla oradaki öznelerin gerçekten güvenli alanlar yaratılıp kendilerini özgürce ifade edebileceği, ihtiyaçları ve politikaları belirlerken çok sahada, temelde ihtiyaç duyulan gündemleri de masaya taşıyabileceği alanların yaratılmasının da çözümün bir parçası olması gerektiğini düşünüyorum. Öte taraftan baktığımızda, bazı kimliklerin zaten hani özne olarak dâhiliyetini sağlayabileceğimiz bir politik atmosferin içerisinde olmadığımız da bir gerçek. Yani

şimdi bir lubunyanın doğrudan açık kimlikli bir özne olarak gidip de siyasete katılması ve politika üretmesini beklemek çok gerçekçi bir beklenti değil ama bunu sağlamadığımız sürece doğrudan öznelerin temsiliyetini de sağlayamamış oluyoruz veya işte Alevi birinin, Alevi bir kadının, Kürt bir kadının doğrudan gidip açık kimlikli bir şekilde siyaset yürütmesini beklemek de onun güvenliğini tehdit altına atmak demek oluyor gibi birtakım aslında yaşam hakkını risk altında bırakan durumların da göz önünde bulundurulması, bunların önlenmesi, bunlara yönelik o ayrımcılığın da bir şekilde göz önünde bulundurularak çalışmaların yürütülmesi gerekiyor.” (OG1’den ikinci katılımcı)

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bugün Türkiye’de kadınların siyasete katılımına ilişkin tablonun, Şirin Tekeli’nin 1980’lerde kadınların siyasetteki durumunu tanımlamak için kullandığı “yokluk sendromu”ndan uzaklaşmış olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak kadınlar siyasette “var olmak” için hâlâ mücadele ediyorlar. Bu mücadelenin zor olmasının nedenlerinden biri de, kadınların siyasal alanda maruz bırakıldıkları şiddet. Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet (SKYŞ), küresel ölçekte de 2010’lu yıllardan itibaren öne çıkan bir mesele olmaya başladı. Bu konuda birçok çalışma yapılıyor ve SKYŞ’ye dair farkındalığın artması destekleniyor. Ayrıca, uluslararası ve ulusal düzeyde hukuki araçlar da oluşturulmaya başlandı.

Bu çalışma; uluslararası sözleşmeleri inceleyerek, uluslararası normlar çerçevesinde ulusal yasal düzenlemeleri analiz ederek ve yürütülen özgün bir nitel araştırmanın bulgularını değerlendirerek Türkiye’de SKYŞ hakkında bilgi üretmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, kadın siyasetçiler ve konuyla ilgili uzmanlar ile 54 görüşme ile gençlik ve kadın örgütleri temsilcileri ile altı odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Nitel araştırma bulgularından elde edilen başlıca çıkarımlar aşağıda özetlenmektedir.

Nitel araştırma, siyasette kadınların adaylık, seçim süreci ve seçim sonrasında çeşitli aktörler tarafından farklı şiddet biçimlerine maruz bırakıldıklarını göstermektedir.

- Kadın siyasetçiler psikolojik şiddete maruz bırakılmaktadır. Kadınların uzmanlığına güvenmeme, kadınları yetkin görmeme, ciddiye almama, yok sayma, hakaret/küfretme, tehdit etme, alay etme, aşağılayıcı lakaplar takma, değersizleştirme, sindirme, itibarsızlaştırma, “koruma” kisvesi altında engelleme ve/veya izin almaya zorlama gibi eylemler kadınları siyasetten uzaklaştırmaya yönelik psikolojik şiddet eylemlerinden bazılarıdır. Namus ile ilgili söylentiler başta olmak üzere kadınlara yönelik yıpratıcı söylemler üretilmesi, bunların yayılması da bu kapsamdaki eylemler arasındadır. Kadınların kıyafetleri üzerinden kontrol edilmeleri, dışlanmaları, siyaset içinde sadece belirli alanlarda var olmalarına izin verilmesi, önemsiz alanlar olarak tanımlanan alanlara sıkıştırılmaları ve bütün bu eylemlere rağmen kadınların dayanıklılıklarını kanıtlamaları beklentisi kadınlar üzerinde önemli ölçüde baskı yaratmaktadır. Kadınların adaylığının “göstermelik temsil” olarak görülmesi, eril dil kullanılması ve kadınların adaylık sıralarının erkeklerin lehine değiştirilmesi, kararların kadınlara uygun olmayan zaman ve

mekânlarda, kadınların katılımı olmaksızın alınması eril siyasetin kadınlara yönelik şiddet eylemleri arasındadır.

- Kadınların istihdama katılım oranlarının erkeklerden düşük olduğu Türkiye’de, adaylık ücretlerinin yüksek olması da kadınlara yönelik şiddet eylemleri arasında yer almaktadır. Kadınların siyaset içinde harcadıkları emeğin görünmezliği, kadınlara ilişkin çalışmalara yeterince bütçe ayrılmaması ve harcamaların sorgulanması da siyasette kadınlara yönelik siyasal şiddetin ekonomik boyutlarındandır.
- Cinsel içerikli/ taciz edici videolar, fotoğraflar ve mesajlar gönderilmesi, gizlice fotoğraf çekilmesi, yargılayıcı ithamlarda bulunulması siyasetçi kadınların maruz bırakıldıkları cinsel şiddet eylemleri olarak tanımlanır. Bu eylemlerde sosyal medya yaygın olarak kullanılmaktadır.
- Fiziksel şiddet en az gündeme gelen şiddet biçimi olmakla birlikte, fiziksel olarak kadınlara saldırma, üzerine yürüme, bazı eşyaları üzerine fırlatma gibi eylemlerin yanı sıra, silahlı saldırı, siyasetçi kadının yaşadığı eve baskın ve saldırı gibi daha ağır fiziksel şiddet eylemleri de gerçekleştirilmiştir.
- Aile, arkadaşlar, yakın çevre, siyasi parti üyeleri ve seçmenler **adaylık sürecinde** SKYŞ’in faileri olabilir. Yakın çevre, kadınları kirli siyasetten “korumak” ve siyasete girmesini engellemek için ağırlıklı olarak psikolojik şiddet kullanırken, siyasi parti yöneticileri ve meslektaşlar psikolojik ve ekonomik şiddet uygulayabilmektedir. Medya ve sosyal medya kullanılarak cinsiyetçi söylemlerle kadın adaylara iftira atılmakta ve kadın adayların itibarları zedelenmektedir.
- Yerel siyasette aday olmak isteyen kadınlar, aile, yakın akraba ve toplum tarafından daha fazla toplumsal baskıya maruz kalmaktadır. Özellikle büyükşehir dışındaki illerde veya ilçelerde siyasete atılma kararı alan kadın adayların hayatları sıklıkla mercek altına alınmaktadır.
- **Seçim kampanyası sürecinde** aile, arkadaş ve yakın çevrenin kadınlara yönelik eylemleri daha çok geleneksel rollerin hatırlatılması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Siyasete atılan kadınlara, üye oldukları siyasi partinin üyeleri tarafından nasıl giyinmeleri gerektiğinden nasıl davranmaları gerektiğine kadar geniş bir alanda müdahale edilmektedir. Ayrıca, namus üzerinden iftira atılması gibi yalan haberler ve yanlış bilginin yayılması için medya ve sosyal medya sıkça kullanılmaktadır. Seçim sürecinde kadın adaylara yönelik psikolojik şiddetin daha çok kendi siyasi partilerinin üyeleri tarafından yöneltildiği söylenebilir.

- **Seçim sonrasındaki** dönemde siyasette kadınlara yönelik şiddet uygulayanlar açısından, özellikle ailenin rolünün değiştiği söylenebilir. Siyasete girmesi desteklenmeyen, “kirli” siyasal ortama girmesi engellenmeye çalışılan kadınların “seçilmesi”, ailelerin tutumunun, “destek olma”ya evrilmesine neden olmuş gibi görünmektedir. Ancak arkadaş çevresi ve yakın çevre, seçilmiş kadınlara geleneksel rolleri hatırlatmaya devam ederek, kadınlara siyasette varoluşlarını sorgulatma konusunda seçim sonrasında da etkili olmaktadır.
- Seçim sonrasında kadınlara yönelik şiddet uygulayanlar arasına kendi siyasi partilerinden üyelerin yanında diğer partilerin erkek ve kadın üyeleri de baskın bir biçimde dâhil olmaktadır. Kendi partisi içindeki üyelerin, kadınlara yönelik olarak, seçildikten sonra da söylediklerini dikkate almama, küçümseme, değersiz bulma, belirli alanlara sıkıştırma, bu alanları tali alanlar olarak tanımlama, kadınların hangi alanda etkili olacağı, ne zaman ve nasıl konuşacağını sınırlama, kadınların sık sık sözünü kesme gibi eylemleri devam etmektedir.
- Çoğunlukla erkek üyeler olmak üzere, diğer siyasi partilerin üyelerinden seçilmiş kadınlara yönelik olarak, dikkate almama, susturma, geleneksel rollerini hatırlatma, bedenlerine müdahale etme, dalga geçme ve tehdit etme gibi davranışlar geliştirilebilmektedir.
- Seçim sonrasında siyasetçi kadınların sosyal medya ve medyada görünürlüklerinin artmasıyla birlikte kadınlar, yaptıkları işler yerine bedenleri ve kılık kıyafetleriyle anılmaya başlayabilmektedir.
- Sosyal medyada yoğun olarak gözlenen “linç edilme kampanyaları” kadın siyasetçiler açısından sık sık gündeme gelmektedir. Sosyal medyanın kadınlara yönelik cinsel içerikli söylemler üretmesi de medyanın kadınlara yönelik şiddet eylemleri arasında sayılmaktadır. Seçildikten sonra kadınların seçmenler ile iletişimlerinde de zaman zaman şiddet eylemleri söz konusu olmaktadır. Özellikle genç kadınların “küçük” ve “sevimli” bulunarak küçümsenmeleri, medeni durum ve ilişkileri açısından sorgulanmaları ya da kendilerine oy verildiği hatırlatılarak tacizkâr bir dille uygun olmayan zamanlarda rahatsız edilmeleri örnek olarak verilebilir.
- Nitel araştırma kapsamında görüşülen milletvekili, belediye başkanı, kent konseyi üyesi, belediye meclis üyesi ya da muhtar pozisyonlarında bulunan siyasetçi kadınların yanı sıra, siyasi partilerin gençlik ve kadın örgütlenmeleri, gençlik ağları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, siyasette kadınlara yönelik şiddetin, özellikle seçim sonrası süreçte oldukça önemli düzeyde olduğunu dile getirmektedirler.

Nitel araştırma, siyasette yer alan kadınların genel olarak kadına yönelik şiddet konusunu gündeme getirmedini ve birçok nedenden dolayı kurumsal bildirim mekanizmalarına başvurmadığını göstermektedir.

- Şiddete maruz bırakılan kadınlar damgalanma korkusuyla şikâyetçi olmak istememektedir. Siyasal yaşamları boyunca bu olayla anılacaklarını düşünen siyasetçi kadınlar, böyle bir durumda tek çözümün istifa etmek ya da siyaseti bırakmak olduğuna inanmaktadır.
- Şiddet ile ilgili olarak hukuki yollara başvuran kadınların deneyimleri, mahkemelerin verdiği koruma tedbirlerinin yetersiz, failere uygulanan yaptırımların da caydırıcı olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. SKYŞ genellikle cezasız kalmaktadır.

Ulusal mevzuat analizi ve nitel araştırma sonuçlarına göre, SKYŞ ile mücadele için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır.

- Türkiye’de SKYŞ’yi doğrudan ele alan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Partilerin uymakla yükümlü olduğu Siyasi Partiler Kanunu’nda siyasette kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıkla ilgili herhangi bir hüküm yoktur. SKYŞ’in önlenmesi, izlenmesi ve kadınların korunmasına ilişkin mekanizmaları tanımlayan değişikliklerin Siyasi Partiler Kanunu’nda yapılması gerekmektedir.
- Meslek kuruluşları, hak temelli örgütler ve kadın örgütleri gibi sivil toplumun farklı paydaşları, özellikle bu konuda farkındalık yaratılması ve kadınlara yönelik destek mekanizmalarının sağlanması ile SKYŞ’ye karşı mücadeleye katkıda bulunabilirler. Bu kuruluşlar, SKYŞ davalarını izleyebilir, veri toplayabilir ve şiddete maruz bırakılmış kadınları destekleyebilirler.
- Şiddetin görünür kılınması için başta kamu kurumları, sivil toplum ve üniversiteler olmak üzere veri üreten kurum ve kuruluşlar nicel ve nitel veriler üretmeli, veri toplama işlemini belirli aralıklarla tekrarlamalı ve sonuçlarını paylaşmalıdır. Kanun yapıcılar için veriye dayalı politika oluşturma ilk sırada yer almalıdır.
- Siyasal haklara ilişkin ulusal mevzuat toplumsal cinsiyete duyarlı değildir. Seçim Kanunu’nda ve Siyasi Partiler Kanunu’nda toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların siyasete eşit katılımını sağlayacak hükümlerin bulunmaması ciddi bir eksikliklerdir. Bu nedenle yasa koyucular, SKYŞ’in ortadan kaldırılmasında etkili olacak bir Eşitlik Kanunu çıkarmalı ve kota uygulamalarını iyileştirmelidir.

-
- Siyasal partiler, kadın üyeleri için güvenli ortamlar yaratmalı ve “toplumsal cinsiyete duyarlı bir siyasi parti olmayı” siyasal hedeflerinden biri haline getirmelidir. Bu, kadınların adaylık ücretlerinin düşürülmesinden, parti içindeki kadın örgütlerinin yapı ve işlevinin yeniden değerlendirilmesine veya seçimlik görevlere kadınların aday gösterilmesine kadar çeşitli olarak önlemler almalarını sağlayacaktır. Sözde temsil ve eşitlik” yaklaşımından vazgeçilmesi, parti içinde kadına yönelik şiddetin azaltılmasına ve şiddet uygulayanların cezalandırılmasına katkı sağlayacaktır.
 - Partilerin kadın örgütlenmelerinin güçlenmesi ciddi bir ihtiyaçtır. Siyasal partiler, parti politikalarını farklı kimlikleri ve ihtiyaçları dikkate alacak biçimde daha geniş bir çerçeveden belirleme yeteneğine sahip olmalıdırlar.
 - SKYŞ partiler üstü bir konu olarak ele alınmalı ve tüm partiler SKYŞ’ye karşı net bir tavır almalıdır. KEFEK, SKYŞ ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele konusunda aktif bir rol alabilir.
 - SKYŞ tarafsız bir konu olarak tanınmalı ve tüm taraflar SKYŞ’ye karşı net bir tavır almalıdır. KEFEK, kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadelede aktif rol alabilir.
 - Siyasal partiler, kamu kurumları ve sivil toplum SKYŞ’ye ilişkin farkındalığı artırmak, eğitim programları düzenlemek ve el kitapları hazırlamak için iş birliği yapabilir.
 - Gençler arasında geleneksel siyaset yapma biçimi, ağırlıklı olarak “Müslüman, Türk, Sünni, heteroseksüel, zengin ve avantajlı grupların temsil edilmesi” nedeniyle eleştirilmekte ve bu çerçevede gençlerin kendilerine yer bulmalarına imkân olmadığına dikkat çekilmektedir. Kapsayıcılığın ve çoğulculuğun eksikliği, demokrasi ve parlamentonun inşasında kadınların dışlanmasına yol açmaktadır. Gençler, bu çerçeve içinde kendilerine yer bulamadıklarını dile getirmektedir. Bu nedenle, siyaset daha kapsayıcı olmalı ve farklılıkları hesaba katacak şekilde yürütülmelidir.

Bu araştırma, SKYŞ ile mücadelenin ön koşullarının, kadınların siyasal rolleri nedeniyle çeşitli kişiler tarafından maruz bırakıldıkları şiddet eylemlerinin ortaya çıkması ve “siyasette kadınlara yönelik şiddetin adının konması” gerektiğini kabul etmektedir. Ayrıca, araştırma sonuçları, kadınlara yönelik şiddeti ortadan kaldırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmek ve şiddetsiz bir toplum sağlamak için ülkede demokrasiyi geliştirmenin önemini de vurgulamaktadır.

Ek Tablo 1. Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Edilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Diğer Politika Belgeleri

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

BM- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Avrupa Konseyi- İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi

BM- Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme

BM- Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

BM- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (CEDAW)

BM- Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge

Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi (Belém do Pará Sözleşmesi)

BM- Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına dair Uluslararası Sözleşme

BM- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol

AK- Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi (1)

Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi- (CEMR) Avrupa Yerel Yaşamda

Kadın-Erkek Eşitliği Şartı

AK- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşmesi

BM Ekonomik ve Sosyal Konsey- 1990/15 Sayılı Kararı

BM- Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı

BM Güvenlik Konseyi- 1325 Sayılı Kararı

BM Binyıl Kalkınma Hedefleri

BM Kadının Statüsü Komisyonu Kararları

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

AK- Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı

AK 1706 Sayılı Kadınların Siyasi Temsilinin Seçim Sistemiyle Artırılması Konulu Tavsiye Kararı

AK 288 Sayılı Yerel ve Bölgesel Siyaset Hayatında TCE'nin Sürdürülebilirliği Konulu Tavsiye kararı

Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Paris Küresel Gündemi

BM Genel Kurulu (A/RES/66/130)- Kadınlar ve Siyasi Katılım

BM Seçim Yardımı İlkeleri ve Türleri Hakkında Politika Direktifi

BM Genel Kurulu (A/HRC/23/50) Yasalarda ve Uygulamalarda Kadınlara Yönelik Ayrımcılığa İlişkin Çalışma Grubu Raporu

CEDAW Komitesi (CEDAW/C/GC/30)- Çatışmanın önlenmesi, Çatışma ve Çatışma Sonrası Durumlarda Kadınlara ilişkin 30 Sayılı Genel Tavsiye Kararı

BM Seçim Yardımı Aracılığıyla Kadınların Seçime ve Siyasi Katılımının Teşvik Edilmesi Hakkında Politika Direktifi

BM Seçimle İlgili Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Hakkında Politika Direktifi

BM Genel Kurulu (A/RES/71/170)- Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Her Türlü Şiddetin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çabaların Yoğunlaştırılması: Aile İçi Şiddet Kararı

BM Genel Kurulu (A/RES/73/148) -Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Her Türlü Şiddetin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çabaların Yoğunlaştırılması: Cinsel Taciz Kararı

BM Genel Kurulu (A/73/301) Siyasette Kadına Yönelik Şiddet Raporu

BM Genel Kurulu (A/HRC/38/47/Add.2)- Kadına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Hakkında Özel Raportörün Bahamalar'daki Görevine İlişkin Raporu

Avrupa Konseyi 2274 Tavsiye Kararı- Parlamentoları Cinsiyetçilikten ve Cinsel Tacizden Arındırma

Avrupa Konseyi 2157 Sayılı Tavsiye Kararı -Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için İddialı Avrupa Konseyi Gündemine Doğru

BM Genel Kurulu (A/HRC/44/52)- Kadın Gazetecilere Yönelik Şiddetle Mücadele

Ek Tablo 2. Türkiye’de Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Bağlamında Analiz Edilen Ulusal Mevzuat

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (1961)
657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu (1965)
2709 Sayılı T.C. Anayasası (1982)
2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu (1983)
2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu (1983)
2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun (1984)
3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (1985)
5251 Sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2004)
Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2004)
Türk Ceza Kanunu (2004)
5393 sayılı Belediye Kanunu (2005)
5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu (2009)
6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu (2011)
6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (2011)
6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012)
6271 Sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu (2012)
5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu (2009)
6253 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı Kanunu (2011)
6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (2011)
6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012)
6271 Sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu (2012)
6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu (2012)
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (2012)
6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmelik (2013)
Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik (2013)
Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik (2016)
7062 Sayılı Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2017)

KAYNAKÇA

Acar-Savran, G. (2002). Özel/Kamusal, Yerel/Evrensel: İkilikleri Aşan Bir Feminizme Doğru. *Praksis*, 8, 255-306.

Alkan A. (2004). Yerel Siyaset Kadınlar için Neden Önemli. *Birikim Dergisi*, 179, 71-77.

Alkan A. (2009). Gendered Structures of Local Politics in Turkey. *Digest of Middle East Studies (DOMES)*, 18, 31-57.

Altınay, A. ve Arat Y. (2008). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul: Metis.

Arslan, E. (2019). Siyasi Partilerde Cinsiyetin İzini Sürmek; AKP, CHP, MHP ve HDP Örnekleri, *Fe Dergi*. 11(1), 59-76.

Ayata, G. A. (1995). Türkiye'de kadınların siyasete katılımı. Ş. Tekeli (der.). 1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar (s. 293-312). İstanbul: İletişim.

Ayata, A. G. ve Tütüncü, F. (2008). Party Politics of the AKP (2002-2007) and the Predicaments of Women at the Intersection of the Westernist, Islamist and Feminist Discourses in Turkey. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 35:3, 363-384, DOI: 10.1080/13530190802525130

Arat, Y. (2005). Women's challenge to citizenship in Turkey. In Faruk Birtek, & Thalia Dragonas (Eds.), *Citizenship and nation-state in Greece and Turkey*. New York: Routledge.

Arat, Y. (2010). 'Women's Rights and Islam in Turkish Politics: The Civil Code Amendment'. *Middle East Journal*, 64(2), 235-251.

Avrupa Konseyi. (2019a). *Parlamentoları Cinsiyetçilikten ve Cinsel Tacizden Arındırma Konulu 2274 Sayılı Tavsiye Kararı*. Erişim adresi: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=27614&lang=en>

Avrupa Konseyi. (2019b). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için İddialı bir Avrupa Konseyi Gündemine Doğru Konulu 2157 Sayılı Tavsiye Kararı*. Erişim adresi: <https://pace.coe.int/en/files/28019>

Ballington, J. (2018). Turning the tide on violence against women in politics: How are we measuring up? *Politics and Gender*, 14(4):695-701.

Bora, A. (2002) Bir yapabilirlik olarak Ka-der. 90'larda Türkiye'de Feminizm In A. Bora & A. Günel (Der.), İstanbul: İletişim.

Birleşmiş Milletler. (1952). *Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme*. Erişim adresi: <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/18411--Kadınların-Siyasal-Haklarına-İliskin-Sozlesme.pdf>

Birleşmiş Milletler. (1966). *Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*. Erişim adresi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklarİliskinSozlesme.pdf>

Birleşmiş Milletler. (1979). *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW)*. Erişim adresi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadınlaraKarşıAyrımcılığınOnlenmesiSozlesmesi.pdf>

Birleşmiş Milletler. (1995). *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*. Erişim adresi: <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/733/ekutuphane2.2.1.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Çağlar, N. (2011), Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3 (4), 56-79.

Çakır, S. (2019). *Erkek Kulübünde Siyaset*, İstanbul: Sel yayıncılık.

Deniz, Ş. (2009). *Türkiye'de Demokrasi ve Yurttaşlık Düşüncesi Perspektifinden Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar Üzerine Bir İnceleme*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Demir, Z. (2015). *Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler*. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 35-59.

Drechselova, L. (2020). *Türkiye'de Yerel Siyasette Kadınlar: Dışlanma Döngüleri*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Ertürk, Y. (2006). UN Commission on Human Rights, Report of Special Rapporteur on Violence Against Women, Its Causes and Consequences on the Due Diligence Standard as a Tool for the Elimination of Violence against Women, 20 January 2006.

Ertürk, Y. (2015). Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Yönelik Şiddet Olgusu. Metis Yayınları, İstanbul.

Gonzalez, P. L. (2021). Reshaping the Role of Women in Politics: The Case of Turkey. E-International Relations (ISSN 2053-8626). Erişim adresi: <https://www.e-ir.info/pdf/92645>, Erişim tarihi: 12.08.2022.

HÜNEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü), Icon, BNB, KSGM. (2009). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara: Elma Yayıncılık.

HÜNEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü), KSGM. (2015). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara: Elma Yayıncılık.

IPU (2016). Sexism, harassment and violence against women in parliaments. Erişim adresi: <http://archive.ipu.org/pdf/publications/issuesbrief-e.pdf>

IPU (2018). Sexism, harassment and violence against women in parliaments in Europe. Erişim adresi: <https://www.ipu.org/resources/publications/issue-briefs/2018-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliaments-in-europe>

IPU (2019). Guidelines for the elimination of sexism, harassment and violence against women in parliament. Erişim adresi: <https://www.ipu.org/resources/publications/reference/2019-11/guidelines-elimination-sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliament>

İstanbul Politik Araştırmalar Merkezi-İstanPol (2021). Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı: Siyasal Hayatta Karşılaşılan Engeller ve Deneyimler. Erişim adresi: https://www.istanpol.org/_files/ugd/c80586_d3fcc07c668c4ac794c0e969ce1473bb.pdf, Erişim tarihi: 20.08.2022.

KA-DER (2007). “Kota El Kitabı”, Erişim Tarihi: 24.08.2022. <http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/KOTA-EL-K%C4%B0TABI.pdf>

Ka.Der. (2022). Kadın Adayları Destekleme Derneği web sitesi. Erişim adresi: <https://ka-der.org.tr/> Erişim tarihi: 15.09.2022

Kalaycıoğlu, E. (1984), Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İ.Ü: Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No:10, İstanbul.

Keyman, A.Ö. (2019). ‘Activism and Women’s NGOs in Turkey: Civil Society, Feminism and Politics’. Bloomsbury Publishing, New York.

Kancı, T., Bayraktar, D., Rumelili, B., and Keyman, F. (2010). “Their Acts of European Citizenship.” Enacting European Citizenship (ENACT) Work Package 6 Deliverable 5.

KONDA (2011). “Siyasette Kadın Temsili Araştırması”. Erişim Tarihi: 24.08.2022. <https://konda.com.tr/uploads/2011-04-konda-siyasette-kadin-temsili-raporu-2ad240366fc77a679627647b8504cb4c44bfb56d04a46fd1e0c6593b2777af9.pdf>

KONDA (2022). Türkiye’de Kadın Siyasetçilerin Durumu ve Beklentiler Araştırması. Erişim adresi: <https://bensecerim.org/arastirma/turkiyede-kadin-siyasetcilerin-durumu-ve-beklentiler-arastirmasi>, Erişim Tarihi: 18.10.2022.

Krook, M. L., & Restrepo Sanín, J. (2016). Violence against women in politics. A defense of the concept. *Política y gobierno*, 23(2), 459-490.

Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 12-24. Sallan Gül, S., (2007). Seçimin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar Mı Yoksa Eril Siyaset Mi? *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 1 (1), 1-26.

Sallan Gül, S. ve Altındal, Y. (2015). Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 Seçimlerini Kota Uygulamaları Üzerinden Yeniden Düşünmek. *Toplum ve Demokrasi*, 9 (19-20), 51-71. Sancar-Üşür, S. (2000). Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği. *KadınErkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset içinde*. İstanbul: TÜSİAD.

Sancar-Üşür, S. (2008). Siyasal Katılım. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri içinde. İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER, 217-299. Erişim adresi: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1944-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi--sorunlar--oncelikler-ve-cozum-onerileri>

Sancar, S. (2017). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sancar, S. (2018). Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. Ankara: CEİD yayınları. Erişim adresi: <http://www.ceidizleme.org/medya/dosya/94.pdf>, Erişim tarihi: 23.08.2022.

Soylu, A. (2017). Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sumbas, A. (2020). Gendered local politics: The barriers to women's representation in Turkey". *Democratization* 27(4): 570-587.

Tali, R. (2019). Türkiye'de 2014 yerel seçimleri: Kadın belediye başkanlarının siyasal temsil süreçleri üzerine nitel bir araştırma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Turkish Grand National Assembly. (2023). Accessed on: <https://www.tbmm.gov.tr/SandalyeDagilimi>

Tekeli, Ş. (1989). Kadınlar politikada neden yoklar? *Kaktüs*, 18-26.

Tekeli Ş. (1992). 'Europe, European feminism, and women in Turkey'. *Women's Studies International Forum*, 15 (1), 139-143.

Tekeli Ş. (1996). Kadınların siyasetten dışlanmışlıklarının 55 yıllık öyküsü. *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım içinde*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.

Türk, H. S. (2006). Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih. *Anayasa Yargısı*, 23, 75-112.

TÜSEV. (2022) Sivil Toplum ile İlgili İstatistikler, Erişim Tarihi: 27.08.2022. <https://www.tusev.org.tr/tr/arastirma-ve-yayinlar/tusev-atolye/sivil-toplum-ile-ilgili-istatistikler>

UNDP (2012). Empowering Women for Stronger Political Parties A Guidebook to Promote Women's Political Participation, Washington: NDI. Erişim Tarihi: 23.08.2022. <https://www.ndi.org/sites/default/files/Empowering-Women-Full-Case-Study-ENG.pdf>

UNDP, PA, CPD ve Government of Sweden. (2021). Violence Against Women in Politics. Erişim adresi: <https://www.undp.org/albania/publications/violence-against-women-politics>

United Nations (2018). Violence against Women in Politics, A/73/301. Erişim adresi: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a73301-violence-against-women-politics-note-secretary-general>

UN Women ve CSR. (2014). Violence against Women in Politics. A study conducted in India, Nepal and Pakistan. Erişim adresi: <https://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2014/4/violence-against-women-in-politics>

UN Women & IPU. (2023). "Women in Politics Map 2023". Accessed on: <https://data.ipu.org/women-averages>. Access Date: 07.07.2023.

UN Women (2018a). Across Latin America, women fight back against violence in politics. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2018/11/feature-across-latin-america-women-fight-back-against-violence-in-politics>

UN Women (2018b). Take five: "Legal reform did not change patriarchal systems or machismo culture overnight". <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2018/11/take-five-katia-uriona>

UN Women (2020). Data and violence against women in politics: Expert group meeting report and recommendations. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/08/egm-report-data-and-violence-against-women-in-politics>

UN Women (2021a). Guidance note: Preventing violence against women in politics. Accessed on: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2021/Guidance-note-Preventing-violence-against-women-in-politics-en.pdf> Access Date:20.08.2022.

UN Women (2021b). Mexico joins Bolivia in efforts to stop violence against women in politics. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2021/3/feature-mexico-joins-bolivia-in-efforts-to-stop-violence-against-women-in-politics#:~:text=Mexico%20is%20joining%20Bolivia%20in,viole%20against%20women%20in%20politicS>

UN Women ve UNDP. (2017). Preventing Violence Against Women in Elections. A Programming Guide. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2017/Preventing-VAW-in-elections-en.PDF>

Yaraman, A. (2015). Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili: Dışlıksız Siyaset. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2019) Yerel siyasette kadının politik güçlenmesinin karşılaştırmalı bir okuması: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, Kadın/Woman 2000, 20(1), 149-168.

Yıldırım, K. ve Kocapınar, G. (2019). Untangling the gender gap nomination and representativeness in Turkish local elections. Turkish Studies, 20(2), 222-248.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınlara Yönelik Şiddet: Haritalama ve İzleme Çalışması, CEİD Yayınları.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) KADIN BİRİMİ, TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARIN GÜÇLENMESİ ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN BİR BM KURULUŞUDUR. KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLARI İÇİN KÜRESEL BİR ŞAMPİYON OLAN BM KADIN BİRİMİ, DÜNYA ÇAPINDA KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARININ İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASINDAKİ İLERLEMeye İVME KAZANDIRMAK AMACIYLA KURULMUŞTUR.

BM Kadın Birimi, BM Üye Devletlerini toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik küresel standartların belirlenmesinde desteklemektedir. Ayrıca bu standartların uygulanması ve dünya çapında kadınların ve kız çocuklarının bunlardan yararlanabilmesi için gerekli yasaları, politikaları, programları ve hizmetleri tasarlamak amacıyla hükümetlerle ve sivil toplumla birlikte çalışmaktadır.

BM Kadın Birimi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları vizyonunu kadınlar ve kız çocukları için gerçeğe dönüştürmek ve kadınların hayatın her alanına eşit katılımının arkasında durmak için dünya çapında çalışmaktadır ve bunun için dört stratejik önceliğe odaklanır: Kadınların yönetim sistemlerindeki liderliği, katılımı ve bunlardan eşit bir şekilde yararlanması; kadınların gelir güvenliği, insana yakışır işlere sahip olması ve ekonomik özerkliği; tüm kadınların ve kız çocuklarının şiddetin her türünden uzak bir yaşam sürmesi; kadınların sürdürülebilir barış ve dayanıklılığın inşasına katkıda bulunması ve bu konuda daha fazla etki sahibi olması; ve doğal afet ve çatışmaların önlenmesinden ve insani yardım eylemlerinden eşit bir şekilde yararlanması. BM Kadın Birimi, aynı zamanda BM sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletme çalışmalarını da koordine etmekte ve desteklemektedir.

İsveç

Sverige

YERYÜZÜ
KALKINMA
KOOPERATİFİ

BM KADIN BİRİMİ TÜRKİYE OFİSİ

Park Oran Office
Turan Güneş Bulvarı No: 180Y/58 06450,
Oran, Çankaya, Ankara Türkiye

infoturkiye@unwomen.org
+90 312 987 07 77